

สำนักงานวิจัยศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ระดับการประเมินคุณภาพ

☐ ดีเยี่ยม

☒ ดีมาก

☐ ดี

☐ ปานกลาง





การศึกษาสภาวะปัญหาข้างเรื้อรังในประเทศไทย

ไชยวัฒน์ ปัญญานิติกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสัตวศาสตร์

สำนักบริหารและพัฒนานิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้



ใบรับรองวิทยานิพนธ์
สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสัตวศาสตร์

ชื่อเรื่อง
การศึกษาสภาวะปัญหาช้างเร่ร่อนในประเทศไทย

โดย
ไชยวัฒน์ ปัญญานิติกุล

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.ดำรง สีนานุรักษ์)

วันที่ 16 เดือน ๕๓ พ.ศ. ๒๕๕๒

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสุทธิ เนียมทรัพย์)

วันที่ ๒๑ เดือน ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๑

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล เวทยสุภรณ์)

วันที่ 16 เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๑

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สรวมศิริ)

วันที่ 21 เดือน ๖ พ.ศ. ๒๕๕๒

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 22 เดือน ๕ พ.ศ. ๒๕๕๒

ชื่อเรื่อง	การศึกษาสภาวะปัญหาช้างเร่ร่อนในประเทศไทย
ชื่อผู้เขียน	นายไชยวัฒน์ ปัญญานิติกุล
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสัตวศาสตร์
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.ดำรง ถินานุรักษ์

บทคัดย่อ

การศึกษาและวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาวะปัญหาช้างเร่ร่อนในประเทศไทย มีจุดหมายสำคัญเพื่อศึกษา สาเหตุปัญหาของการพาช้างออกเร่ร่อนของควาญช้าง รวมถึงสภาวะทาง เศรษฐกิจ, สังคม, วัฒนธรรม และการะบวนการนำช้างออกเร่ร่อนรวมทั้งปัญหาของช้างที่ออกมา เร่ร่อน โดยการวิจัยถูกแบ่งออกเป็น 5 ตอน ทำการเก็บตัวอย่างช้างที่เดินเร่ร่อนทั่วประเทศจำนวน 46 เชือก ในการเก็บข้อมูลใช้แบบ สอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยที่ 1 ศึกษาสภาพ โดยรวมของช้างและควาญช้าง ภายในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งชาวบ้านมีอาชีพหลักคือ อาชีพ เกษตรกรรม (ทำนา)และส่วนใหญ่จะมีอาชีพรองคือการเลี้ยงช้าง โดยอาชีพเกษตรกรรมใน 1 ปี จะ สามารถทำได้เพียงครั้งเดียว เป็นสาเหตุ ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัวและเลี้ยง ช้าง ทำให้ต้องนำช้างออกเร่ร่อนเพื่อหารายได้เสริมหลังจากการทำเกษตรกรรม ผลการวิจัยที่ 2 โครงการการแก้ไขปัญหของช้างเร่ร่อนของสุรินทร์ ในช่วงที่ทำการวิจัยพบว่ามีช้างที่เหลืออยู่ใน โครงการมีเพียง 61 เชือกจากที่เริ่มโครงการปี 2549 มีจำนวน 290 เชือก ซึ่งพบปัญหาของควาญช้าง และช้างที่อยู่ภายในโครงการ พบว่า ปัญหาหลักเป็นเรื่องของรายได้ไม่เพียงพอของควาญช้าง โดย ทางโครงการช้างคืนถิ่นมีเงินเดือนให้ควาญช้างและช้าง เดือนละ 8,000 บาท ปัญหารองลงมา เป็น ปัญหาเรื่อง อาหารช้างเนื่องจากมีช้างอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการแย่งอาหารช้างกัน เกิดขึ้น เนื่องจากเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆเข้ามามีส่วนสำคัญในชีวิต สภาวะสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนไปจากเดิม การปลูกป่ายุคาลิปัตสทำให้อาหารตามธรรมชาติของช้างมีไม่เพียงพอที่จะทำ ให้ช้างสามารถดำรงชีวิตโดยการหาอาหารตามธรรมชาติกินเองได้ ผลการวิจัยที่ 3 สภาวะปัญหาช้าง เร่ร่อนในประเทศไทย ช้าง เมื่อมีผู้คนสนใจเกี่ยวช้างมากขึ้น ช้างเร่ร่อนที่ทำในเชิงธุรกิจก็ยิ่งสูง เพิ่มขึ้นตามไปด้วย เห็นได้จากมีกลุ่มที่นำช้างเข้ามาเดินเร่ร่อน จำนวนมาก ได้ทำการเช่าช้างเข้ามา เดินเร่ร่อน ยิ่งไปกว่านั้น การนำลูกช้างเพื่อเข้ามาเรียกความสงสารจากผู้ซื้ออาหารช้าง ซึ่งลูกช้างบาง เชือกก็ถูกพรากจากแม่ก่อนวัยอันควรมากขึ้นซึ่งจะมีผลเสียต่อการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจของลูกช้างที่สังคมควรเน้นให้ความสนใจ ผลการวิจัยที่ 4 สภาพความเป็นอยู่ของช้างและ ควาญช้างที่ออกเร่ร่อน ในส่วนเรื่องความสมบูรณ์ของร่างกาย ของช้างเร่ร่อนจัดอยู่ในเกณฑ์ ที่ดี

เนื่องจากการที่ช้างออกเร่ร่อนตามพื้นที่ต่างๆ ทำให้ช้างได้กินหญ้าตามพื้นกร้างเป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับช้างที่อยู่ภายในหมู่บ้านแถบจะไม่มีหญ้าให้กินเลย ส่วนความสะอาดของช้าง ควบูช้างจะทำการทำความสะอาดช้างเป็นอย่างดีเพื่อให้ช้างดูน่ารักเหมาะที่จะดึงดูดผู้ซื้ออาหาร ช้างได้ ผลการวิจัยที่ 5 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม การที่ช้างเข้ามาเดินเร่ร่อนตามเมืองต่างๆ สิ่งที่เราพบเห็นมากก็คือช้างประสบอุบัติเหตุจากการเดินขายของในคอนกลางคืน หรือบางที่ที่มีการจราจรคับคั่ง การนำช้างมาเดินเร่ร่อนก็เป็นสาเหตุทำให้การจราจรติดขัดและทำให้ท้องถนนเกิดความสกปรก การแก้ปัญหาของช้างไทยยังคงต้องการความร่วมมือการทุกด้าน เพื่อแก้ปัญหาช้าง ที่เราเรียกว่าสัตว์ประจำชาติของประเทศไทย ให้อยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี และอยู่ยืนยาวตลอดไป



Title	A Study on Causes of Wandering Elephants' Problem in Thailand
Author	Mr. Chaiwat Punyanitikul
Degree of	Master of Science in Animal Science
Advisory Committee Chairperson	Dr. Dumrong Leenanuruksa

ABSTRACT

This research aimed to find causes of elephants and their mahouts roaming in cities as well as the social, economic, and cultural conditions of the mahouts. Problems of elephants wandering in cities were also investigated. This research had five parts. The sample group in this study consisted of 46 wandering elephants. Data were collected through questionnaires and interviews administered with the mahouts of wandering elephants in Surin province. The primary occupation of the mahouts was rice farming and their minor occupation was elephant rearing. They grew rice once a year resulting in inadequate income for household expenses. This necessitated them and their elephants to wander in cities to earn supplementary income.

The second part of the study focused on the Surin Province elephant village project aimed at keeping the elephants in the villages, thus solving the problems of wandering elephants. However, there were only remaining 61 elephants of the 290 elephants that joined the project. The main problem found was inadequate income for the mahouts. In addition, there was a problem of inadequate feed for the elephants because large areas of land that previously provided feed for elephants have been turned into Eucalyptus plantations.

The third part of the study of wandering elephants in Thailand showed that there was a tendency of an increase numbers of wandering elephants in cities. It was discovered that the activities of mahouts had become more like organized business operations. In addition to this, it was found that the little young elephants were preferred to be brought to cities for their attractiveness; consequently, many of the young wandering elephants were too young as it was too early to wean and separate them from their dams. It has been suggested that this malpractice or abuse of young elephants not only affects their physical development but also psychological development.

The fourth part of this research on the living condition of wandering elephants and its mahouts showed that wandering elephants were in good physical condition and health since they could find grass along the way to cities. Considering the feed availability on their wandering could explain one reason for leaving the elephant village. The mahouts kept their elephants clean in order to make them more attractive to people along the street who were delighted to buy food for the elephants.

From a social impact point of view, it has often been reported in the news that either the elephants had an accident or the elephants acted harmfully toward people. The elephants dung is also a problem on the streets of big cities.

There is an initiative to remodel the elephant villages in Surin province by the Zoological Organization of Thailand by giving better incentives and creating a Thai elephant cultural tourism site. The success of this new initiative will be dependant on the support of the government and on making it a national project.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาของ ดร. ดำรง ถินานุรักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา ข้อชี้แนะ ทุนในการทำงานวิจัยและ ความช่วยเหลือในหลายสิ่งหลายอย่างจนกระทั่งลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสุทธิ์ เนียมทรัพย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล เวทยสุภรณ์ อาจารย์กรรมการที่ปรึกษา ที่ให้ความกรุณาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของงานวิจัย ข้อชี้แนะ และคำปรึกษา

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์คณะสัตวศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ให้คำแนะนำให้กำลังใจตลอดการศึกษาที่ผ่านมา

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลช้าง จังหวัดสุรินทร์และศูนย์คชศึกษาทุกท่าน ที่คอยให้คำปรึกษาและข้อมูลและเอกสารของช้าง ที่อยู่ภายในโครงการช้างคืนถิ่น และข้อมูลที่อยู่ของช้างเร่ร่อนที่ออกเร่ร่อนภายในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย ขอขอบพระคุณควาญช้างทุกท่าน ผู้กรอกแบบสอบถาม, ให้สัมภาษณ์ และร่วมแสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณและขอบใจ เพื่อน พี่ น้อง คณะสัตวศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทุกคน ที่มีความห่วงใย ขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น “แม่โจ้ 71” ที่เอาใจช่วยในการทำงานวิจัยครั้งนี้และเพื่อนร่วมทุกระดับสุขตลอดการศึกษา รวมถึงผู้มีพระคุณทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวไว้ ณ ที่นี้

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ พ่อสุชาติ และแม่ศรียา ปัญญานิติกุล บุพการีผู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างกับผู้วิจัย

ไชยวัฒน์ ปัญญานิติกุล

ธันวาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพผนวก	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตการวิจัย	2
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสาร	3
ช้างเอเชียบ	3
อาหารช้าง	9
ระบบทางเดินอาหารของช้าง	12
ความเป็นมาของช้างในจังหวัดสุรินทร์	13
สถานภาพช้างเลี้ยงในประเทศไทย	24
ปัญหาการใช้ช้างเลี้ยงอย่างไม่เหมาะสม	27
โครงการแก้ปัญหาช้างเร่ร่อน	31
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	32
สถานที่ทำการวิจัย	32
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	32
วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	34
การวิเคราะห์ข้อมูล	34
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	35
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	36
ผลการวิจัย	36
ตอนที่ 1 สภาพโดยรวมของช้างและควาญช้าง ภายในจังหวัดสุรินทร์	36

ตอนที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นจากช้างและควาญช้างที่เข้าร่วมโครงการช้างคืนถิ่น ที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์	39
ตอนที่ 3 สถานะปัญหาช้างเร่ร่อนในประเทศไทย	40
ตอนที่ 4 สภาพความเป็นอยู่ของช้างและควาญช้างที่ออกเร่ร่อน ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัย	67
ตอนที่ 5 สถานะปัญหาทางสังคมที่มีต่อช้างเร่ร่อน	73
วิจารณ์ผลการทดลอง	78
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	81
สรุปผลการวิจัย	81
บรรณานุกรม	89
ภาคผนวก	93
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	94
ภาคผนวก ข ภาพประกอบการวิจัย	108
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	115

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงขนาดสัดส่วนของช้างเอเชีย	8
2 แสดงอัตราการเต้นของหัวใจและอัตราการหายใจของช้างเอเชีย	8
3 แสดงลักษณะและพฤติกรรมของช้างเอเชีย	9
4 แสดงจำนวนช้างในแต่ละอำเภอในจังหวัดสุรินทร์	14
5 แสดงจำนวนช้างในแต่ละหมู่บ้านของตำบลกระโพ	15
6 แสดงประชากรในบ้านตากกลาง หมู่ 9	16
7 แสดงประชากรในบ้านตากกลาง หมู่ 13	17
8 แสดงอาชีพหลักอาชีพรองของชาวบ้านในหมู่บ้านตากกลาง	18
9 แสดงจำนวนประชากรช้างและประเภทของการทำงาน ในบ้านตากกลาง หมู่ 9	19
10 แสดงจำนวนประชากรช้างและประเภทของการทำงาน ในบ้านตากกลาง หมู่ 13	19
11 แสดงลักษณะการเลี้ยงช้างของเจ้าของช้าง	20
12 แสดงวิธีการได้มาของช้างในหมู่บ้านตากกลาง	21
13 แสดงประชากรและรายได้เฉลี่ยของประชากรหมู่บ้านตากกลาง ปี พ.ศ. 2544	22
14 แสดงการย้ายถิ่นออกของประชากรหมู่บ้านตากกลางและสาเหตุการย้ายถิ่น	23
15 แสดงการย้ายถิ่นเข้าของประชากรหมู่บ้านตากกลางและสาเหตุการย้ายถิ่น	23
16 แสดงสถิติจำนวนช้างเลี้ยงในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 – 2548	24
17 แสดงอาชีพหลักอาชีพรองของควาญช้าง จังหวัดสุรินทร์	37
18 แสดงถึงสาเหตุที่จะนำไปสู่การพาช้างไปเร่ร่อน	38
19 แสดงถึงผู้ที่นำช้างเข้าร่วมในงานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์	39
20 แสดงสาเหตุหลักของปัญหาของช้างและควาญช้าง ภายในโครงการช้างคืนถิ่น	40
21 แสดงภูมิถิ่นอาศัยของช้างเร่ร่อนในแต่ละภาค	42
22 แสดงจำนวนร้อยละของช้างที่ออกมาเร่ร่อน ในแต่ละภาคเป็นช้างที่เป็นของ เจ้าของเองนำมาเร่ร่อน หรือ เป็นช้างที่เข้ามา	43
23 แสดงราคาของการเช่าช้างมาเดินเร่ร่อนโดยคิดเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	44
24 แสดงการครอบครองช้างของเจ้าของช้างที่นำช้างออกมาเดินเร่ร่อน โดย คิดเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	45

ตาราง	หน้า
25 แสดงถึงการใช้ภาษาของกลุ่มคนที่เลี้ยงช้างแร้วร้อน โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	46
26 แสดงอาชีพหลักของควาญช้าง โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	47
27 แสดงถึงประสบการณ์การเลี้ยงช้างของผู้ที่นำเข้ามาแร้วร้อนโดยคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	48
28 แสดงเพศของช้างที่นำเข้ามาเดินแร้วร้อน โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละของช้างแร้วร้อนในแต่ละภาค	49
29 แสดงอายุช้างที่เข้ามาเดินแร้วร้อนคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	50
30 แสดงการเลือกจังหวัดที่จะนำช้างไปแร้วร้อนคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	51
31 แสดงการใช้รถในการขนย้ายช้าง และราคาค่าขนส่งช้างคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	52
32 แสดงการเลือกทำเลที่ตั้งแคมป์ช้างแร้วร้อน คิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	53
33 แสดงถึงระยะเวลาที่ควาญช้างต้องออกไปแร้วร้อนคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	54
34 แสดงถึงความจำเป็นของควาญช้างที่ไม่อยากจะพาช้างกลับบ้านของช้างที่แร้วร้อน 1 ปีขึ้นไป	55
35 แสดงถึงความจำเป็นของควาญช้างที่ไม่อยากจะพาช้างกลับบ้านของช้างที่แร้วร้อน ที่ต้องดูจากกรณีอื่นๆ	55
36 แสดงถึงช้าง 1 เชือก จะมีคนออกไปแร้วร้อนขายอาหารช้างร่วมกันทั้งหมดกี่คน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	56
37 แสดงถึงอาหารของช้าง ที่นำไปขายเพื่อเลี้ยงช้างแร้วร้อนและอาหารของช้างนอกเหนือเวลาที่ช้างออกแร้วร้อน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	57
38 แสดงถึงราคาอาหารช้างโดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	58
39 แสดงถึงเวลาของการเริ่มพาช้างเดินแร้วร้อนในแต่ละวัน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค	58
40 แสดงถึงปริมาณอาหารช้างเฉลี่ยที่เร่ขายมีจำนวนที่ขายได้ต่อวันที่ถูกแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	59

ตาราง	หน้า
41 แสดงถึงรายได้ที่ได้จากการพาช้างเดินเร่ร้อนมีรายได้จากอะไรบ้างแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	60
42 แสดงถึงช่วงระยะเวลาของการเดินเร่ร้อนในแต่ละวันที่ชั่วโมงแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	61
43 แสดงถึงรายได้เฉลี่ยของการขายอาหารช้าง / ช้าง 1 เชือก ในแต่ละวันแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	62
44 แสดงถึงการจัดการกับรายได้ที่ได้รับจากการขายอาหารช้างแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	63
45 แสดงถึงการเข้ามาสู่อาชีพเลี้ยงช้างเร่ร้อนสาเหตุหรือความคิดในการออกมาเร่ร้อน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	64
46 แสดงถึงปัญหาทางด้านอาหารที่ท่านพบโดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	65
47 แสดงถึงผลกระทบจากการที่ถูกผลักดันไม่ให้ช้างเร่ร้อน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	66
48 แสดงถึงความคิดเห็นอย่างไรกับโครงการช้างคืนถิ่นแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค	67
49 แสดงสภาพความเป็นอยู่ของช้างและควาญช้างที่ออกเร่ร้อน	67
50 แสดงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล	75
51 แสดงความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารช้าง กับการนำช้างมาเร่ร้อนของควาญช้าง	77

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	ภาพช้างและควาญช้างที่ได้ทำการสำรวจ 1	109
2	ภาพช้างและควาญช้างที่ได้ทำการสำรวจ 2	109
3	ภาพศูนย์คชศาสตร์ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของโครงการช้างคืนถิ่น	110
4	ภาพภายในศูนย์คชศาสตร์ ซึ่งเป็นบริเวณทำกิจกรรมของช้างที่อยู่ภายในโครงการ	110
5	ภาพสถานที่พักของควาญช้าง ที่ทำงานภายในโครงการช้างคืนถิ่น	111
6	ภาพแปลงหญ้าอาหารช้าง ของโครงการช้างคืนถิ่น	111
7	ภาพช้างแร่อนที่กำลังขายอาหารช้าง 1	112
8	ภาพช้างแร่อนที่กำลังขายอาหารช้าง 2	112
9	ภาพบริเวณที่พักควาญช้างแร่อน 1	113
10	ภาพบริเวณที่พักควาญช้างแร่อน 2	113
11	ภาพบริเวณที่ผูกช้างซึ่งเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารของช้างแร่อน	111
12	ภาพควาญช้างพาช้างไปกินน้ำ อาบน้ำ ก่อนพาช้างออกแร่อน	114

บทที่ 1

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่เป็นถิ่นอาศัยของช้างพันธุ์เอเชียมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้นช้างจึงมีความผูกพัน กับวิถีชีวิตของคนไทย มาตั้งแต่อดีตกาลทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อีกทั้งยังสร้างชื่อเสียงและรายได้ให้กับประเทศไทย โดยเฉพาะธุรกิจการท่องเที่ยวที่ใช้ช้างมาประกอบกิจกรรมการหารายได้ แต่ในขณะเดียวกัน สถานประกอบการท่องเที่ยวนี้ มีไม่พอต่อจำนวนช้างในประเทศไทย ทำให้ช้างและความรู้ช้างส่วนหนึ่งที่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนอน ไม่มีงานทำ อีกทั้งยังขาดแหล่งอาหารของช้างเนื่องจาก พื้นที่ป่าไม้ลดลง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาช้างเร่รอน

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีชนพื้นเมืองอยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มชนที่พูดภาษาเขมร ภาษาลาว และภาษาญะ จังหวัดสุรินทร์มีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 1,404,252 คน ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 22,620 บาท / คน / ปี มีรายได้เป็นลำดับที่ 74 ของประเทศ จัดว่าเป็นจังหวัดที่มีความยากจนมาก (กฤตพล, 2549) แต่อย่างไรก็ตามจังหวัดสุรินทร์มีทรัพยากรภายในที่ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งของจังหวัดที่โดดเด่น 3 ประการ ประกอบด้วย ข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม และช้าง ซึ่งได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสุรินทร์และประเทศไทยมาโดยตลอด แต่ประชากรของจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่ก็ยังยากจนอยู่เช่นเดิม งานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยมากกว่า 40 ปี ซึ่งทำให้คนรู้จักกันไปทั่วโลก แต่ในขณะนี้ช้างสุรินทร์กำลังประสบปัญหาคนเลี้ยงไม่มีรายได้ ช้างมีอาหารกินไม่เพียงพอ ทำให้คนเลี้ยงช้างของจังหวัดสุรินทร์ต้องนำช้างไปปรับจ้างอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆทั่วประเทศ และอีกส่วนหนึ่งต้องนำช้างออกเดินเร่รอนตามสังคมเมืองต่างๆ เพื่อหารายได้เลี้ยงชีพและเลี้ยงช้าง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาของสังคม ทำให้ภาพลักษณ์ของช้างไทยซึ่งเป็นสัตว์สัญลักษณ์ของประเทศไทย ต้อง กระทบ กระเทือนไปด้วย

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น โครงการนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อ ศึกษาปัญหาของช้างในจังหวัดสุรินทร์ที่ออกไปเร่รอน โดยมีเป้าหมายเพื่อ วิเคราะห์สถานะปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้น และพิจารณานำเสนอแนวทาง การแก้ไขปัญา ทั้งเฉพาะหน้าและระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวทางการดำเนินการให้ช้างสุรินทร์ ได้กลับคืนสู่ถิ่นฐานเดิม ภายใต้การจัดกิจกรรมที่เอื้อให้ความรู้ช้างมีอาชีพ มีรายได้สามารถเลี้ยงครอบครัว เลี้ยงช้าง และมีวิถีชีวิตที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้ความชื้นต้องนำชื้นออกไปเร็วร้อน
2. เพื่อศึกษาสภาพแหล่งอาหารชื้น ภายในหมูบ้านชื้น บ้านตากกลาง ตำบลกะโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาปัญหาทางสังคมของชื้นเร็วร้อน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงที่ความชื้นต้องนำชื้นออกไปเร็วร้อน
2. ได้ทราบถึงปัญหาของสภาพแหล่งอาหารชื้น และแนวทางฟื้นฟูแหล่งอาหารชื้นภายในหมูบ้านชื้น บ้านตากกลาง ตำบลกะโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์
3. ได้ทราบถึงปัญหาทางสังคมของชื้นเร็วร้อน

ขอบเขตการวิจัย

1. ทำการศึกษาในกลุ่มของคนเลี้ยงชื้นภายในหมูบ้านชื้น บ้านตากกลาง ตำบลกะโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์
2. วิเคราะห์สภาพปัญหาของแหล่งอาหารชื้นภายในภายในหมูบ้านชื้น บ้านตากกลาง ตำบลกะโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์
3. ศึกษา สัมภาษณ์ เก็บข้อมูล ของปัญหาของคนเลี้ยงชื้น และ ชื้น ภายในหมูบ้านชื้น บ้านตากกลาง ตำบลกะโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร

ช้างเอเชีย

จูโร (2543) กล่าวว่า ช้าง เป็นสัตว์ ที่กินพืชเป็นอาหารมีขนาดใหญ่ เลี้ยงลูกด้วยนม เช่นเดียวกับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั่วไป นักวิทยาศาสตร์ ได้จำแนกช้างตามหลักอนุกรมวิธาน ดังนี้

Phylum	Chordata
Class	Mammalia
Infraclass	Eutheria
Order	Proboscidae
Suborder	Paenungulata
Family	Elephantidae
Genus	Elephas maximus spp. (ช้างเอเชีย)

ช้างเป็นสัตว์บกที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมและเป็นสัตว์ สี่ เท้า อู้งเท้ามีความอ่อนนุ่ม เวลาเดินจึงไม่มีเสียง การนอนของช้างนั้น โดยธรรมชาติจะนอนตะแคงลงไปกับพื้นช้างจะนอนหลับเพียงช่วงสั้นๆ คือประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง (สมัย, 2537) รูปร่างของช้างจะมีลักษณะอ้วนป้อม หลังจะโค้ง ช้างเพศผู้ ที่โตเต็มที่จะมีความสูงเฉลี่ย 2.4 - 2.9 เมตร น้ำหนักประมาณ 3.5 - 4.5 ตัน ส่วนช้างเพศเมียที่โตเต็มที่จะมีความสูงเฉลี่ย 2.1 - 2.4 เมตร น้ำหนักประมาณ 2.3 - 3.7 ตัน ความยาวของลำตัวช้างวัดจากหัวจรดหางประมาณ 4 เมตร ในช้างป่าจะวัดความสูงโดยการวัดรอบๆ รอยเท้าหน้าช้างจากรอยพื้นดินแล้วคูณด้วยสอง จะได้เป็นความสูงของช้างเชือกนั้น ช้างจะมีเต้านมอยู่ 1 คู่ ที่บริเวณอก ระหว่างขาหน้า (อารี, 2535) ศีรษะ ช้างเอเชียจะมีสองลอนและกว้าง มีสมองขนาดเล็กเมื่อเทียบกับตัว สมองมีขนาด กว้าง x ยาว x สูง = 15 x 20 x 12.50 เซนติเมตร หนักประมาณ 5 กิโลกรัม กะโหลกศีรษะจะมีลักษณะเป็นโพรงอากาศ คล้ายรังผึ้ง หูช้างจะมีใบหูที่กว้างใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลางเฉลี่ย ประมาณ 65 – 85 เซนติเมตร มีรูหูขนาดเล็กมาก ขอบใบหูจะอยู่ต่ำกว่าศีรษะ โคนใบหูจะมีขนาดหนา แล้วจะค่อยๆ บางไปทางขอบหู ลักษณะของหูยังบอกได้ถึงอายุของช้างได้อีกด้วยโดยดูการม้วนลงของใบหูและการขาดของใบหู ปกติช้างจะโบกหูไปมาเพื่อรับรู้เสียงต่างๆ ตาของช้าง จะมีขนาดเล็ก มีขนตาค่อนข้างยาว ช้างจะมีสายตาไม่ค่อยดีระยะการมองเห็นประมาณ 15 -20 เมตร ก็อาจมองไม่เห็นแล้ว ช้างจะอาศัยการดมกลิ่นแทน การมองเห็น ตำแหน่งของตาช้างจะตั้งอยู่ในแนวนานกับใบหู เลนส์ตาของช้างจะเป็นเลนส์นูน ทำให้ช้าง

มองสิ่งต่างๆ ก่อนข้างใหญ่ ม่านตาของข้างมี สีเขียว น้ำตาลจนถึงสีน้ำเงินม่วง ข้างจะมองเห็นสีแดง เหลือง ขาว ได้ดีกว่าสีเขียว และ สีน้ำเงิน (จุไร, 2543 ; 2544)

งวง ข้าง เป็นส่วนที่เจริญมาจาก จมูก และริมฝีปากบน ที่ปลายงวงของข้างจะมี จะงอยเดียว มีรูจมูก 2 รู งวงข้างจะทำหน้าที่เป็นทั้งจมูกและมือ ใช้ในการหายใจ คมกลั่น ดูดน้ำ และหยิบจับของ งวงข้าง จะมีความยาวกว่าขาข้างเล็กน้อย โคนงวงจะมีลักษณะใหญ่และค่อยๆ เรียวเล็กลงมา งวงข้างจะประกอบด้วยกล้ามเนื้อ ประมาณ 100,000 มัด สามารถงอและบิดไปได้ทุก ทาง เพราะไม่มีกระดูก จะงอยจะทำหน้าที่แทนนิ้วมือ หยิบหรือจับของชิ้นเล็กๆ ได้ ข้างจะใช้งวงดูด น้ำเพื่อพ่นเข้าปาก หรือพ่นใส่ตัวเองเพื่อระบายความร้อน ข้างสามารถดูดหรือพ่นน้ำได้โดย ไม่ สำลักเพราะมีระบบปิด เปิด ที่โคนงวง ที่มีประสิทธิภาพ งวงยังเป็นเรดาร์รับรู้กลิ่นได้ไกล ถึง 50 เมตร ด้วยการส่ายงวงหาตำแหน่งที่มาของกลิ่นประสาทสัมผัสของข้างมีสัดส่วนระหว่าง กลิ่น : เสียง : ภาพ เท่ากับ 60 : 30 : 10 แสดงให้เห็นว่า การดมกลิ่นของข้างดีกว่าประสาทสัมผัสอื่นๆ (โซไรดา, 2537)

งาข้าง คือ ฟันหน้าหรือเขี้ยวของข้าง งอกออกมาจากขากรรไกร งาข้างจะมีสีขาว นวล งาข้างเป็นสิ่งที่สวยงามและมีราคาแพงมาก ข้างจะใช้งาเป็นอาวุธป้องกันตัว งาข้าง จะมีสอง ชนิด คือ งาปลี จะมีความยาวไม่มาก แต่มีขนาดใหญ่ ครอบได้ประมาณ 15 นิ้วขึ้นไป งาแบบที่ สองคือ งา เครือ หรือ เรียกอีกชื่อว่า งา หวาย เป็นงาที่มีลักษณะยาวรี มีความกว้างโดยรอบไม่เกิน 14 นิ้ว ข้างอายุ 2 – 5 ปี งาจะงอกออกมาเป็นคู่มนี่ๆ มีเลือดมาเลี้ยงคล้ายๆ ฟันน้ำนมเด็ก ต่อมาเมื่อ ฟอสฟอรัสมาเกาะทำให้แข็งแรงขึ้น งาข้างจะมีหลายชั้นสวมกันเป็นปลอกติดแน่นแยกไม่ได้ งาข้าง บางเขือก จะมีข้างเดียว และงาข้างจะมีคุณสมบัติแข็งแรงมาก ไม่ไหม้ไฟ ชีมน้ำได้เล็กน้อย อีกอย่าง งาสามารถใช้ทดสอบพิษได้โดยงาที่โดนพิษจะเปลี่ยนเป็นสีดำ (สุทธิลักษณ์, 2537)

ต่อมน้ำมัน (Temporal gland) อยู่บริเวณขมับ ทั้งสองข้าง จะมีทั้งข้างเพศผู้และข้าง เพศเมีย ช่วงที่ข้างกำลังจะเริ่มมีอาการตกมันต่อมนี้อาจจะบวมใหญ่ขึ้น ขนาดเท่าผลมะนาว และมีรูเปิด ให้น้ำมันไหลออกมา เมื่อข้างแสดงอาการตกมัน ความรู้ข้างจะต้องนำข้างแยกออกไปอยู่ไกลๆ จาก ข้างตัวอื่น และความรู้ข้างจะก่อไฟเพื่อกลบกลิ่นป้องกันข้างตัวอื่นเข้าไปทำร้ายข้างที่ตกมัน หาก น้ำมันไหลเข้าปากข้างที่กำลังตกมัน ข้างจะยิ่งแสดงอาการดุร้ายยิ่งขึ้น (จุไร, 2543)

ผิวหนัง ผิวหนังจะมีสีน้ำตาลเข้มไปจนถึงเทาดำ ความหนาของผิวหนังตามส่วน ต่างๆ จะไม่เท่ากัน จะมีความหนาประมาณ 0.5 – 1 นิ้ว ผิวหนังที่บริเวณศีรษะและหลังบางส่วน หนาประมาณ 2 นิ้ว ผิวหนังจะมีรอยย่นคล้ายผิวหนังน่อง และมีความไวต่อการสัมผัสทุกจุด ต่อมา เหนือตามผิวหนังจะมีขนาดเล็กมากและจับเหงื่อออกมาได้เพียงเล็กน้อย และจะมีขนขึ้นตามผิวหนัง ทั่วร่างกาย ขนจะมีลักษณะแข็ง เส้นใหญ่ และตั้งชัน (สุทธิลักษณ์, 2537)

ขา ช้างจะมีขาขนาดใหญ่ ทรงคล้ายต้นเสา ขาหน้าจะรับน้ำหนักมากกว่าขาหลังเล็กน้อย ดังนั้นเวลาช้างขึ้นปกติหน้าจะเชิด การเดินของช้างแต่ละก้าวจะสม่ำเสมอ กันเท้าหลังจะก้าวเหยียบซ้ำรอยเท้าหน้าเสมอ ฝ่าเท้าหน้าจะมีลักษณะกลม ส่วนเท้าหลังจะรี อุ้งเท้าจะมีหมอนรองคล้ายส้นรองเท้า ช้างจึงเดินเงียบและสามารถเดินบนถนนที่แข็งแรงหรือพื้นทรายขณะแคร์ร่อนจัดได้ (จุไร, 2543)

Somthep et al (1979) รายงานว่า ในการศึกษาทดลองการวัดเส้นรอบวงรอยเท้าช้าง จำนวน 86 เชือก ในจังหวัดสุรินทร์พบว่า ช้างเพศผู้ที่เจริญเติบโตเต็มที่ (มีอายุ มากกว่า 30 ปี) มีน้ำหนักเฉลี่ย 3,218 กิโลกรัม และช้างเพศผู้ที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี มีน้ำหนักประมาณ 1,856 กิโลกรัม ค่าเฉลี่ยของ ความยาวลำตัว, ความสูง, ความยาวรอบอก และความยาวรอบเท้า ของช้างช้างเพศผู้ที่เจริญเติบโตเต็มที่ เท่ากับ 2.39, 2.65, 3.46 และ 1.30 เมตร ตามลำดับ และช้างเพศผู้ที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี เท่ากับ 1.8, 2.04, 2.79 และ 1.03 เมตร ตามลำดับ ช้างเพศเมียที่เจริญเติบโตเต็มที่ (มีอายุ มากกว่า 25 ปี) มีน้ำหนักเฉลี่ย 2,898 กิโลกรัม จะมีขนาดเท่ากับ 2.33, 2.35, 3.35 และ 1.16 เมตร ตามลำดับ และช้างเพศเมียที่มีอายุน้อยกว่า 25 ปี มีน้ำหนักประมาณ 1,685 กิโลกรัม จะมีขนาดเท่ากับ 1.92, 2.15, 2.66 และ 1.08 เมตรตามลำดับ และได้รายงานสนับสนุนค่ากล่าวของความสูงช้างว่า 2 เท่าของของเส้นรอบวงรอยเท้าช้าง ตัวหนึ่งๆ จะใกล้เคียงความสูงของช้างตัวนั้นๆ ซึ่งเป็นประโยชน์มากต่อการ ประเมินค่าความสูงของช้างป่า เมื่อพบแต่รอยเท้า

หาง หางช้างมีลักษณะกลมยาวเรียวลงไปถึงข้อเท้า ที่ปลายหางจะขนเส้นแข็งและใหญ่ ขึ้นอยู่ ขนหางจะมีขนาดยาวประมาณ 4 – 6 นิ้ว เรียงกันเป็นสองแถว (จุไร, 2543)

เล็บ ช้างจะมีนิ้วส้นที่สุดจนมองเห็นเป็นอุ้งเท้า มีเล็บโผล่ให้เห็นบางเล็บ ช้างส่วนใหญ่จะมี 18 เล็บ คือเล็บเท้าหน้า 10 เล็บ เล็บเท้าหลัง 8 เล็บ และช้างบางเชือกจะมี 16 เล็บ ในขณะที่บางเชือกมีถึง 20 เล็บ (อารี, 2535)

การตั้งท้องและการตกูก ช้างพัง หรือช้างตัวเมียที่สมบูรณ์ จะมีลูกเมื่อมีอายุประมาณ 15 – 50 ปี (สุทธิลักษณ์, 2537) การผสมพันธุ์ของช้าง จะเป็นไปในลักษณะเช่นเดียวกับ ม้า วัวและควาย คือ ช้างเพศผู้จะใช้ขาหน้าคร่อมขาหลังของช้างเพศเมีย การตั้งท้องของช้างมีระยะเวลา ระหว่าง 21 -22 เดือน เนื่องจากตัวของช้างมีขนาดใหญ่ อ้วนกลมอยู่แล้ว ฉะนั้นการตั้งท้องจะสังเกตได้ยาก บางทีเจ้าของจะทราบก็ต่อเมื่อช้างตกูกออกมาแล้ว ดังนั้นจึงต้องอาศัยการสังเกตวิธีอื่นประกอบ เช่น เต้านมคัดมีน้ำนมไหลหรือ ช้างไม่ยอมลูกนั่ง ไม่ยอมเชื่อฟังคำสั่ง และไม่ยอมทำงาน (ปรีชา, 2545) ในกรณีที่ช้างอยู่กันเป็นฝูง หรือช้างอยู่รวมกันหลายเชือก แม้ช้างท้องแก่จะหาเพื่อน ช้างพังที่สนิทไว้คอยช่วยเหลือในเวลาตกูก ช้างพังที่คอยช่วยเหลือนี้เรียกว่า แม่รับ เมื่อช้างใกล้ถึงเวลาที่จะตกูก ช้างจะหาบริเวณที่มีหญ้าอ่อน หรือพื้นดินนุ่มๆ ไว้รองรับลูกที่จะเกิดมา ก่อนตกูก

แม่ช้างจะมีอาการเจ็บท้องและสังเกตเห็นรอยโรคครวญ นาน ประมาณ 2 – 3 ชั่วโมง โดยช้างมักจะตก ลูกในเวลากลางคืน การตกลูกของช้าง แม่ช้างจะย่อขาหลังทั้งสองข้างลงต่ำ เพื่อไม่ให้ลูกช้างที่เกิดใหม่ ตกจากที่สูง ลูกช้างที่เกิดใหม่จะมีเยื่อบางๆ หุ้มอยู่ แม่รับจะช่วยฉีกเยื่อนี้ออก หรือบางครั้งแม่ ช้างจะฉีกเอง ลูกช้างจะนอนตะแคงนิ่งๆ ประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง แล้วจึงกระดิกหู หาง งวง และขา อย่างช้าๆ จากนั้นจะค่อยลุกขึ้นยืน และสามารถ เดินได้เลย ลูกช้างแรกเกิดจะมีขนยาว ลำตัวจะออก สีแดง สูงประมาณ 2 – 3 ฟุต น้ำหนักประมาณ 100 กิโลกรัม แม่รับจะช่วยประคับประคองลูกช้าง ตลอดเวลา จนกระทั่งเข้าไปกินนมแม่ได้ ลูกช้างจะกินนมแม่โดยการม้วนงวงขึ้นด้านบนเพื่อที่จะ ใช้ปากดูดนมแม่ ลูกช้างจะกินนมแม่อยู่หลายปี แม้จะสามารถกินหญ้าได้แล้ว ก็ตาม (อารี, 2535)

นันทวัน และคณะ (2545) รายงานว่า พบช้างเพศเมีย อายุ 27 ปี ตั้งท้องแรก ระยะตั้งท้อง 24 เดือน แสดงอาการเบ่งคลอดและถุงน้ำคร่ำแตกนาน 3 วัน สัตว์แพทย์ทำการตรวจดูโดย อัลตราซาวนด์พบว่าลูกช้างเสียชีวิต และทำการเปิดผ่าขยายช่องคลอดเพื่อดึงลูกช้างออก ภาวะที่ ผิดปกติที่สามารถเกิดระหว่างการคลอด และมักเกิดอันตรายแก่แม่และลูกช้าง ซึ่งยากต่อการจัดการ ในปี ค.ศ. 1902 – 2000 มีรายงานว่าการเกิดภาวะคลอดยาก ในช้างเอเชียมากกว่าช้างแอฟริกา

จุไร (2543) กล่าวว่า การตกมัน (Mush) คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางกายภาพ และสรีระ วิทยา ทำให้พฤติกรรมของช้างเปลี่ยนไป ช่วงระยะหนึ่ง ต่างก็มีความคิดเห็นต่างๆ กัน ซึ่งเกิดจากช้างเพศผู้เข้าสู่ระยะการเป็นสัตว์ในฤดูหนาว บ้างก็ว่าเกิดจากช้างที่มีสุขภาพสมบูรณ์ เต็มที่ พร้อมที่จะผสมพันธุ์ แต่พบว่าช้างพลาย หรือ ช้างพัง ที่โตเต็มวัยมีอายุประมาณ 20 – 40 ปี ที่มี ร่างกายสมบูรณ์จะมีโอกาสตกมันทั้งสิ้น การตกมันเกิดได้ทุกปีและทุกเวลา ยิ่งช้างที่สมบูรณ์ แข็งแรงมาก จะตกมันปีละ 2 – 3 ครั้ง ส่วนช้างที่อ่อนแอเป็นโรค จะไม่ตกมันเลย

อาการของช้างตกมัน ก่อนที่ช้างจะตกมัน ช้างจะมีอาการซึม บางครั้งก็ดุร้าย เกร อารมณ์ไม่ดี จะทำร้ายช้างเชือกอื่น และคน รวมทั้งควาญช้างด้วย ต่อมน้ำมัน (Tamparal gland) ที่ บริเวณขมับหลังตา จะบวมขึ้นและเริ่มมีน้ำมันไหลออกมา น้ำมันนี้จะมีกลิ่นเหม็นรุนแรง เหนียว เล็กน้อย มีสีน้ำตาลเข้ม อาการเหล่านี้จะค่อยๆ หายไป (ปริชา, 2545)

ในช้างเอเชีย สภาพที่จะแสดงให้เห็นถึงระบบสืบพันธุ์ และการตรวจปีสภาวะของ ช้างจะทำได้ยากในสภาพที่ช้างแสดงอาการเป็นสัตว์ แต่ในโขลงช้างเวลาช้างเพศเมียเป็นสัตว์ช้างตัว อื่นที่อยู่ในฝูง ก็จะมีการร้อง ขานรับกันระหว่างช้างตัวที่เป็นสัตว์และที่เพื่อนช้างที่อยู่ในฝูง และเมื่อ ช้างตัวที่เป็นสัตว์ปีสภาวะ ช้างตัวที่อยู่ในฝูงก็จะมีการไปดูคน้ำปีสภาวะคืบ โดยจะมีการไปกระตุ้น สอว์โมนในระบบประสาท ของช้างตัวที่เป็นสัตว์ (Barbara et al., 2002)

วงจรการเป็นสัตว์ในช้างมีระยะเวลาประมาณ 16 สัปดาห์ แบ่งเป็นระยะ luteal phase ประมาณ 12 สัปดาห์และระยะ follicular phase ประมาณ 4 สัปดาห์ ระยะเวลา ที่ไข่ตกจะ

เกิดขึ้นในช่วงท้ายของระยะ follicular phase การเป็นสัดของช้างเพศเมียจะไม่สามารถสังเกตเห็นได้ (Brown et al., 1999)

นิกร (2546) รายงานผลการศึกษาทดลอง เรื่อง การเจือจางน้ำเชื้อช้างและสารป้องกันอันตรายจากการแช่แข็ง โดยมีการรีดน้ำเชื้อช้างเอเชีย จำนวน 2 เชือก เชือกละ 10 ครั้ง จากนั้นนำน้ำเชื้อมาตรวจสอบคุณภาพ พบว่าน้ำเชื้อจำนวน 8 ตัวอย่าง จากน้ำเชื้อ 20 ตัวอย่างมีคุณภาพในการศึกษาการแช่แข็ง จากนั้นก็มีการนำแช่แข็งโดยผสมสารป้องกันอันตรายจากการแช่แข็ง แล้วนำไปเก็บไว้ในถังไนโตรเจนเหลว 7 วัน หลังจากนั้นทำการอุ่นละลายและทำการประเมิน คุณภาพน้ำเชื้อ พบว่า พบว่า เปอร์เซ็นต์ การเคลื่อนที่ไปข้างหน้า ของเซลล์อสุจิ ภายหลังการอุ่นละลาย โดยใช้ TEST + glycerol มีค่าสูงกว่าการใช้สารชนิดอื่น

มีรายงานการฝึกช้างเพศผู้ให้ขึ้นผสมกับช้างเพศเมีย ที่เป็นสัดแล้วแยกช้างเพศผู้ออกก่อนที่จะสอดอวัยวะเพศ จากนั้น ให้ควาญช้างออกคำสั่ง ร่วมกับคิงเบียงองคชาติให้ช้างหลังน้ำเชื้อใส่ภาชนะสำหรับเก็บน้ำเชื้อ (Jainudeen et al., 1971)

การใช้วิธี electroejaculation (Schmitt and Hildebrandt, 1998) วิธีนี้ใช้เครื่องมือที่เรียกว่า electroejaculator ซึ่งจะมี probe ที่ออกแบบให้เหมาะสมกับทวารหนักของช้าง ตัว probe จะต่อเข้ากับเครื่องประจุไฟฟ้า ทำการสอด probe เข้าทางทวารหนักแล้วเปิดไฟฟ้ากระตุ้นให้ช้างหลั่งน้ำเชื้อออกมา วิธีนี้มีความเสี่ยงค่อนข้างสูงเนื่องจากต้องทำการวางยาสลบช้างซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ควบคุม การสลบได้ยาก

การกระตุ้นด้วยมือ โดยการนวดผ่านทวารหนัก ร่วมกับการใช้ถุงยางที่ดัดแปลงจากถุงมือยางสำหรับส้วมตรวจโคในการรองเก็บน้ำเชื้อ (Price et al., 1986) วิธีนี้จะใช้การนวดกระตุ้นต่อม ampulla gland ผ่านทางทวารหนักร่วมกับการใช้ถุงมือยางสำหรับส้วมตรวจโคในการรองเก็บน้ำเชื้อ

Health et al. (1983) รายงานการทดลองทำน้ำเชื้อช้างแช่แข็งในช้างเอเชีย พบว่ามีเปอร์เซ็นต์เซลล์อสุจิที่มีการเคลื่อนที่ไปข้างหน้าหลังการอุ่นละลายต่ำมาก (<5%)

ตาราง 1 แสดงขนาดสัดส่วนของช้างเอเชีย

	เพศผู้	เพศเมีย
ความสูง	2.40 – 2.90 เมตร	2.10 – 2.40 เมตร
น้ำหนัก	3.70 – 4.50 ตัน	2.30 – 3.70 ตัน
ความยาวลำตัว	2.37 เมตร	2.23 เมตร
ความกว้างรอบอก	3.64 เมตร	3.35 เมตร
ความยาวเส้นรอบเท้า	1.30 เมตร	1.16 เมตร

ที่มา: คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2550)

ตาราง 2 แสดงอัตราการเต้นของหัวใจและอัตราการหายใจของช้างเอเชีย

อัตราการเต้นของหัวใจ	ทำยืน	25 – 35 ครั้ง / นาที
	ทำนอน	72 – 98 ครั้ง / นาที
	ขณะออกกำลังกาย	60 ครั้ง / นาที
อัตราการหายใจ	ปกติ	4 -6 ครั้ง / นาที
	ภาวะตื่นเต้น	15 ครั้ง / นาที

ที่มา: คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2550)

ตาราง 3 แสดงลักษณะและพฤติกรรมของช้างเอเชีย

อุณหภูมิร่างกาย	36 – 37 องศาเซลเซียส
วัยเจริญพันธุ์	7 – 12 ปี
อายุหย่านม	3 ปี
ความต้องการอาหาร / วัน	10 % ของน้ำหนักตัว
ความต้องการน้ำ / วัน	200 ลิตร
การนอนหลับ	3 – 4 ชั่วโมง / วัน
อัตราความเร็วในการเดิน	4 กิโลเมตร / ชั่วโมง
ฟันมีจำนวน	26 ซี่ แบ่งเป็น 6 ชุด
อายุยืน	70 – 120 ปี
ระยะเวลาเป็นสัด	22 วัน

ที่มา: คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2550)

อาหารช้าง

อารี (2535) กล่าวว่า ช้างเป็นสัตว์ที่กินพืช อาหารช้างจะแบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ หญ้า, ไม้ไผ่, เถาวัลย์ หรือ ไทร, ไม้ยืนต้น, พืชสวนและพืชไร่ และดินโป่ง

อาหารจำพวกหญ้า (Grasses) เช่น พง, แคม, อ้อ, กก, ตองกง เอื้องหมายนา และในฤดูแล้ง ช้างจะกินหญ้าคือ หญ้าแพรก, หญ้ายอนหู, หญ้าปล้อง, หญ้ากระเดือยหนู, หญ้าปากควาย และหญ้างังกาย

อาหารจำพวกไม้ไผ่ (Bamboos) ช้างจะกินตั้งแต่หน่อไม้ จนถึงยอดอ่อน เช่น ไม้ไผ่ข้าวหลาม, ไม้ไผ่ป่า, ไผ่รวก, ไผ่ผาก, ไม้ขางนวล, ไม้ไผ่หอม และ ไม้บัก

อาหารจำพวกเถาวัลย์ และ ไทร (Creepers and Ficus) เช่น ต้นไทร, สลัดน้ำ, บอระเพ็ด, หนามหัน, ส้มป่อย, เครือสะบ้า, กระทิงลาย, หวาย, เครือเขาน้ำ และเถาวัลย์แดง

อาหารจำพวกไม้ยืนต้น ช้างจะกินทั้งเปลือกใบและผล เช่น ขนุน, นางแย้มป่า, ตุมกาขาว, กุ่ม, สัก, จั้ว, ถ่อน, มะพร้าว, มะเคื่อปล้อง, มะขาม, มะม่วง, มะเฟือง, มะไฟ, จามจุรี, มะขม, หว้า, มะตูม, มะขวิด, โพธิ์, ค้อ, ระกำ, กระท้อน ฯลฯ

อาหารจำพวก พืชสวน พืชไร่ เช่น ถั่วเขียว, ถั่วเหลือง, ข้าวโพด, ฟาง, สับปะรด, มะละกอ ฯลฯ

สุทธิลักษณ์ (2537) กล่าวว่า ดินโป่ง (Salt licks) ช้างจะชอบกิน ดินโป่งจะประกอบด้วยแร่ธาตุต่างๆ ที่จำเป็นต่อร่างกายช้าง เช่น โพแทสเซียม แคลเซียม ฟอสฟอรัส และ แมกนีเซียม

Anders et al., (2006) รายงานว่า อาหารช้างที่มีความอันตรายต่อการเป็นโรคลำไส้อักเสบ จากเชื้อ *Clostridium difficile* ได้มีรายงานจากสวนสัตว์ในประเทศ เดนมาร์ก ได้พบช้างเอเชีย จำนวน 5 เชือก ล้ม ซึ่งสัตว์แพทย์ได้ตรวจสอบเบื้องต้นพบว่ามีสาเหตุจากอาหารเป็นพิษ และมีช้างที่เสียชีวิตในครั้งนี้อีก 2 เชือก และมีการผ่าซากตรวจพบ Toxin A และ Toxin B โดย PCR คือ โครโมโซม DNA จากแบคทีเรียที่กำลังเจริญเติบโต

พืชอาหารช้าง

ช้างจะมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ถ้าได้รับอาหารที่คุณภาพดี และเพียงพอกับความ ต้องการของร่างกาย พืชอาหารช้างที่นิยมปลูกให้ช้างก็มีหลายชนิดดังนี้ (สุทธิลักษณ์, 2537)

1. หญ้าเนเปียร์ เป็นหญ้าประเภทค้ำปี มีขนาดใหญ่ มีลักษณะ มีเหง้า และกออยู่ใต้ดิน ลำต้นสูงใหญ่คล้ายต้นอ้อย กอหนึ่งจะมีลำต้นประมาณ 20 – 200 ต้น ต้นตั้งตรงสูง 3 – 5 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นประมาณ 1.2 – 3 เซนติเมตร ใบเป็นมันมีขนหยาบปกคลุม เส้นกลางใบใหญ่เห็นชัดเจน หญ้าเนเปียร์เจริญเติบโตได้ดีในเขตร้อนชื้น ต้องการน้ำสำหรับการเจริญเติบโตค่อนข้างมาก แต่ก็สามารถทนต่อสภาพแห้งแล้งได้ดี ช้างชอบกินและมีความน่ากินสูง

เนื่องจากหญ้าเนเปียร์ ไม่ค่อยติดเมล็ด มีความงอกของเมล็ดต่ำ จึงนิยมใช้ท่อนพันธุ์ในการปลูกโดยใช้ต้นแก่ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 6 เดือน มาสับให้เป็นท่อนๆ แต่ละท่อนให้มีข้อ 4 – 5 ข้อ แล้วปลูกใส่หลุมๆละ 2 – 3 ท่อนพันธุ์ ปกติโดยทั่วไป หญ้าเนเปียร์จะให้ผลผลิตน้ำหนัสดประมาณ 8 – 24 ตัน/ไร่/ปี (เสริมศักดิ์, 2543)

กรมปศุสัตว์ (2522) รายงาน คุณค่าทางอาหารของหญ้าเนเปียร์ ดังนี้

1. ความชื้น	9.0 %
2. วัตถุแห้ง	91.0 %
3. โปรตีนรวม	8.0 %
4. ไขมัน	2.0 %
5. เยื่อใย	25.2 %
6. แร่ธาตุ	12.8 %

7. คาร์โบไฮเดรต 42.7 %

2. หญ้ากินนี มีถิ่นกำเนิดใน แอฟริกา เป็นหญ้าที่มีอายุค้างปี นิยมปลูกกันอย่างแพร่หลายทั้งในเขตร้อนและกึ่งร้อน มีลักษณะเป็นกอต้นตั้งแบบกอตระไคร้ใบเรียวยาว ใบดกทนต่อสภาพแห้งแล้ง ต้นสูงถึง 0.5 – 4.5 เมตร

การปลูกนิยมเพาะเมล็ดก่อน แล้วค่อยแยกกอไปปลูกในแปลง การปลูกใช้ระยะตั้งแต่ 50 x 50 ถึง 100 x 100 เซนติเมตร อัตราการปลูกโดยใช้เมล็ด คือ 0.5 – 2.5 กิโลกรัม / ไร่ ภายใต้สภาพที่เหมาะสม หญ้ากินนี สามารถให้ผลผลิต น้ำหนักสดได้มากกว่า 8 ตัน/ไร่/ปี ซึ่งขึ้นอยู่กับฤดูกาลและสายพันธุ์ (เสริมศักดิ์, 2543)

กรมปศุสัตว์ (2522) รายงาน คุณค่าทางอาหารของหญ้ากินนี ดังนี้

1. ความชื้น	9.4 %
2. โปรตีนรวม	6.5 %
3. ไขมัน	1.5 %
4. เยื่อใย	32.2 %
5. แร่ธาตุ	10.4 %
6. คาร์โบไฮเดรต	39.8 %

3. หญ้ารูซี่ หรือหญ้าคองโก นำเข้ามาในไทยโดยฟาร์มโคนมไทย-เดนมาร์ก เป็นหญ้าที่มีอายุค้างปี ใบนุ่มคล้ายกำมะหยี่ ใบมีขนขาว ติดเมล็ดได้ดีมาก เมล็ดมี เปอร์เซ็นต์ การงอกสูงทนต่อการเหยียบย่ำได้ดี ขนาดของใบกว้าง 10 – 15 มิลลิเมตร ยาว 10 – 25 เซนติเมตร ใบอ่อนนุ่มลิ้นใบเป็นแบบขนแข็ง กาบใบของหญ้ารูซี่จะยาวกว่าปล้องของลำต้น หญ้ารูซี่มีเหง้า ซึ่งจะเป็นปล้องสั้นๆ หญ้ารูซี่เหมาะสำหรับบริเวณที่มีอากาศร้อนชื้น ขึ้นได้ในดินหลายชนิด ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นดินที่ระบายน้ำได้ดี

การปลูกใช้เมล็ดหว่านให้ทั่วแปลงที่เตรียมไว้ในอัตราเมล็ด ประมาณ 2 กิโลกรัม / ไร่ เนื่องจากหญ้ารูซี่มีระยะพักตัวนาน 6 เดือน และเมล็ดมีลักษณะแข็ง จึงควรแช่เมล็ดในกรดกำมะถันเข้มข้นเป็นเวลา 3 – 5 นาทีที่จะช่วยเพิ่มการงอกของเมล็ด ผลผลิตน้ำหนักแห้งของหญ้ารูซี่ประมาณ 3,451 กิโลกรัม/ไร่ /ปี (เสริมศักดิ์, 2543)

กรมปศุสัตว์ (2522) รายงาน คุณค่าทางอาหารของหญ้ารูซี่ ดังนี้

1. ความชื้น	8.73 %
2. โปรตีนรวม	10.83 %

3. ไขมัน	2.44 %
4. เยื่อใย	23.13 %
5. คาร์โบไฮเดรต	49.50 %

4. หน้ำนอร์ซัส หรือหน้ำน เป็นหน้ำนประเภทค้ำปี ปล้องกลวง ข้อและกบใบมี สีขาวปกคลุม หน้ำน เป็นหน้ำนที่ขึ้นได้ดีในดินที่ชื้นแฉะ หรือ น้ำขัง มีการเจริญเติบโตแบบกิ่งตั้งกิ่ง เลื้อย จะเลื้อยไปขนานกับพื้นดิน ข้อหากสัมผัสกับดินก็จะมีรากแตกออก การปลูกล้มใช้ก่อนพันธุ์ ในการปลูก อาจจะหว่านในแปลงแล้วไถกลบ หรือ ปลูกเป็นหลุม ไม่นิยมปลูกด้วยเมล็ดเพราะเมล็ด มีเปอร์เซ็นต์การงอกต่ำ

หน้ำนเจริญเติบโตได้ดี ในที่มีอากาศร้อนชื้น หน้ำนจะทนต่อสภาพแห้งแล้งได้ พอ สมควรผลผลิตของหน้ำนจะแปรผันมากขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม อาจให้ผลผลิตน้ำหนักสด อยู่ประมาณ 1 – 21 ตัน/ไร่/ ปี (เสริมศักดิ์, 2543)

กรมปศุสัตว์ (2522) รายงาน คุณค่าทางอาหารของหน้ำนกินนี้ ดังนี้

1. ความชื้น	9.3 %
2. โปรตีนรวม	6.5 %
3. ไขมัน	1.8 %
4. เยื่อใย	27.0 %
5. แร่ธาตุ	11.1 %
6. คาร์โบไฮเดรต	44.2 %

ระบบทางเดินอาหารของช้าง

อารี (2535) ได้รายงานถึงระบบทางเดินอาหารของช้างไว้ดังนี้

ฟัน (Teeth) ฟันช้างจะเป็นด่านแรกที่ทำหน้าที่ในการย่อยอาหารโดยการบด ฟันช้าง จะมีลักษณะเป็นแผ่น มีการเจริญเติบโตเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ ช้างมีฟันทั้งหมด 6 ชุด คือฟัน น้ำนม 1 ชุด และฟันแท้ที่ผลัดเปลี่ยนกันทั้งหมดอีก 5 ชุด เมื่อฟันชุดเก่าสึกหมดก็จะเกิดฟันชุดใหม่ งอกออกมาคันชุดเดิมแทนที่ชุดเดิมซึ่งจะหลุดไป การเคี้ยวอาหารของช้างโดยการเคลื่อนไหวของ ฟันกรามจากหน้าไปหลัง ฟันกรามจะมีสกลายของสันร่องฟันเป็นรูปวงรียาวเรียงกัน

หลอดอาหาร (Esophagus or Gulls) จะเป็นท่อกล้ำมเนื้อขนาดเล็ก ใช้เป็นทางผ่าน ของอาหารที่ผ่านการบดแล้วจากฟันกราม ในช้างจะมีกล้ำมเนื้อซึ่งช่วยในการขยายตัวของหลอดลม

ในขณะที่หายใจออก หรือช่วยในการนำน้ำออกจากกระเพาะ เมื่อข้างนำงวงใช้ดูดน้ำ คือ Tracheal Esophageale

กระเพาะอาหาร (Stomach) ข้างเป็นสัตว์กระเพาะเดี่ยว กระเพาะอาหารของข้างจะมีรูปร่าง Cylindrical shape ลักษณะภายนอกดูราบและลื่น มีขนาดประมาณ 2.5 – 3 ฟุต ส่วนที่เชื่อมกับหลอดอาหารจะอยู่บริเวณกลางกระเพาะเรียกว่า Cardiac ส่วนที่เชื่อมกับลำไส้เล็กเรียก pyloric กระเพาะข้างจะอยู่ก่อนมาทางด้านซ้ายของลำตัว ติดกับม้าม (Spleen) กระเพาะข้างมีความจุประมาณ 30 – 70 ลิตร กระเพาะอาหารที่ว่างของข้างที่โตเต็มที่ จะหนักประมาณ 36 – 45 กิโลกรัม ความจุของกระเพาะอาหารมากที่สุด ประมาณ 76.6 กิโลกรัม

ลำไส้เล็ก (Small Intestine) มีความยาวเฉลี่ยประมาณ 66 – 74 ฟุต แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ Duodenum, Jejunum, Ileum ในลำไส้เล็กจะมี bile pancreas และ secretion จากต่อมผนังลำไส้เอง ลำไส้เล็กจะมีความจุ ประมาณ 133.56 ลิตร

ลำไส้ใหญ่ (Large Intestine) มีความยาวเฉลี่ยประมาณ 38 – 43 ฟุต ลำไส้ใหญ่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ Caecum เป็นส่วนต่อจากลำไส้เล็กมีขนาดกว้าง มีความยาวประมาณ 5 -7 ฟุต Colon ต่อจาก Caecum เป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุดของลำไส้ใหญ่ มีความยาวประมาณ 20 -22 ฟุต Rectum เป็นส่วนสุดท้ายอยู่ติดกับทวารหนักมีความยาวประมาณ 12 – 14 ฟุต

ตับ (Liver) เป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อระบบย่อยอาหารมีหน้าที่ผลิตน้ำดี ในข้างจะไม่มีถุงน้ำดี ตับจะแบ่งออกเป็น 2 lobes คือข้างขวาและข้างซ้าย ข้างขวามีขนาดใหญ่กว่าข้างซ้าย ถ้าตับหลังน้ำดีออกมามากเกินไป ข้างจะมีอาการท้องเสีย อุจจาระจะมีสีคล้ายโคลน แต่ถ้าน้อยเกินไป อุจจาระจะมีสีจางเหินเน่า ข้างมักจะมีการท้องผูก ตับจะมี น้ำหนัก เฉลี่ยประมาณ 25 -35 กิโลกรัม และจะอยู่ที่บริเวณ ระหว่างกระเพาะกับกระบังลม ก่อนไปด้านขวาของลำตัว

ม้าม (Spleen) มีน้ำหนักประมาณ 2 – 3 กิโลกรัม อยู่ติดกับกระเพาะอาหาร

ตับอ่อน (Pancreas) เป็นต่อมเล็กๆ มีลักษณะมันวาว ทำหน้าที่หลั่งน้ำหล่อลื่นออกมาเพื่อหล่อลื่นการเคลื่อนไหวของอวัยวะภายใน และเพื่อป้องกันการกระทบกระเทือน

ความเป็นมาของช้างในจังหวัดสุรินทร์

ตราวุธ และคณะ (2547) รายงานว่า จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีช้างเป็นตราสัญลักษณ์ มีชื่อเสียงทั้งในประเทศและต่างประเทศ ว่าเป็นถิ่นช้างใหญ่ ดังคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์มีการปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ 159 ตำบล และ 2,051 หมู่บ้าน มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ หมู่บ้านช้าง บ้านกระโพ และบ้าน ดากลาง ตำบลกะโพ

อำเภอ ท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ถ้าแบ่งคนไทยตามเชื้อสายต่างๆ จะแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 4 กลุ่ม คือ คนไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งมีประมาณ 50 % คนไทยเชื้อสายกวย ประมาณ 30 % คนไทยเชื้อสายลาวประมาณ 12 % และคนไทยเชื้อสายจีนประมาณ 8 % ศรีไพร (2547) กล่าวว่าชนกลุ่มเชื้อสายกวย จะมีอาชีพในการเลี้ยงช้างเป็นส่วนใหญ่มาดั้งแต่อดีตกาลแล้วชาวกวยมีความรักผูกพันกับช้าง รวมไปถึงวัฒนธรรมของคนกับช้างด้วยจึงทำให้ชาวกวยมีช้างเป็นจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับระหว่างอำเภอ ในจังหวัดสุรินทร์ก็พบว่าช้างในอำเภอท่าตูมมีจำนวนมากที่สุด (ตาราง 4)

ตาราง 4 แสดงจำนวนช้างในแต่ละอำเภอในจังหวัดสุรินทร์

พื้นที่ อำเภอ / กิ่งอำเภอ	จำนวนช้าง	
	เชือก	ร้อยละ
อำเภอเมืองสุรินทร์	97	19.7
อำเภอจอมพระ	2	0.4
อำเภอท่าตูม	263	53.6
อำเภอชุมพลบุรี	76	15.5
อำเภอสังขะ	23	4.7
กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์	27	5.5
กิ่งอำเภอพนมดงรัก	3	0.6
รวม	491	100

ที่มา: กรมการปกครองจังหวัดสุรินทร์ (2546)

ศุภกิจ (2548) กล่าวว่า คนที่ทำอาชีพเลี้ยงช้างส่วนใหญ่ จะเป็นคนจากจังหวัดสุรินทร์ หมู่บ้านตากลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายเขมรที่เรียกตัวเองว่า กวย หรือ กวย หรือที่คนไทยในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเรียกกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ว่า ชาวสวญ เป็นกลุ่มคนที่มีสามารถในการจับช้างป่าและนำมาเลี้ยงเพื่อฝึกไว้ใช้งานและใช้ออกรบ เพื่อปกป้องและกอบกู้เอกราชให้กับประเทศไทย ในประวัติศาสตร์ไทย ได้มีการกล่าวถึงกลุ่มคนกลุ่มนี้ว่ามีชาวกวยคนหนึ่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง เพราะเคยจับช้างเผือกที่หลุดจากวังส่งคืนพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงศรีอยุธยาและได้เป็นเจ้าเมืองสุรินทร์เป็นคนแรก

ศรีไพร (2547) กล่าวว่า ลูกหลานชาวภูยกี้ได้สืบทอดวิชา ตามตำราศาสตร์ มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงจำนวนช้างที่มีจำนวนมากจากหมู่บ้านตากกลาง และในเขตตำบลกระโพ (ตาราง 5)

ตาราง 5 แสดงจำนวนช้างในแต่ละหมู่บ้านของตำบลกระโพ

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนช้างที่เลี้ยง
1	บ้านกระโพ	55
2	บ้านกระเจา	23
3	บ้านหนองอีคำ	2
4	บ้านบอน	1
6	บ้านตระมุง	1
7	บ้านจินดา	7
8	บ้านตาทิตย์	37
9	บ้านตากกลาง	105
11	บ้านศาลา	56
13	บ้านตากกลาง	19
14	บ้านหนองบัว	25
17	บ้านโคกสูง	11

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (2544)

ที่ตั้งของหมู่บ้านช้าง

สุขใจ (2548) กล่าวว่า หมู่บ้านช้างตั้งอยู่ที่หมู่บ้านตากกลาง เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ใน จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ราว 1 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลกระโพ อำเภอ ท่าตูม จังหวัด สุรินทร์ หมู่บ้านตากกลางตั้งอยู่บนเนินที่มีลักษณะความลาดเอียงลงไปทางทิศเหนือไปจรด กับบริเวณ ที่แม่น้ำชีไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูล ที่เรียกว่าวังทะลุ จึงเป็นหมู่บ้านที่มีความสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยพื้นที่ลาดต่ำที่ใกล้น้ำจะมีลักษณะเป็นกุดเป็นหนอง มีป่าที่มีน้ำท่วมถึง ชาวบ้านจะใช้พื้นที่นี้ในการเลี้ยงช้าง รวมไปถึงเป็นแหล่งหาอาหารของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังมีป่าเต็งรังขนาดใหญ่ สองฝั่งขนานอยู่สองด้าน ป่าทางด้านทิศตะวันออกชาวบ้านเรียกว่า ดงสายทอ และ ป่าทางทิศตะวันตก เรียกว่า ดงภูดิน หมู่บ้านช้าง ตั้งอยู่ ม. 9 และ 13 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ

อำเภอท่าตูม อยู่ห่างจากสุรินทร์ไปทางทิศเหนือ ตามเส้นทางหลวง หมายเลข 214 (สุรินทร์ – ร้อยเอ็ด) ก่อนถึงอำเภอท่าตูม จะมีแยกซ้ายตรงปากทางหลัก กิโลเมตรที่ 36 ตรงเข้าไป ตามถนนลาดยางอีกประมาณ 22 กิโลเมตร ก็จะถึงเขตหมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะเป็นพื้นที่นาและป่าละเมาะ สลับกับป่าโปร่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณนานาชนิด บริเวณนี้เหมาะสมที่จะเลี้ยงช้างที่สุด หมู่บ้านช้างจะมีชนชาวภูยกุญ ทำอาชีพในการเลี้ยงช้าง โดยชาวภูยกุญจะมีช้างเปรียบเสมือนเพื่อน มีความผูกพันแนบแน่น มีการปฏิบัติ ต่อช้างเยี่ยงญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน ชาวไทยภูยกุญได้สืบทอดวัฒนธรรมการจับช้างจากบรรพบุรุษ ตามตำนาน ๑๒ ศาสตร์ ท้องถิ่นซึ่งไม่มีเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นศาสตร์การเรียนรู้ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ศรีไพร (2547) กล่าวว่า ประชากรในหมู่บ้านดากลาง ส่วนใหญ่จะเป็นชาว ภูยกุญแต่ก็มีชาวเขมร ชาวลาว ชาวจีน ทั้งนี้เนื่องจากว่าเมื่อ หนุมสาวไปทำงานต่างถิ่นได้พบคนรักนำไปสู่การแต่งงานกัน บางคนก็ย้ายไปอยู่กับสามีหรือภรรยาในถิ่นอื่น บางคนก็นำสามีหรือภรรยามาอยู่ที่บ้านดากลางก็ไม่ได้ทำให้ประชากรเพิ่มขึ้นมากหรือแม้แต่บางปีประชากรในหมู่บ้านลดลงด้วยซ้ำ (ตาราง 6 และ 7)

ตาราง 6 แสดงประชากรในบ้านดากลาง หมู่ 9

ปี พ.ศ.	จำนวนหลังคาเรือน	ประชากรชาย	ประชากรหญิง	รวม
2537	122	390	409	799
2538	143	419	435	854
2539	131	359	381	740
2540	134	363	346	709
2541	134	380	364	744
2542	137	397	374	771
2543	138	386	406	792
2544	156	455	461	916
2545	157	464	467	931
2546	156	455	461	916

ที่มา: สถานีอนามัยบ้านดากลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (2547)

ตาราง 7 แสดงประชากรในบ้านตากกลาง หมู่ 13

ปี พ.ศ.	จำนวนหลังคาเรือน	ประชากรชาย	ประชากรหญิง	รวม
2537	49	132	139	271
2538	63	196	174	370
2539	58	106	211	317
2540	61	157	147	304
2541	62	165	157	322
2542	62	175	164	339
2543	62	173	160	333
2544	63	182	192	374
2545	73	198	194	392
2546	79	194	188	382

ที่มา: สถานีอนามัยบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (2547)

ลักษณะชุมชนของหมู่บ้านตากกลาง

รักษพล (2538) กล่าวว่า เนื่องจากหมู่บ้านตากกลางเป็นชุมชนที่มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะ ช้าง หมู่บ้านตากกลางจะมีความโดดเด่นห่างไกลจากชุมชนเมือง เพื่อสะดวกต่อการเลี้ยงช้าง แต่ในปัจจุบันหมู่บ้านตากกลางได้รับความสนใจและได้รับงบประมาณมาก เนื่องจากช้าง จากหมู่บ้านตากกลางได้ช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสุรินทร์และประเทศไทยในเรื่องการท่องเที่ยวจนกลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป บ้านเรือนภายในหมู่บ้านตากกลาง ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านชั้นเดียวยกได้สูง ซึ่งบ้านที่มีช้าง จะมีส่วนหน้าบ้านที่ใช้เป็นโรงช้าง ซึ่งจะยกหลังคาสูง 4 เมตร เพื่อให้ผูกช้างยามกลางคืน ส่วนใต้ถุนบ้านจะแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ เพื่อใช้เลี้ยงไหม ทอผ้า และเก็บอุปกรณ์ทำนา ส่วนบ้านที่มีฐานะหรือเป็นหมอช้างจะมีศาลปะกำ ลักษณะเป็นหอไม้ 4 เสา หันหน้าไปทางทิศเหนือ ศาลนี้จะเป็นที่เก็บหนังปะกำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวบ้านตากกลางนับถือ ส่วนบนบ้านในแต่ละหลังจะยกพื้นเป็น 2 ระดับ บ้าน ของชาวภูโยโบราณแท้ จะไม่มีหน้าต่าง เพราะสังคมการเลี้ยงช้างมีข้อห้ามมากมายโดยเฉพาะผู้ชายที่ออกไปคล้องช้างป่า การสร้างบ้านให้มีคิศจึงมีส่วนช่วยปกป้องภัยอันตรายต่างๆ ได้ เนื่องจากสมัยโบราณมีป่ารอบหมู่บ้านมีสัตว์ร้ายชุกชุมอีกทั้งเพื่อป้องกันโจรลักขโมย หมู่บ้านตากกลางยังมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นวิถีชุมชน ซึ่งยากที่สังเกตได้ด้วยตา นั้น คือ

ความเชื่อของคนในชุมชน เช่นความเชื่อเกี่ยวผีประจำ การใช้เวทมนต์คาถา และข้อห้ามต่างๆ เกี่ยวกับช้าง ดังนั้นในการเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านจึงควรระมัดระวัง ทั้งคำพูด การแต่งกาย และการกระทำ ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้เกียรติและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิด ข้อห้ามต่างๆ

ตาราง 8 แสดงอาชีพหลักอาชีพรองของชาวบ้านในหมู่บ้านตากกลาง

อาชีพหลัก		อาชีพรอง	
อาชีพ	ร้อยละ	อาชีพ	ร้อยละ
เกษตรกร	70.2	เกษตรกร	20.9
ค้าขาย	7.2	ค้าขาย	6.8
รับจ้าง	5.1	รับจ้าง	35.7
ข้าราชการ	3	ข้าราชการ	0.4
เลี้ยงช้าง	13.6	เลี้ยงช้าง	33.2
อื่นๆ	0.9	อื่นๆ	3
รวม	100	รวม	100

ที่มา: ศรีไพร (2547)

ศรีไพร (2547) กล่าวว่า การประกอบอาชีพของราษฎรในบ้านตากกลางส่วนใหญ่จะมีอาชีพการทอผ้าเป็นหลัก รองลงมาคือการเลี้ยงช้าง รับจ้าง ค้าขาย ข้าราชการและอื่นๆ ถึงแม้ว่าในหมู่บ้านนี้จะมีอาชีพหลักคือการทอผ้า (ตาราง 8) แต่รายได้ส่วนใหญ่จะมาจากการเลี้ยงช้าง การเลี้ยงช้างทำให้เกิดรายได้จากการนำช้างไปอยู่ตามสวนสัตว์ ปางช้าง วนอุทยาน หรือแม้แต่การนำช้างออกเร่ร่อน

ลักษณะสังคมของหมู่บ้านตากกลาง

สุพน (2549) กล่าวว่า บ้านตากกลางแม้จะเป็นหมู่บ้านที่มีโครงสร้างสังคมของคนเลี้ยงช้าง ผู้สืบทอดวิชา คชศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ ที่ลึกถึบ แต่ในส่วนของความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกในหมู่บ้านนั้น ยังคงมีลักษณะของ สังคมที่ช่วยเหลือกัน เกื้อกูลกัน โดยสมาชิกในครอบครัว จะประกอบด้วยบุคคลหลายวัย โดยต่างฝ่ายต่างถ้อยทีถ้อยอาศัย สตรีชาวภูยจะมีหน้าที่ดูแลความสะอาดของบ้านช่อง และดูแลเครื่องนุ่งห่มของคนในครอบครัว ส่วนผู้ชายก็จะทำหน้าที่ใช้แรงงาน

เช่น ลำสัตว์ หาดอาหาร และเลี้ยงช้าง แต่ในยาม ทำนา ไม่ว่าหญิงหรือชาย ก็จะช่วยกันไถนา คำนาน หรือเกี่ยวข้าว เพราะเป็นงานที่ต้องทำแข่งกับเวลา ซึ่งลักษณะสังคมแบบนี้ทำให้ชาวบ้านตากกลางจะมีนามสกุลซ้ำกัน

กฤตพล (2549) กล่าวว่า ในอดีตอาชีพของชาวภูยกี้ออกไปจับช้างป่า แต่ในปัจจุบันไม่มีช้างป่า ให้ชาวภูยกี้ออกไปจับแล้ว ชาวภูยกี้อาจต้องมีการหาอาชีพใหม่ นั่นก็คือ การนำช้างไปอยู่ตามปางช้าง ต่างๆ ที่มีการรับจ้างให้อยู่ประจำ และการนำช้างออกเร่ร่อน (ตาราง 9 และ 10)

ตาราง 9 แสดงจำนวนประชากรช้างและประเภทของการทำงาน ในบ้านตากกลาง หมู่ 9

ช้างทั้งหมด	จำนวนช้าง		ประเภทการทำงาน	
	เพศผู้	เพศเมีย	รับจ้างประจำ	เดินเร่ร่อน
82	22	60	44	38

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (2545)

ตาราง 10 แสดงจำนวนประชากรช้างและประเภทของการทำงาน ในบ้านตากกลาง หมู่ 13

ช้างทั้งหมด	จำนวนช้าง		ประเภทการทำงาน	
	เพศผู้	เพศเมีย	รับจ้างประจำ	เดินเร่ร่อน
25	5	20	6	19

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (2545)

วิถีชีวิตของคนกับช้าง

ศุภกิจ (2548) กล่าวว่า แต่เดิมนั้นคนเลี้ยงช้างจะอยู่ทำนาในช่วงฤดูทำนา และจะไม่พาช้างออกไปเร่ร่อน เหมือนในปัจจุบัน แต่ด้วยเหตุที่ว่าการทำงานในปัจจุบัน ทำให้เกิดความยากจน และเป็นหนี้สิน คนเลี้ยงช้างจึงพาช้างออกเดินทางเพื่อหารายได้ ช่วยเหลือครอบครัว ศรีไพร (2547) กล่าวว่า ในปัจจุบันการเลี้ยงช้างแบบนี้มีจำนวนมาก ซึ่งในอดีต เจ้าของช้างจะมีการดูแลช้างเอง ในปัจจุบันมีการนำช้างผู้อื่นเลี้ยงโดยการเช่าช้าง เพื่อนำออกไปหารายได้ (ตาราง 11) โดยเจ้าของช้างที่เลี้ยงแบบทุนนิยมซึ่งปัจจุบันมีการเลี้ยงแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้นซึ่งจะแสดงให้เห็นใน

(ตาราง 12) จะพบว่ามีการซื้อช้างมาเลี้ยงกันมากขึ้น สุพน (2549) กล่าวว่า ในยุคที่ช้างจะอยู่บ้าน เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเกี่ยวข้าว ประมาณเดือน กุมภาพันธ์ ชาวภูย จะพาช้างไปเที่ยวยังที่ต่างๆ ในแถบภาคอีสาน เพื่อรับจ้างให้คนนั่งบนหลังช้างบ้าง ลอดท้องช้างบ้าง และเมื่อถึงฤดูบวชนาคช้างประจำปี ซึ่งจัดให้มีประมาณเดือน เมษายน – เดือน พฤษภาคม ชาวภูยจะพาช้างเดินทางกลับบ้าน เพื่อมาร่วมงานบวชนาคช้างประจำปี เมื่อผ่านงานบวชนาคช้างพื้นไปประมาณเดือน มิถุนายน เริ่มเข้าหน้าฝน ชาวภูยก็จะเริ่มฤดูกาลปักดำ จากนั้น ก็จะถึงเทศกาลทอดกฐิน ชาวภูยจะพาช้างกลับมาร่วมแห่องค์กฐิน เพื่อสืบสานประเพณีให้คงอยู่ต่อไป

ตาราง 11 แสดงลักษณะการเลี้ยงช้างของเจ้าของช้าง

ลักษณะการเลี้ยง	ร้อยละ
เลี้ยงเอง	86.5
จ้างเลี้ยง	13.5
รวม	100

ที่มา: ศรีไพร (2547)

สุขใจ (2548) กล่าวว่า กลางเดือน พฤศจิกายน ของทุกปี จะมีการชุมนุมของช้างครั้งใหญ่กันอีกครั้งในงานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ของชาวภูยที่จะนำช้างของตัวเองออกแสดง อย่าพร้อมเพียง ไม่ว่าชาวภูยจะพาช้างไปที่ไหนก็จะกลับมางานแสดงช้างทุกปี งานแสดงช้างชาวภูยจะพาช้างของตัวเองออกมาโชว์ความสวยงามและความเก่งของช้างตัวเอง และเมื่อเสร็จสิ้นงานช้างก็จะเข้าสู่ฤดูเก็บเกี่ยว ชาวภูย จะช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าวกัน โดยมีช้างคอยช่วยในการขนข้าว หรืองานอื่นๆที่สามารถทำได้ เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเกี่ยวข้าว ชาวภูยก็จะนัดหมายกันพาช้างออกเที่ยวในครั้งต่อไป

ตาราง 12 แสดงวิธีการได้มาของช้างในหมู่บ้านตากกลาง

การได้มา	ร้อยละ
ซื้อ	42
มรดก	41
รับจ้าง	10
อื่นๆ	7
รวม	100

ที่มา: ศรีไพร (2547)

ซีน (2538) กล่าวว่า วิถีชีวิตของคนกับช้างเริ่มเปลี่ยนไป เมื่อมีคนพาช้าง เดินทางท่องเที่ยวเข้าสู่กรุงเทพมหานคร และได้รับการต้อนรับจากชาวกรุงเป็นอย่างดี เป็นเหตุให้ มีการพาช้างเข้ามาเดินในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้น บางส่วนก็ไปทำงานตามสวนสัตว์ หรือแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ การพาช้างเข้าเมืองในช่วงแรกๆ จึงมิได้มีสาเหตุจากปัญหาป่าหมด แต่ในระยะ 10 กว่าปีมานี้ การพาช้างเข้าเมืองล้วนมีสาเหตุมาจากป่าถูกทำลาย ช้างและควาญช้างต้องจากครอบครัวจากหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านช้างแทบจะเหลือเพียงผู้หญิง เด็กและคนชราอยู่เฝ้าบ้าน

ศรีไพร (2547) กล่าวว่า สำหรับสาเหตุการย้ายถิ่นของคนและช้างในหมู่บ้านตากกลาง มีปัญหาคือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ (ตาราง 13) รองลงมามีสาเหตุจาก อาหารช้างมีไม่เพียงพอ เนื่องจากสภาพป่า รอบหมู่บ้านที่เคยเป็นป่า เต็งรัง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้ง การปลูกต้นยูคาลิปตัส ในพื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งอาหารช้าง ทำให้พืชดั้งเดิมมาสามารถเจริญเติบโตได้ รวมทั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าของชาวบ้านและนายทุน เพื่อนำมาเปลี่ยนแปลงให้มีสภาพเป็นนาหรือสวน สาเหตุมาจากการทำนาขาดทุน ทำให้ต้องนำช้างเร่ร่อนแทนการทำนา การย้ายถิ่นของคนและช้างเพื่อไปขายอาหารช้าง และขายสินค้าที่เกี่ยวกับช้าง แทนการทำนา

ตาราง 13 แสดงประชากรและรายได้เฉลี่ยของประชากรหมู่บ้านตากกลาง ปี พ.ศ. 2544

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร			รายได้เฉลี่ย(บาท)/คน/ปี
		ชาย	หญิง	รวม	
9	96	245	301	576	25,000
13	61	145	220	365	25,000

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ (2544)

ศุภกิจ (2548) กล่าวว่า แนวความคิดของการพัฒนาสังคม พัฒนาชนบท และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ต่างเป็นวิธีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบท เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งในการพัฒนาแต่ละวิธีต้องมีการสอดคล้องกัน มีการเกื้อหนุนหรือส่งเสริมกัน จึงจะทำให้เกิดประโยชน์ได้ดี แต่ถ้าการพัฒนาอันใดอันหนึ่งพัฒนาไปมาก แต่อีกด้านหนึ่งกลับถดถอยลง ก็จะทำให้เกิดปัญหา ด้านอื่นๆ ตามมาอันยากต่อการแก้ไข ปัญหาของคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนในเขตเมืองก็เช่นกัน ส่วนหนึ่งนั้นน่าจะเป็นผลมาจากการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในชนบท ซึ่งผลมาจากการพัฒนาชนบท ในช่วงที่ผ่านมานั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่นชนบท ทำให้คนในชนบทมีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่พื้นที่ที่มีความเจริญมากกว่า เพื่อตอบสนองความต้องการในปัจจุบันต่างๆ ของตนเองและครอบครัว

สิริมา (2542) กล่าวว่า การที่จะให้ช้างกลับมาอยู่บ้านได้ จะต้องสร้างรายได้ให้กับควาญช้างและสร้างป่าให้อุดมสมบูรณ์ การสร้างป่าทำได้โดยการดูแลมิให้มีการทำลายป่าอย่างเข้มงวด และมีการปลูกป่าหรือปลูกพืชอาหารช้างเสริมขึ้นมาเป็นสิ่งที่ดีมาก ซึ่งปัจจุบันก็มีการปลูกป่าแต่จะเป็นป่ายูคาลิปตัส ซึ่งช้างไม่สามารถกินได้

สุพน (2549) กล่าวว่า โครงการนำช้างกลับสู่หมู่บ้าน เป็นอีกโครงการหนึ่งที่จะช่วยเหลือกลุ่มช้างเร่ร่อนตาม เป็นโครงการที่เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวมาสัมผัส กับวิถีชีวิต ที่ผูกพันระหว่าง คนกับช้างซึ่งจะช่วยให้ช้างไม่ต้องออกไปเร่ร่อน ควาญช้างก็ได้อยู่กับครอบครัว แต่ ณ ปัจจุบันนี้ โครงการนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านไม่มากนัก

การย้ายถิ่นของคนและช้าง

ศรีไพร (2547) รายงานว่า สำหรับสาเหตุการย้ายถิ่นของคนและช้างในหมู่บ้านตากกลาง มีปัญหาคือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ รองลงมาคือสาเหตุจาก อาหารช้างมีไม่เพียงพอ เนื่องจาก

สภาพป่า รอบหมู่บ้านที่เคยเป็นป่า เต็งรัง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการปลูก
คันชุกาลิปตัส ในพื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งอาหารช้าง ทำให้พืชดั้งเดิมมาสามารถเจริญเติบโตได้ รวมทั้ง
การบุกรุกพื้นที่ป่าของชาวบ้านและนายทุน เพื่อนำมาเปลี่ยนแปลงให้มีสภาพเป็นนาหรือสวน
สาเหตุมาจากการทำนาขาดทุน (ตาราง 14) ทำให้ต้องนำช้างเร่ร่อนแทนการทำนา การย้ายถิ่นของ
คนและช้างเพื่อไปขายอาหารช้าง และขายสินค้าเกี่ยวกับช้าง แทนการทำนา

ตาราง 14 แสดงการย้ายถิ่นออกของประชากรหมู่บ้านตากกลางและสาเหตุการย้ายถิ่น

สาเหตุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีรายได้	99	54.67
ขาดทุน	21	11.55
ไม่มีหญ้าเลี้ยงช้าง	38	21.03
นำช้างไปเที่ยว	2	1.03
ไปค้าขาย	11	6.10
หาอาชีพที่มั่นคง	10	5.58
รวมทั้งหมด	181	100

ที่มา: ศรีไพร (2547)

ตาราง 15 แสดงการย้ายถิ่นเข้าของประชากรหมู่บ้านตากกลางและสาเหตุการย้ายถิ่น

สาเหตุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ครบกำหนดเวลา	15	27.14
ประกอบพิธีกรรม	8	14.75
ทนสภาพไม่ไหว	12	22.40
โครงการ	11	20.21
ย้ายที่อยู่	6	10.74
หาอาชีพที่มั่นคง	3	4.73
รวมทั้งหมด	54	100

ที่มา: ศรีไพร (2547)

การเคลื่อนย้ายของคนและช้างมีการเคลื่อนย้ายออกมากกว่าการย้ายเข้า ทั้งนี้เพราะปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากมีคนและช้างในหมู่บ้านหลายครอบครัวมีการอพยพเพื่อไปตั้งสวนช้างเองในหลายจังหวัด เช่น กาญจนบุรี, ชลบุรี, ระยอง, เป็นต้น นอกจากนี้มีหลายครอบครัวมีการอพยพคนและช้างไปอยู่ตามสวนอาหารหรือปางช้างหรือวนอุทยานตามโครงการของรัฐบาลในปัจจุบัน ที่ต้องการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อนให้ช้างบ้านเป็นช้างลาดตระเวน ซึ่งการย้ายออกนั้นบางครอบครัวเห็นว่าถ้ารายได้หรือกิจการดีก็มีการย้ายไปอยู่ถาวร จังหวัดที่ทำการเคลื่อนย้ายของคนและช้างมากที่สุดคือ กรุงเทพฯ, ชลบุรี, ภูเก็ต, นครปฐม, เชียงใหม่, ขอนแก่นและกาญจนบุรี สาเหตุที่คนและช้างอพยพไปตามเมืองใหญ่ๆ มีสาเหตุด้วยกัน ทั้งเรื่องปางช้างและสวนอาหารมีงานให้คนและช้างทำ มีรายได้สูงเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาก และจังหวัดที่ไปอยู่นี้มีอาหารที่สมบูรณ์ทำให้ช้างกินอิ่ม สำหรับระยะเวลาในการเคลื่อนย้ายของคนและช้างในแต่ละครั้งนั้นส่วนใหญ่จะประมาณ 3-6 เดือน(ศรีไพร, 2547)

สถานภาพช้างเลี้ยงในประเทศไทย

มัทนา (2541) รายงานว่า ช้างเลี้ยง ตามกฎหมาย นั้นอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวง มหาดไทย เพราะตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 กำหนดให้ช้างเลี้ยงซึ่งเป็นช้างที่ถูกนำมาใช้งาน ต้องมีการจดทะเบียนกับหน่วยงานในสังกัด กรมการปกครอง ของกระทรวงมหาดไทย คือ ที่ว่าการอำเภอของแต่ละอำเภอ (ตาราง 16) ในปัจจุบัน สามารถพบเห็นช้างได้ทั่วไปทุกภาค แต่พบมากที่สุดในทางภาคเหนือของประเทศ เนื่องจากเป็นดินแดนแห่งการทำไม้มาช้านานหลายร้อยปี และแถบจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวกูย ชนเผ่าที่มีความสามารถการจับช้างป่ามาฝึกในการใช้งาน ซึ่งยังมีการเลี้ยงช้างสืบเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน

ตาราง 16 แสดงสถิติจำนวนช้างเลี้ยงในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 – 2548

พ.ศ.	จำนวนช้างเลี้ยง	พ.ศ.	จำนวนช้างเลี้ยง
2523	4874	2536	2669
2524	3450	2537	2502
2525	3419	2538	2692
2526	2988	2539	2560
2527	3413	2540	2295

ตาราง 16 (ต่อ)

พ.ศ.	จำนวนช้างเลี้ยง	พ.ศ.	จำนวนช้างเลี้ยง
2528	3381	2541	2118
2529	3216	2542	2409
2530	3370	2543	2172
2531	3147	2544	2681
2532	3243	2545	2563
2533	3145	2546	2839
2534	2938	2547	2930
2535	2954	2548	2764

ที่มา: มุลนิธิเพื่อนช้าง (2549)

สิริมา (2542) กล่าวว่า ปัจจุบันประชากรช้างเลี้ยงในประเทศไทยมีประมาณ 2,910 เชือก ใน พื้นที่ 52 จังหวัด จากเดิมเมื่อปี พ.ศ. 2526 มีจำนวนช้างเลี้ยงถึง 100,000 เชือก

กฤษฎา (2543) กล่าวว่า ช้างเลี้ยง ส่วนใหญ่ของประเทศไทย จะถูกใช้ในอุตสาหกรรมป่าไม้ ดังนั้นช้างจึงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง จากการที่รัฐบาล ออกพระราชกำหนดยกเลิกการสัมปทาน ไม้ป่าบก ปี พ.ศ. 2532 โดยไม่มีมาตรการรองรับช้างเหล่านี้ ทำให้เจ้าของช้างเลี้ยงส่วนใหญ่ ต้องหาอาชีพใหม่ เพื่อหารายได้จากการเลี้ยงช้าง บางส่วนหันมาประกอบอาชีพในธุรกิจท่องเที่ยว ปัจจุบันการใช้งานช้างเลี้ยงในประเทศไทยนั้น แบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มช้างในธุรกิจการท่องเที่ยว

การใช้ช้างในธุรกิจท่องเที่ยว มักเป็นการให้นักท่องเที่ยวนั่งชมธรรมชาติบนหลังช้าง นอกจากนี้แล้วช้างบางเชือกอาจมีกิจกรรม การแสดงคล้ายกับคณะละครสัตว์ โดยการแสดงของช้างจะแตกต่างกันไปตามความสามารถ ของผู้ประกอบการหรือเจ้าของช้างแต่ละคน แหล่งที่ใช้ช้างในลักษณะนี้ มักเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เช่น จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย พัทธยา ภูเก็ต

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดแรกของประเทศไทยที่มีการใช้ช้างในธุรกิจการท่องเที่ยว อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยการรวมตัวของช้างในปี พ.ศ. 2498 ซึ่งการรวมช้างในครั้งนั้นเกิดจากชาวกูย ชีช้างมาชมการลงของ เสด็จลือปเตอร์ ณ บ้านตากกลาง ซึ่งมีช้างมารวมกันไม่ต่ำกว่า 300 เชือก

ซึ่งเป็นที่สนใจของนายวินัย สุวรรณกาศ นายอำเภอท่าตูมในขณะนั้น จึงได้เสนอความคิดจัดการแสดงช้างขึ้น โดยจัดครั้งแรกในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2503 เพื่อเป็นการฉลองที่ว่าการอำเภอใหม่ และจัดให้เป็นงานประจำปีขึ้น ในงานนี้จะมีการแสดงการเดินขบวนแห่ช้าง การแสดงคล้องช้าง และการแข่งขันช้างวิ่งเร็ว ซึ่งมีช้างเข้าร่วมในครั้งนี้อย่างประมาณ 60 เชือก ซึ่งงานครั้งนั้นเป็นที่สนใจของสาธารณชน ทั้งในและนอกประเทศเป็นอย่างมาก รวมไปถึงองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยด้วย ดังนั้นจึงได้มีการเตรียมงานและจัดการติดต่อกันมาเป็นประจำทุกปีจวบจนปัจจุบัน

2. กลุ่มช้างแสดงละครเร่

นอกจากขวญที่มื่ออาชีพจับช้างและฝึกแล้ว ยังมีชาวลาวอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีภูมิลำเนา ยัง ต. บ้านค่าย อ.เมือง จ.ชัยภูมิ มีความรู้ในการฝึกช้างในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งควญช้างกลุ่มนี้มักฝึกช้างให้แสดงคล้ายๆกับ การแสดงในคณะละครสัตว์ คณะแสดงช้างของจังหวัดชัยภูมินี้ มีประมาณ 10 คณะ ซึ่งจะแตกต่างกับการฝึกช้างของขวญที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งจะมีการฝึกช้างในการไว้ทำงาน

ช้างในกลุ่มนี้จะถูกบังคับให้แสดงในท่าที่ผิดธรรมชาติ ซึ่งทำให้ช้างบาดเจ็บจากการแสดง และเมื่อสามารถฝึกช้างให้แสดงตามที่ต้องการได้แล้วจึงได้ออกเดินทางพาช้างแสดงยังสถานที่อื่นๆ ต่อไป ช้างที่ใช้แสดงส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 2 – 9 ปี เพราะเป็นช้างเล็กสามารถฝึกได้ง่าย และสะดวกต่อการเดินทางโดยจะนำช้างขึ้นรถบรรทุกตระเวนไปตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งในการแสดงแต่ละครั้งจะใช้ช้างแสดงประมาณ 4 – 7 เชือก รายได้ของกลุ่มช้างแสดงละครเร่ จะได้มาจากการเก็บค่าเข้าชม การขายน้ำดื่ม น้ำอัดลม ขนมต่างๆ ขายอาหารให้ช้าง ขายของที่ระลึก รวมไปถึงการขายเครื่องรางของขลัง และผลิตภัณฑ์ ที่แกะสลักจากงาช้าง ซึ่งสามารถทำรายได้ประมาณ 7,000 – 12,000 บาท / วัน แล้วแต่สถานที่

3. กลุ่มช้างเร่ร่อนในเมืองใหญ่

เป็นช้างที่มาจากภาคอีสาน คือ จ. สุรินทร์ส่วนใหญ่ มีประมาณ 150 – 200 เชือก ควญช้างในกลุ่มดังกล่าวส่วนมากเป็นชาวขวญ โดยจะนำช้างเข้ามาในกรุงเทพฯ หรือ ตามเมืองใหญ่ต่างๆ เพื่อหารายได้ สาเหตุของการนำช้างออกเร่ร่อน มีสาเหตุเนื่องจากในช่วงเวลา 10 ปี ที่ผ่านมานี้ สภาพป่าธรรมชาติที่เคยใช้เลี้ยงช้าง ในเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้ถูกทำลายลงบางส่วนก็ถูกนำไปปลูกต้นยูคาลิปตัส ไม่สามารถเลี้ยงช้างจำนวนมากๆได้อีกต่อไป และอีกประการ คือ ควญช้างไม่มีรายได้ ไม่มีงานทำ จึงทำให้ควญช้างต้องนำช้างเข้ามาเดินในเมือง เพื่อหารายได้จากการขายอาหารช้าง ขายงาช้างแกะสลัก และการล่อต้อนช้าง โดยช้าง 1 เชือก จะมีคนติดตามประมาณ 4 คน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 30,000 – 60,000 บาท แต่บางรายอาจทำรายได้สูงถึง 150,000 บาท /

เดือน โดยในปัจจุบันจึงมีการดำเนินเป็นธุรกิจ โดยมีนายทุนออกซื้อช้างและจ้างควาญช้างนำช้างออกไปหารายได้ดังกล่าว ช้างจากจังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันจะถูกขายไปยังนายทุน และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆทั่วประเทศ และบางรายยังขายไปยังต่างประเทศด้วย ในกลุ่มช้างที่เร่ร่อนนี้จะเดินทางกลับบ้าน ในเดือน พฤศจิกายน ของทุกปี เพื่อร่วมงานช้างและกลับมาเกี่ยวข้าวที่บ้าน เมื่อเสร็จงานก็ออกเดินทางเร่ร่อนในเมืองต่อไป

4. กลุ่มเล็กตามโรงแรมและรีสอร์ท

เป็นกลุ่มช้างที่มีอายุตั้งแต่ 4 เดือน – 3 ปี ปัจจุบันมีช้างกลุ่มนี้อยู่ประมาณ 200 – 300 เชือก ตามโรงแรมและรีสอร์ทต่างๆ เพื่อใช้ในการต้อนรับและดึงดูดนักท่องเที่ยว ลูกช้างส่วนใหญ่จะเป็นลูกช้างป่า และถูกลักลอบจับมาอย่างผิดกฎหมาย โดย ชาวบ้านที่อยู่อาศัยบริเวณป่าที่มีช้างอาศัยอยู่ เช่น บริเวณแนวชายแดน ไทย – พม่า ตลาดซื้อ ขาย ช้างดังกล่าวได้แก่ ค่านสิงขร จ. ประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มช้างดังกล่าวนี้ส่วนมากจะนำช้างที่ยังไม่หย่านม ทำให้ลูกช้างเหล่านี้ มักประสบปัญหาด้านสุขภาพและมีโอกาสรอดชีวิตน้อย กลุ่มช้างดังกล่าวเมื่อโตขึ้นก็จะถูกนำไปขายต่อ เนื่องจากไม่มีความน่ารัก และกินอาหารเยอะขึ้นทำให้ค่าใช้จ่ายในด้านอาหารสูงขึ้นตามไปด้วย และจะซื้อลูกช้างตัวใหม่เข้ามาแทน

5. กลุ่มช้างในสวนสัตว์

ช้างในกลุ่มนี้จะมีจำนวนประชากรไม่มากนัก โดยจะแยกเลี้ยงดูตามสวนสัตว์ ดังต่อไปนี้ สวนสัตว์ดุสิต สวนสัตว์เปิดเขาเขียว สวนสัตว์เชียงใหม่ โดยช้างเหล่านี้จะได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล

ปัญหาการใช้ช้างเลี้ยงอย่างไม่เหมาะสม

กฤษฎา (2543) รายงานว่า ปัญหาการใช้ช้างเลี้ยงอย่างไม่เหมาะสม แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การใช้ช้างประกอบธุรกิจทำไม้ผิดกฎหมาย

ช้างในกลุ่มนี้มักเป็นช้างที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือ และภาคตะวันตก เจ้าของช้างเคยทำไม้มาก่อน หรือมีนายทุนเข้ามาทำการซื้อช้าง เพื่อนำช้างเข้าไปประกอบธุรกิจดังกล่าว แล้วทำการจ้างควาญช้างมาขี่ช้างเหล่านี้ ธุรกิจนี้มีการดำเนินการอย่างเป็นขบวนการ เป็นการแสวงหาผลประโยชน์ กันระหว่างเอกชนและเจ้าหน้าที่รัฐบาลบางกลุ่ม การทำไม้ผิดกฎหมายนอกจากจะเป็น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังมีผลกระทบต่อช้างโดยตรง เช่น

1.1 ช้างถูกทารุณกรรม ช้างถูกลงโทษอย่างรุนแรง และถูกบังคับให้ทำงานหนัก มีการใช้ไฟในการเผาถนนช้างเพื่อให้ช้างลากซุง ซึ่งช้างเหล่านี้ไม่ได้รับการพักผ่อน ส่งผลให้สุขภาพทรุดโทรม ลงอย่างรวดเร็ว

1.2 การให้ยาแอมเฟตตามีน หรือ ยาบ้าแก่ช้าง เพื่อให้ช้างสามารถทำงานได้มากขึ้น ให้กินครั้งละประมาณ 5 เม็ด โดยใส่ยากับข้าวเหนียวหนึ่งชาม หรือมะขามเปียกให้ช้างกิน และเมื่อช้างกินติดต่อกันเป็นเวลานาน ก็จะมีการติดยา เมื่อไม่ได้รับประทานยาจะแสดงอาการขาดยา เช่น อาเจียน เบื่ออาหาร ง่วงซึม ไม่แข็งแรง และเกิดปัญหาเกี่ยวกับกระดูก เช่น ตับ ไต ซึ่งจะทำให้ช้างเสียชีวิตลงในที่สุด

1.3 การใช้ช้างตกมัน หรือช้างดุร้ายเคຍฆ่าคนในการชักลากไม้ เพราะช้างที่ตกมันจะมีกำลังมากและจะแข็งแรงกว่าช้างที่ไม่ตกมัน ส่วนช้างดุร้ายเคຍฆ่าคนนั้นมีข้อดี คือ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐไปจับกุม ควาญช้างจะทิ้งช้างแล้วหนีไป ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถยึดช้าง เป็นของกลางในคดีนั้นๆ ได้ ปัญหาที่พบก็คือ ช้างที่ตกมันและช้างที่ดุร้าย มักฆ่าควาญ และทำลายผู้อื่นที่อยู่ในบริเวณนั้นด้วยสุดท้ายช้างเชือกนั้นอาจถูกยิงเสียชีวิต

2. การใช้ช้างเดินเร่ร่อนในเมืองใหญ่

ผลสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งในคดีประวัติศาสตร์กรณีเขาพระวิหาร ให้ชายแดนระหว่าง ไทย กับ กัมพูชาต้องปิดลง ส่งผลให้ชาวกูยไม่สามารถ เข้าไปจับช้างป่ามาฝึกใช้งานได้อีกต่อไป โดยครั้งสุดท้ายที่ชาวบ้าน ดากลางเดินทางเข้าไปจับช้างป่าในเขตประเทศกัมพูชาได้ คือ เมื่อปี พ.ศ. 2502 ทำให้รายได้ของชาวกูย ลดลง ประกอบกับสถานการณ์ว่างงานในช่วงฤดูแล้ง และการเลี้ยงดูช้างเป็นปัญหาใหญ่ที่ค่อนข้างหนัก ทั้งทางด้านค่าใช้จ่ายและเวลาในบางปี อุทกภัยน้ำท่วมมาซ้ำแล้วซ้ำเล่าชาวกูย จึงจำเป็นต้องหารายได้ทางอื่นมาจุนเจือครอบครัว การนำช้างออกเดินทางไกลไปขายของจึงเริ่มเกิดขึ้นหลังจากฤดูทำนา โดยทั้งช้างและคนจะตระเวนไปทั่วประเทศ รายได้นั้นได้มาจากการบริการนั่งช้าง ลอดท้องช้าง ครั้งละประมาณ 50 – 100 บาท การขายเครื่องรางของขลัง และผลิตภัณฑ์แกะสลักจากงาช้าง การขายอาหารช้างช้าง เช่น ถั่ว งา อ้อย แดง แดงโม ในราคาถุงละ 20 บาท และการได้รับบริจาคเงินจากบุคคลทั่วไป ซึ่งเจ้าของช้างจะมีรายได้เฉลี่ยวันละประมาณ 1,000 บาท แต่บางวันอาจมีรายได้ถึง 3,000 บาท / วันเลยทีเดียว สำหรับการเดินทางของช้างเร่ร่อนนั้น อาจใช้วิธี เดินเท้าจากหมู่บ้านสู่หมู่บ้าน และหยุดพักไปเรื่อยๆ หรืออีกวิธีหนึ่งคือการจ้างรถบรรทุก ทำการย้ายช้างและอุปกรณ์ต่างๆ ในอัตราค่าจ้างประมาณ 10,000 – 15,000 บาท เพื่อเข้ามายังจุดหมายที่ต้องการ

ในเดือน กุมภาพันธ์ 2538 ทางกรุงเทพมหานครประกาศห้าม มิให้ช้าง เดินทางเข้ามาหารายได้ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาด

และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 นั้นมีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนคือ ปรับไม่เกิน 500 บาท กลุ่มข้างดังกล่าวจึงพากันเปลี่ยนไปหากินในพื้นที่ ปริมณฑลรอบๆ กรุงเทพฯ และตามจังหวัดต่างๆ

ปัญหาที่ข้างเร่ร้อนต้องเผชิญก็คือ

อุบัติเหตุ เนื่องจากข้างเหล่านี้มักเดินสัญจรไปบนถนนในเวลากลางคืน เพราะอากาศไม่ร้อนและทำรายได้ดีกว่าตอนกลางวัน ทำให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะมองไม่เห็นข้าง จึงมักเกิดกรณีข้างถูกรถชน อยู่เสมอ อีกกรณีหนึ่งก็คือ การที่ข้างเดินบนบาทวิถีแล้วฝ่าทอร์บน้ำหนักของข้างไม่ไหว จึงเกิดกรณีข้างตกท่อ ซึ่งอาจส่งผลให้ขาข้างหัก และเสียชีวิตได้ในที่สุด

มลพิษในเมือง การที่นำข้างมาเดินในเมืองซึ่งเต็มไปด้วยมลพิษต่างๆ มักก่อผลเสียต่อสุขภาพข้าง ด้วยเช่นกัน ซึ่งความผิดปกติเหล่านี้ข้างจะไม่แสดงอาการออกมาทันทีทันใด แต่จะค่อยๆ บั่นทอน สุขภาพของข้างลงไปทีละน้อย เช่น มลพิษจากฝุ่นและโลหะหนักในอากาศ ทำให้ข้างเกิดความผิดปกติในระบบทางเดินหายใจ อีกทั้งแสงที่จ้า และฝุ่นที่บอบอาจทำให้เกิดการระคายเคืองต่อกระจกตาของข้าง โดยสังเกตเห็นได้จากการที่ข้างมีน้ำตาไหลออกมามากเกินไป

คุณภาพอาหาร ข้างเข้ามาเดินหารายได้ในเมืองใหญ่นั้นอาจได้รับปริมาณอาหารที่เพียงพอแก่ความต้องการแต่คุณภาพของอาหารที่ข้างได้รับก็ต้องจำเป็นถึงด้วยเช่นกัน โดยทั่วไปอาหารที่ข้างได้รับแบ่งออกเป็นสองแหล่งคือ แหล่งอาหารตามธรรมชาติ เช่น หล้าที่งอกตามสถานที่รกร้าง วังเปล่า หรือริมแหล่งน้ำ ซึ่งที่ว่างเปล่าหลายแห่งในเมืองใหญ่ มักเป็นแหล่งทิ้งขยะ ดังนั้นขยะที่จะนำไปทิ้งเหล่านั้นอาจปนเปื้อนสารเคมีที่เป็นอันตราย เช่น กระป๋องยาฆ่าแมลง ถ่านไฟฉาย และหลอดไฟนีออน ซึ่งอาจเจือปนลงในดินและพืชอาหารข้าง เมื่อข้างรับสารอันตรายเหล่านี้ก็จะเกิดผลเสียต่อสุขภาพ สำหรับอาหารที่มนุษย์จัดหาให้นั้น มักเป็นเศษผักที่วางขาย หรือเป็นอาหารที่ความเชื่อมาเพื่อเตรียมไว้ขายแก่ผู้อื่น เพื่อนำมาป้อนให้ข้างกิน ผักผลไม้เหล่านี้มักมียาฆ่าแมลงปนเปื้อนอยู่ด้วย ก็อาจก่อให้เกิดความผิดปกติ ต่อระบบทางเดินอาหารของข้างด้วย เช่นเดียวกันนอกจากคุณภาพของอาหารที่ข้างได้รับแล้ว คุณภาพของน้ำ ที่ข้างกิน ก็ควรต้องมีการตระหนักถึงด้วยเช่นกัน

พฤติกรรมของมนุษย์ มีหลายครั้งที่มนุษย์ก่อพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมกับข้าง ซึ่งอาจก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้จากข้าง ในบางกรณีอาจทำให้เกิด การสูญเสียชีวิตของมนุษย์ได้ เพราะในบางครั้ง การแสดงออกโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะไม่เข้าใจนิสัย และพฤติกรรมของข้าง เช่น การเข้าไปจับข้าง การเข้าไปข้างหลังของข้าง การยื่นอาหารให้ข้าง แล้วหลอกล่อไม่ให้ข้างกิน เป็นต้น

3. การใช้ช้างแสดงละครเร่

ปัญหาที่ช้างกลุ่มนี้ต้องเผชิญก็คือ

1. การลักลอบล่าช้างป่าเพื่อนำลูกช้างมาทำการฝึกแสดง ลูกช้างส่วนมากเป็นช้างที่มีอายุน้อย และยังไม่หย่านม อาจเสียชีวิตได้ในระหว่างการขนส่ง
2. การฝึกลูกช้างเป็นการฝึกค่อนข้างโหดร้าย โดยเฉพาะการฝึกในท่าที่ฝืนธรรมชาติ ของช้างมาก เช่น การยืนสองขา การหกสูง เป็นต้น อาจทำให้ช้างได้รับบาดเจ็บ พิการ หรืออาจเสียชีวิตได้ในขณะฝึกซ้อม
3. การแสดงที่เสี่ยงอันตราย มักทำให้ช้างบาดเจ็บหรือพิการ เช่น การเดินได้สะพานด้วยไม้แผ่นเดียว การยืนบนถัง
4. การนำช้างออกไปแสดงยังต่างประเทศ บางครั้งการจดทะเบียนไม่ถูกต้อง เช่น การนำช้างแสดงไปยังประเทศจีนโดยใช้เส้นทางการเดินเรือในแม่น้ำโขง ไปยังมณฑลยูนนาน ทางภาคใต้ของประเทศไทย

4. การส่งช้างออกนอกประเทศ

การส่งช้างไปต่างประเทศ ส่วนมากให้เหตุผล ในการส่งช้างออกเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี ต่อมิตรประเทศ ระหว่างประมุขของรัฐ ระหว่างรัฐบาล หรือระหว่างสวนสัตว์ ซึ่งจำนวนช้างที่ส่งออกไป เพื่อกิจการดังกล่าว มีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนช้างเลี้ยงในประเทศไทย แต่ข้อที่น่าสังเกตและควรให้ความสำคัญก็คือ ช้างที่ถูกส่งไปยังต่างประเทศล้วนแต่เป็นช้างที่มีลักษณะดีของประเทศ ซึ่งเป็นการลดจำนวนช้างที่มีลักษณะทางพันธุกรรมที่ดีด้วยเช่นกัน

นอกจากหัวข้อดังกล่าวข้างต้นยังมีอีกหลายหัวข้อที่ควรตระหนักถึงได้แก่

1. การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องช้าง
2. การขาดการประสานงานระหว่างองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับช้าง
3. การขาดการจัดการที่ดีที่จะควบคุมช้าง
4. การไม่มีแผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติการ เพื่อจัดการช้างของประเทศไทย
5. การจดทะเบียนช้างเลี้ยงยังไม่ครอบคลุมรายละเอียดเท่าที่ควร
6. การขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง

ศุภกิจ (2548) กล่าวว่า การที่คนเลี้ยงช้างนำช้างเข้ามาเร่ร่อนในกรุงเทพฯนี้ สามารถสร้างรายได้ จากการเร่ขาย อาหารช้างเป็นกอบเป็นกำ เพราะความซื่อสัตย์ของคนไทย ที่มีต่อช้างซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ ทำให้คนเลี้ยงช้างสามารถสร้างรายได้ให้แก่ตัวเองเป็นจำนวนมาก จึงเกิดมีการเช่าช้าง เข้ามาประกอบอาชีพนี้มากขึ้น ทุกวันนี้มีการถ่ายโอนและเช่าช้างกันมาก ดังนั้น

ความอยู่ขังที่อยู่บนหลังช้างจำนวนมากอาจไม่ใช่เจ้าของเดิม จึงไม่มีความผูกพันกับช้างเช่นในอดีต เป็นเหตุให้เกิดการละเลยสวัสดิภาพของสัตว์ ทั้งโดยที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เช่น ใช้งานเกินเวลา โดยไม่ได้พักผ่อน ทำโทษรุนแรงเกินความจำเป็น

โครงการแก้ปัญหาช้างเร่ร่อน

กฤตพล (2549) รายงานว่า โครงการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) สุรินทร์ ได้มีการเปิดพิธีโครงการช้างคืนถิ่น ที่ศูนย์เกษตรศาสตร์ บ้านดาดกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัด สุรินทร์ โดยมีช้างเข้าร่วมโครงการครั้งแรก 290 เชือก และยังมีช้างที่ขอแจ้งชื่อเข้าร่วมโครงการ อีก 350 เชือก โดยช้างและควาญช้าง จะได้รับค่าจ้างเดือนละ 8,000 บาท และมีสัญญาที่ทำว่าจะให้ช้างอยู่ที่หมู่บ้าน ห้ามนำช้างออกไปเร่ร่อนอีก โครงการนำช้างคืนถิ่นเพื่อพัฒนาบ้านเกิด มีเป้าหมายหลักคือ ช้างสุรินทร์ที่มีปัญหาและเร่ร่อนอยู่ทั่วประเทศได้กลับมาอยู่มาตุภูมิ คือ หมู่บ้านช้างบ้านดาดกลาง โดยควาญช้างอยู่ได้โดยมีอาชีพเสริม มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้อย่างปกติสุข และประการสำคัญเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหช้างเร่ร่อน ในช่วงเปิดโครงการตลอดเดือนมกราคม พ.ศ. 2549 นี้ เปิดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาเที่ยวชมโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือจะรับเป็นพ่อแม่บุญธรรมช้างก็แจ้งต่อเจ้าหน้าที่ได้ตลอดเวลา

อิสยา (2542) กล่าวว่า การทำงานของช้าง วัฒนธรรม การอยู่ของคนกับช้าง ก็เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อเยี่ยมชมถึงวัฒนธรรมประเพณีได้ ซึ่งได้มีหน่วยงานได้เห็นถึงความสำคัญ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้น และอีกประการหนึ่งนั่นคือ ช้างที่กำลังประสบปัญหาตกราง หน่วยงานต่างๆ จะได้นำช้าง เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ หรือ เพื่อการท่องเที่ยวก็ตาม ได้หันมาดำเนินกิจกรรมการแสดงผลการทำงาน ของช้าง สำหรับประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีหน่วยงานหลายหน่วยงานได้นำช้างมาดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาวะปัญหาช้างเร่ร่อนในประเทศไทย ได้มีการกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

สถานที่ทำการวิจัย

สถานที่

สุรินทร์

1. สนามแสดงช้าง อำเภอ เมือง จังหวัดสุรินทร์
2. หมู่บ้านช้าง บ้านกะโพ และ บ้านตากกลาง ตำบล กระโพ อำเภอ ท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
3. สถานที่พักช้างเร่ร่อนในจังหวัดต่างๆที่มีการนำช้างไปเร่ร่อน
4. สถานที่ทำงานของช้างเร่ร่อนในจังหวัดต่างๆที่มีการนำช้างไปเร่ร่อน

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการค้นคว้าจากตำราและงานวิจัยต่างๆ พร้อมทั้งขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย แบบสอบถามที่สร้างขึ้นมีลักษณะ คำถามเป็นแบบเปิด (open – ended question) และคำถามแบบปิด (close – ended question) โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพโดยรวมของช้างและควาญช้าง ภายในจังหวัดสุรินทร์

การเก็บข้อมูลในตอนที่ 1 นี้จะใช้แบบสอบถามเพื่อสัมภาษณ์ ควาญช้างที่นำช้างเข้ามาร่วมในงานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ เพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสาเหตุที่ต้องพาช้างออกเร่ร่อน ของควาญช้างภายในหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นจากช้างและความรู้ช้างที่เข้าร่วมโครงการช้างคืนถิ่น ที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

การเก็บข้อมูลในตอนที่ 2 นี้จะใช้แบบสอบถาม ความรู้ช้างที่เข้าร่วมโครงการช้างคืนถิ่น ภายในหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมไปถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโครงการช้างคืนถิ่น ของช้างและความรู้ช้างภายในโครงการ

ตอนที่ 3 สถานะปัญหาของช้างเร่ร่อนในประเทศไทย

การเก็บข้อมูลในตอนที่ 3 สถานะปัญหาของคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนจะใช้แบบสอบถาม ความรู้ช้างที่พาช้างเร่ร่อน เพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสาเหตุที่ต้องพาช้างออกเร่ร่อน ของความรู้ช้างที่พาช้างเร่ร่อน

ตอนที่ 4 สภาพความเป็นอยู่ของช้างและความรู้ช้างที่ออกเร่ร่อน ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช้าง

การเก็บข้อมูลในตอนที่ 4 ส่วนสถานะปัญหาของช้างเร่ร่อนนี้จะใช้แบบสำรวจเพื่อสำรวจกิจวัตรประจำวันของช้างที่ออกไปเร่ร่อนต่างถิ่นและทำการสำรวจพื้นที่ที่เป็นแหล่งที่พักของช้าง แหล่งอาหารที่เลี้ยงช้าง แหล่งน้ำ เวลาการทำงานของช้าง ชนิดของอาหารที่ช้างได้รับ และการเลี้ยงดูช้าง โดยแต่ละข้อคำถามการสำรวจ มีคำตอบให้เลือก 5 ดับ คือ มากที่สุด, มาก, ปานกลาง, น้อย และ น้อยมาก ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับดังนี้

มีความเหมาะสมที่มากที่สุด	5 คะแนน
มีความเหมาะสมที่มาก	4 คะแนน
มีความเหมาะสมที่ปานกลาง	3 คะแนน
มีความเหมาะสมที่น้อย	2 คะแนน
มีความเหมาะสมที่น้อยที่สุด	1 คะแนน

ตอนที่ 5 สถานะปัญหาทางสังคมที่มีต่อช้างเร่ร่อน

การเก็บข้อมูลในตอนที่ 6 นี้จะใช้แบบสอบถาม กลุ่มคนที่ซื้ออาหารให้ช้างเร่ร่อน ซึ่งจะเป็นคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจ ที่เกี่ยวกับการนำช้างออกมาเร่ร่อน โดยแต่ละข้อคำถามมีคำตอบให้เลือก 5 ดับ คือ มากที่สุด, มาก, ปานกลาง, น้อย และ น้อยมาก ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับดังนี้

ระดับความพึงพอใจที่มากที่สุด	5 คะแนน
ระดับความพึงพอใจที่มาก	4 คะแนน
ระดับความพึงพอใจที่ปานกลาง	3 คะแนน
ระดับความพึงพอใจที่น้อย	2 คะแนน
ระดับความพึงพอใจที่น้อยที่สุด	1 คะแนน

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บ ข้อมูลด้วยตนเอง โดย ได้วางขั้นตอน การดำเนินงานไว้ดังนี้

1. เก็บข้อมูลทางสถิติ ของจำนวนช้างทั้งหมดที่มีในจังหวัดสุรินทร์
2. ติดตามเก็บข้อมูลจากควาญช้างที่พาช้างออกเร่ร่อน
3. ติดตามเก็บข้อมูลจากควาญช้างที่อยู่ในโครงการช้างคืนถิ่น
4. วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประเมินรายได้ของควาญช้าง ว่าพอเพียงต่อการดำรงชีพของควาญช้างและช้าง
5. เก็บข้อมูลสาเหตุที่ควาญช้างและช้างต้องออกเร่ร่อน

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จาก การตอบแบบสอบถาม มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อมาวิจัย และจะสรุปผลดังนี้

1. ค่าร้อยละ (percentage) เพื่อแจกแจงความถี่ ในการจัดลำดับชั้นของสภาวะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับช้างเร่ร่อน
2. ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: SD) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และกระจายข้อมูลของลักษณะต่างๆของช้างเร่ร่อน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการวิจัยทั้งสิ้นเป็นเวลา 2 ปี โดยระยะเวลาในการทำงานวิจัยตั้งแต่ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ถึง เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2552 โดย

เริ่มดำเนินการวิจัย วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

เสร็จสิ้นการวิจัย วันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2552



บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้ความทุกข์ต้องนำช้างออกเร่ร่อนและปัญหาทางสังคมของช้างเร่ร่อน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่าง จากช้างในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 112 เชือก จากโครงข่ายคินถิ่น 81 เชือก และจากช้างที่เดินเร่ร่อนทั่วประเทศอีก 46 เชือก ซึ่งมีการจัดเรียงข้อมูลประกอบการวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาดังนี้

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สภาพโดยรวมของช้างและความทุกข์ ภายในจังหวัดสุรินทร์

จากการสอบถามความทุกข์ที่เข้าร่วม ในการแสดงช้าง จังหวัดสุรินทร์ การประกอบอาชีพของราษฎรความทุกข์ในจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเกษตรกรกรรม (ทำนา) 81.25 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือเลี้ยงช้าง 10.71 เปอร์เซ็นต์ รับจ้าง 2.68 เปอร์เซ็นต์ ค้าขาย 3.57 เปอร์เซ็นต์ ข้าราชการ 0.89 เปอร์เซ็นต์ และอาชีพอื่นๆอีก 0.89 เปอร์เซ็นต์ คือพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณทุ่งนา ที่เหมาะสมในการปลูกข้าว ถึงแม้ว่าจะมีพื้นที่ในการทำเกษตรเป็นอาชีพหลัก แต่ราษฎรความทุกข์ในจังหวัดสุรินทร์ ก็จะมีรายได้มาจากการเลี้ยงช้างมากที่สุด ดังนั้นคนที่มิช้างส่วนใหญ่จะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนไม่มีช้าง เพราะการเลี้ยงช้างทำให้เกิดรายได้ เช่นนำช้างไปทำงานตามปางช้าง หรือแม้แต่กระทั่งนำช้างไปเร่ร่อน ส่วนอาชีพเกษตรกรกรรม (ทำนา) จะได้ผลผลิตน้อย บางปีอาจไม่ได้เนื่องจากน้ำท่วมหรือฝนแล้ง อีกทั้งชาวบ้านมีพื้นที่ในการทำเกษตรครอบครัวยุติไม่มาก ดังนั้นผลผลิตส่วนใหญ่จึงมีไว้เพียงเพื่อบริโภค (ตาราง 17)

ตาราง 17 แสดงอาชีพหลักอาชีพรองของควาญช้าง จังหวัดสุรินทร์

อาชีพหลัก อาชีพรอง		จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก			
เกษตรกรรม		91	81.25
	ค้าขาย	10	10.99
	รับจ้าง	32	35.16
	เลี้ยงช้าง	43	47.25
	อื่นๆ	6	6.59
ค้าขาย		4	3.57
	รับจ้าง	1	25.00
	เลี้ยงช้าง	3	75.00
รับจ้าง		3	2.68
	เกษตรกรรม	1	33.33
	เลี้ยงช้าง	2	67.67
รับราชการ		1	0.89
	เลี้ยงช้าง	1	100.00
เลี้ยงช้าง		12	10.71
	เกษตรกรรม	8	66.67
	ค้าขาย	2	16.67
	รับจ้าง	2	16.67
อื่นๆ		1	0.89
	เลี้ยงช้าง	1	100.00
รวมอาชีพหลัก		112	100
อาชีพรอง			
	เกษตรกรรม	9	8.04
	ค้าขาย	12	10.71
	รับจ้าง	35	31.25
	เลี้ยงช้าง	50	44.64
	อื่นๆ	6	5.36
รวม		112	100

จากการสอบถามความเข้าใจที่เข้าร่วม ในการแสดงช้าง จังหวัดสุรินทร์ ถึงสาเหตุที่ทำให้พาช้างออกเร่ร่อน ได้คำตอบส่วนใหญ่ว่า เป็นเพราะคิดว่าการนำช้างออกเร่ร่อน เป็นอาชีพที่มีรายได้ที่ดีมาก มี 46.43 เปอร์เซ็นต์ โดยให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า ถ้าให้ร่ออยู่บ้าน ก็ไม่มีอะไรที่เป็นรายได้ที่พอเลี้ยงครอบครัว ซึ่งเป็นความเห็นส่วนใหญ่ของความเข้าใจที่จะนำช้างออกเร่ร่อน อยู่ที่บ้านทำนาเพียงอย่างเดียวตลอดทั้งปี รายได้ยังไม่พอที่จะเลี้ยงคนภายในครอบครัว แล้วช้างจะเลี้ยงยังงัย ถ้าไม่ออกพาช้างมาเร่ร่อน ส่วนสาเหตุรองลงมาก็คือถูกจ้างให้ไปเร่ร่อน มี 26.79 เปอร์เซ็นต์ คนกลุ่มนี้จะถูกนายทุนจ้างไปเป็นความเข้าใจหรือไม่กี่คนขายอาหารช้างเร่ร่อนเป็นส่วนใหญ่ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กวัยรุ่น ที่พอมีประสบการณ์เลี้ยงช้างมาบ้าง สาเหตุต่อมาคือไม่มีงานทำ มี 12.5 เปอร์เซ็นต์ คนกลุ่มนี้ อยู่บ้านก็ไม่มีอะไรทำ และกลุ่มที่ให้สาเหตุที่ว่า มีความยากจน มี 3.57 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ที่ถูกจ้างไปเป็นความเข้าใจเร่ร่อน หรือไม่กี่เป็นคนขายอาหารช้าง ส่วนกลุ่มความเข้าใจที่ไม่มีงานทำ มี 12.5 เปอร์เซ็นต์ และกลุ่มสุดท้ายกลุ่มความเข้าใจที่กล่าวว่าภายในหมู่บ้านขาดแคลนอาหารในการเลี้ยงช้าง มี 10.71 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสภาพภายในหมู่บ้านมีช้างกันอยู่มาก จึงทำให้แย่งที่ ผูกล่ามช้างกัน จึงต้องพาช้างออกไปหากินต่างถิ่นบ้าง (ตาราง 18)

ตาราง 18 แสดงถึงสาเหตุที่จะนำไปสู่การพาช้างไปเร่ร่อน

	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีงานทำ	14	12.50
ความยากจน	4	3.57
เห็นว่าการพาช้างออกเร่ร่อนมีรายได้ดี	52	46.43
ขาดแคลนอาหารช้าง	12	10.71
ถูกจ้างให้ไปเร่ร่อน	30	26.79
รวม	112	100

จากการสอบถามความเข้าใจที่เข้าร่วม ในการแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์ ได้ข้อมูลออกมาดังนี้ ช้างที่เจ้าของเอามาร่วมงานเอง มีทั้งสิ้น 57 เปอร์เซ็นต์ และช้างที่เป็นผู้รับจ้างเลี้ยง ไม่ใช่เจ้าของช้าง มี 43 เปอร์เซ็นต์ (ตาราง 19) ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึง ความเข้าใจที่เป็นผู้รับจ้างเลี้ยงมีสูงขึ้น ในอดีตช้าง ที่นำมาแสดงในงานแสดงช้างจะเป็นช้างของเจ้าของนำมาเองเป็นส่วนใหญ่ แต่

ในปัจจุบัน ช้างที่นำมาจะเป็นช้างที่ความสูงรับจ้างเลี้ยง แสดงว่าเริ่มมีกลุ่มนายทุนเข้ามากว้านซื้อช้าง เป็นจำนวนมากขึ้น

ตาราง 19 แสดงถึงผู้นำช้างเข้ามาร่วมในงานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์

	เป็นเจ้าของช้าง	รับจ้างเลี้ยงช้าง	รวม
ร้อยละ	57	43	100
จำนวน	64	48	112

ตอนที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นจากช้างและความสูงที่เข้าร่วมโครงการช้างคืนถิ่น ที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ปัญหาเรื่อง อาหารของช้างภายในโครงการช้างคืนถิ่น พบว่าบริเวณแถบนั้น จะมีผืนป่าอยู่หลังโครงการ และทางโครงการจะมีการปลูกหญ้า “บานา” ภายในพื้นที่ศูนย์ฯ ศาสตร์ แต่ด้วยจำนวนของช้างที่อยู่รวมกันเป็นจำนวนมากจึงทำให้ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของช้าง ซึ่งทำให้มีการแย่งกันตักหญ้า และแย่งกันหาที่ผูกช้าง (55.74 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งมีการแก้ปัญหาโดยการ ซื้อต้นสับประรด มาให้ช้างกิน สาเหตุที่ต้องซื้อต้นสับประรด คือเก็บไว้ได้นาน ปัญหาต่อมาคือปัญหาของการปลูกหญ้าภายในโครงการที่ไม่เพียงพอ (31.51 เปอร์เซ็นต์) โดยแปลงหญ้าที่ใช้การปลูกหญ้า ไม่มีระบบรดน้ำที่ดี และมีน้ำไม่เพียงพอที่จะใช้รดหญ้าในหน้าแล้ง จึงทำให้ต้นหญ้าตาย หรือมีสาเหตุจากความสูง นำช้างเข้าไปย่ำแปลงหญ้าทำให้หญ้าตาย ปัญหาสุดท้ายคือปัญหาที่ต้องซื้ออาหารช้างเพิ่มเติม มี 13.11 เปอร์เซ็นต์ ปัญหาอีกคือไม่มีรถในการที่จะไปซื้ออาหารช้าง ต้องจ้างรถไปเอา จึงทำให้อาหารช้างมีราคาแพง

โครงการช้างคืนถิ่น ที่ศูนย์ฯ ศาสตร์ บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัด สุรินทร์ โดยเมื่อเริ่มเปิดโครงการมีช้างเข้าร่วมโครงการครั้งแรก 290 เชือก แต่ช่วงที่ทำการเก็บข้อมูล ช้างที่อยู่ในโครงการ มีจำนวน เพียง 61 เชือกเท่านั้น เนื่องจากมีปัญหาบางประการที่ความสูงต้องนำช้างออกนอกโครงการ ในส่วนปัญหาของความสูงจะสามารถแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ คือ ปัญหาที่หนึ่งจะเป็นปัญหาในเรื่องของรายได้ของความสูง ซึ่งความสูงคิดว่า ไม่เพียงพอ มี 73.77 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งโครงการช้างคืนถิ่นจะจ้างช้างและความสูง ในราคา 8,000 บาท / เดือน ซึ่งความสูงให้เหตุผลว่าต้องซื้ออาหารช้างเพิ่มเติมอีก เพราะหญ้าที่ทางโครงการปลูกไว้ มีไม่เพียงพอต่อจำนวนช้าง และพื้นที่ ที่เคยใช้เลี้ยงช้างก็ไม่มีอาหารมากพอที่จะเลี้ยงช้างจำนวนมาก จำเป็นจะต้องซื้อต้นสับประรด

มาจากทาง จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีค่าขนส่งที่แพง ส่วนใน ปัญหาที่สองเรื่องการที่ช่างจะออกไปทำงาน
อื่นๆข้างนอกโครงการไม่ได้ มี 19.67 เปอร์เซ็นต์ เนื่องด้วยควาญช่างจะต้องทำเรื่องแจ้งต่อศูนย์
โครงการข้างคินถิ่น และรายได้ที่ได้จากงานที่ออกไปทำ จะต้องถูกหัก 50 เปอร์เซ็นต์ ปัญหาที่สาม
คือปัญหาความไม่เป็นอิสระ มี 6.56 เปอร์เซ็นต์ โดยควาญช่างจะต้องทำงานเต็มเวลาอยู่ภายในศูนย์
คชศาสตร์ ตั้งแต่เวลา 8.00 น. – 16.00 น. (ตาราง 20)

ตาราง 20 แสดงสาเหตุหลักของปัญหาของช่างและควาญช่าง ภายในโครงการข้างคินถิ่น

ปัญหาของช่าง		
	จำนวน	ร้อยละ
ปัญหาการแย่งแหล่งอาหารช่าง	34	55.74
ปัญหาของการปลูกพืชอาหารช่าง	19	31.15
ปัญหาการซื้ออาหารช่าง	8	13.11
รวม	61	100
ปัญหาของควาญช่าง		
	จำนวน	ร้อยละ
ปัญหาในเรื่องรายได้	45	73.77
ปัญหาเรื่องจะออกไปทำงานที่อื่นไม่ได้	12	19.67
ปัญหาเรื่องความไม่เป็นอิสระ	4	6.56
รวม	61	100

ตอนที่ 3 สภาวะปัญหาของช่างเร่ร่อน ในประเทศไทย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ทำการสำรวจช่างเร่ร่อน ในภาคเหนือ, ภาคกลาง, ภาคอีสาน, ภาค
ตะวันออกและ ภาคใต้ โดยมีจำนวนช่างเร่ร่อนรวม 46 เชือก แยกเป็นรายภาคได้ ภาคเหนือ มีช่าง
เร่ร่อนที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดสุรินทร์ 9 เชือกและ จังหวัดศรีสะเกษ 1 เชือก, ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ มีช่างเร่ร่อนที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดสุรินทร์ 10 เชือก, ภาคตะวันออก มีช่าง
เร่ร่อนที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดสุรินทร์ 7 เชือก มาจากจังหวัดชัยภูมิ 2 เชือกและ จังหวัดบุรีรัมย์ 1
เชือกและ ภาคใต้ มีช่างเร่ร่อนที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดสุรินทร์ 6 เชือก จากตารางนี้แสดงให้เห็นถึง
ภูมิลำเนาของช่างเร่ร่อน พบว่าช่างส่วนใหญ่เป็นช่างที่มาจากจังหวัด สุรินทร์ ถึง 86.96 เปอร์เซ็นต์

โดยช้างที่มาจากจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่จะมาจาก ตำบล กระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัด สุรินทร์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านช้าง รองลงมา มาจาก จังหวัด บุรีรัมย์ 6.52 เปอร์เซ็นต์ โดยส่วนใหญ่มาจาก อำเภอสตึก ซึ่งมีรอยต่อติดกับอำเภอ ท่าตูม มีเพียงแค่แม่น้ำมูลกั้นรอยต่อระหว่างอำเภอนั้น และ อีกจังหวัดหนึ่งที่มีการนำช้างเร่ร่อนออกมาร่อนก็คือ จังหวัด ชัยภูมิ มี 4.35 เปอร์เซ็นต์ จังหวัดชัยภูมิ ก็เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการเลี้ยงช้างเป็นจำนวนมากเช่นกัน จากการสำรวจช้างเร่ร่อน นอกจาก จังหวัด สุรินทร์, จังหวัด บุรีรัมย์ และ จังหวัด ชัยภูมิ แล้ว ยังพบช้างที่มาจากจังหวัด ศรีสะเกษ อีก ค่าย มี 2.17 เปอร์เซ็นต์ (ตาราง 21)

จากการสำรวจช้างเร่ร่อนทางภาคเหนือ พบว่า ช้างที่เข้ามาเร่ร่อนจะมาจากจังหวัด สุรินทร์มากถึง 90 เปอร์เซ็นต์ และอีก 10 เปอร์เซ็นต์ มาจากจังหวัด ศรีสะเกษ มี 2.17 เปอร์เซ็นต์ ซึ่ง ช้างส่วนมากจะพบ ที่จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่ง จะพบได้ตามตัวเมืองเชียงใหม่ และอำเภอ ต่างๆ ของ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วน จังหวัด อื่นๆที่พบ ก็ได้แก่ จังหวัดเชียงราย และลำปาง ส่วนช้างเร่ร่อนที่เข้าไปเร่ร่อนในภาค กลาง มีช้างมาจาก จังหวัด สุรินทร์มากถึง 80 เปอร์เซ็นต์ และมาจากจังหวัด บุรีรัมย์ มี 20 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งช้างเหล่านี้จะเข้าเร่ร่อนในกรุงเทพมหานครเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาพบ ตามรอบๆ เขตปริมณฑล ซึ่งในเขตนี้ได้มีการห้ามช้างเข้าไปเดินเร่ร่อน แต่ก็ยังมีคนนำช้างออกไปเดินเร่ร่อนอยู่ในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีรายได้ดี และเมื่อถูกจับเสียค่าปรับ เพียงไม่กี่บาท ก็สามารถนำช้างออกไปเดินเร่ร่อนได้ต่อไป ช้างที่เร่ร่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการสำรวจพบว่า 100 เปอร์เซ็นต์ มาจากจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งภายในจังหวัดสุรินทร์เองก็พบช้างเร่ร่อนเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่ควาญช้างจะพาช้างเข้าเมืองโดยการเดิน และยังพบช้างเร่ร่อนในจังหวัด นครราชสีมา, จังหวัด อุบลราชธานี และ ขอนแก่น อีกด้วย ช้างเร่ร่อนที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี ภูมิถิ่นมาจาก จังหวัดสุรินทร์ 70 เปอร์เซ็นต์ มาจากจังหวัดชัยภูมิ 20 เปอร์เซ็นต์ และมาจาก จังหวัด บุรีรัมย์ 10 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งพบมากที่จังหวัด ชลบุรี ตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ และพบได้ใน ปริมาณที่น้อยกว่าที่ จังหวัด ระยอง และ จังหวัด จันทบุรี และภาคสุดท้ายที่ได้ทำการสำรวจได้แก่ ภาคใต้ พบช้างที่มีภูมิลำเนา มาจากจังหวัด สุรินทร์ 100 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งจะเดินเร่ร่อนตามจังหวัด กระบี่, จังหวัด พังงา, จังหวัด สงขลา และจังหวัดชุมพร (ตาราง 21)

ตาราง 21 แสดงภูมิถิ่นอาศัยของช้างเร่ร่อนในแต่ละภาค

	สุรินทร์		ชัยภูมิ		บุรีรัมย์		จังหวัดอื่นๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	9	90	0	0	0	0	1	10
ภาคกลาง	8	80	0	0	2	20	0	0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10	100	0	0	0	0	0	0
ภาคตะวันออก	7	70	2	20	1	10	0	0
ภาคใต้	6	100	0	0	0	0	0	0
รวม	40	86.96	2	4.35	3	6.52	1	2.17

หมายเหตุ แสดงตัวเลขเป็นร้อยละ

ในการสำรวจควาญช้าง ที่เดินเร่ร่อนตามเมือง ทั่วประเทศไทย พบว่า ช้างส่วนใหญ่ที่ควาญช้างส่วนใหญ่นำมาเดินเร่ร่อน ไม่ได้เป็นช้างซึ่งควาญช้างเป็นเจ้าของช้างเอง มากถึง 61 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าการนำช้างออกมาเดินเร่ร่อนนี้จะมีเจ้าของช้างที่มีช้างเป็นจำนวนมาก ดำเนินธุรกิจให้เช่าช้าง เพื่อนำช้างมาเร่ร่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการนำช้างเดินเร่ร่อนเป็นธุรกิจของกลุ่มนายทุน ที่เห็นช่องทางหารายได้จากกิจกรรมนี้ แต่ก็ยังมีกลุ่มคนเลี้ยงช้างที่นำช้างออกมาเดินเร่ร่อน โดยมีช้างเป็นสมบัติของตัวเองอยู่ 39 เปอร์เซ็นต์ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ให้เหตุผลของการนำช้างออกมาเร่ร่อน ว่า มีรายได้ที่สูงกว่าที่จะนำช้างไปทำอาชีพอื่น บางคนถึงกับลงทุนกู้เงินเพื่อซื้อช้างสำหรับการนำช้างมาเดินเร่ร่อนก็มี (ตาราง 22)

เมื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบระหว่างช้างที่นำมาเดินเร่ร่อนเป็นช้างที่เช่ามากับช้างที่เจ้าของช้างนำมาเร่ร่อน ในแต่ละภาคจะพบว่า ช้างที่เดินเร่ร่อนทางภาคเหนือ เป็นช้างที่เช่ามา ถึง 70 เปอร์เซ็นต์ และช้างที่มีเจ้าของนำมาเอง เพียง 30 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งจะคล้ายกับทางภาค กลาง, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคใต้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเช่าช้างมา ซึ่งภาคดังกล่าวนี้จะเป็นภาคที่ทำรายได้ที่สูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควาญช้างจึงได้นำช้างมาหารายได้เป็นจำนวนมาก คนที่ไม่มีช้างเป็นของตัวเอง ได้เช่าช้างมาเพื่อหารายได้เช่นกันโดยควาญช้างเห็นว่า การเช่าช้างมาหารายได้ เมื่อหักค่าเช่าช้างแล้วให้รายได้ที่คุ้มค่ามาก จึงเป็นเหตุที่ทำให้ควาญช้างจังหวัดสุรินทร์ ทำการเช่าช้างมาเป็นจำนวนมาก ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ช้างที่นำมาเดินเร่ร่อน จะเป็นช้างที่มีเจ้าของนำมาเอง ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะออกมาเร่ร่อนไม่นานมากก็จะกลับคืนสู่ถิ่นฐานตัวเอง

ตาราง 22 แสดงจำนวนร้อยละของช้างที่ออกมาเร่ร่อน ในแต่ละภาคเป็นช้างที่เป็นเจ้าของเจ้าของเอง นำมาเร่ร่อน หรือ เป็นช้างที่เข้ามา

ภาค	เป็นเจ้าของช้าง		เข้าช้างมา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	3	30	7	70	10	100
ภาคกลาง	2	20	8	80	10	100
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10	100	0	0	10	100
ภาคตะวันออก	1	10	9	90	10	100
ภาคใต้	2	33	4	67	6	100
รวม	18	61	28	39	46	

ในการเข้าช้างเพื่อทำการนำช้างมาเดินเร่ร่อน ค่าตัวของช้างจะแตกต่างกันออกไป ช้างที่มีอายุมากจะถูกกว่าช้างอายุน้อย ช้างที่มีอายุ ประมาณ 3 – 10 ปี ที่มีความสามารถในการแสดง จะมีราคาสูง ยิ่งช้างที่มีการแสดงได้หลายท่า ก็ยังมีราคาค่าเช่าแพง ช้างเชือกเล็กๆ จะมีความสามารถในการดึงดูดใจทำให้มีผู้ซื้ออาหารช้างให้มาก และยิ่งมีการแสดงของลูกช้างอีก ก็จะทำให้มีรายมากขึ้นตามไปด้วย ราคาที่เช่าช้างกันปกติ จะอยู่ที่ ราคา 4,000 – 5,000 บาท จากการสำรวจมีการเช่าช้างมาในราคานี้ถึง 64.29 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในราคานี้ส่วนใหญ่จะเป็นช้างที่มีรูปร่างใหญ่แล้ว ส่วนการเช่าช้างมาในราคา 6,000 – 7,000 บาท มี 21.43 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้ช้างวัยรุ่น และช้างเล็กที่ไม่ค่อย มีการแสดงได้มากนัก ซึ่งช้างวัยรุ่นและช้างเล็ก มีข้อดีตรงที่ น่ารัก เดินดี และการขนส่งสะดวกส่วนช้างที่มีการเช่าในราคา 8,000 – 9,000 บาท มี 10.71 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งช้างเหล่านี้เป็นช้างที่มีความสามารถในการแสดงได้เก่ง และมีนิสัยดีอีกด้วย (ตาราง 23)

ตาราง 23 แสดงราคาของการเข้าช้างมาเดินเร่ร่อน โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

ภาค	4,000 – 5,000 บาท		6,000 – 7,000 บาท		8,000 – 9,000 บาท		เข้าในราคาอื่น	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	5	71.43	2	28.57	0	0.00	0	0.00
ภาคกลาง	5	62.50	1	12.50	0	25.00	0	0.00
ภาคตะวันออก								
เชียงเหนือ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
ภาคตะวันออก	5	55.56	2	2.22	1	11.11	1	11.11
ภาคใต้	3	75.00	1	25.00	0	0.00	0	0.00
รวม	18	64.29	6	21.43	3	10.71	1	3.57

การครอบครองช้างในอดีตถ้าใครมีช้างมากจะถือว่าเป็นผู้ที่มีฐานะ ไม่ก็จะเป็นผู้ที่คล่องช้างเก่ง จึงทำให้คนในอดีตเลี้ยงช้างไว้มากๆ เพื่อแสดงถึงความมีฐานะแต่ในปัจจุบันกับตรงกันข้ามเนื่องจากในปัจจุบันป่าไม้ถูกทำลายเป็นจำนวนมากจึงทำให้ไม่มีที่เลี้ยงช้าง และช้างยังมีราคาที่สูงจึงทำให้ควาญช้างเริ่มขายช้างเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะมีนายทุนที่คอยรับซื้อช้างอยู่ตลอด แต่เมื่อเริ่มมีการนำช้างออกเร่ร่อน คนภายในหมู่บ้านเริ่มเห็นถึงรายได้ที่งดงาม จึงเริ่มซื้อช้างกลับคืนมาเพื่อนำช้างออกเร่ร่อน แต่ว่าช้างตกอยู่ในมือนายทุนราคาช้างก็ยิ่งกลับสูงขึ้น จึงได้มีการไปซื้อช้างมาจากทางภาคเหนือ และลามไปถึงการซื้อช้างเถื่อนจากพม่า ไม่ว่าจะเป็นช้างที่ยังไม่หย่านม และช้างที่มีโรคติดเชื้อเข้ามาในประเทศไทย ช้างเถื่อนที่ซื้อเข้ามาในประเทศไทย ก็จะใช้การสวมทะเบียนจากช้างที่ตายไปแล้วหรือไม่ก็ตีทะเบียนขึ้นมาใหม่ โดยการแจ้งเกิด(เท็จ) ของแม่ช้างที่อยู่ในประเทศไทย หรือไม่ก็ทำทะเบียนโดยการดัดสินบนเจ้าหน้าที่ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการซื้อช้างเถื่อนเพื่อที่จะนำช้างมาเร่ร่อนในประเทศไทย และเชื่อว่าเป็นสาเหตุของการนำโรคติดเชื้อเข้ามาอีกด้วย

การครอบครองช้างของควาญช้างที่เข้าเร่ร่อน ส่วนใหญ่จะครอบครองช้าง เพียง 1 เชือก มี 83.33 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งกลุ่มนี้จะมีการรวมกลุ่มกันเพิ่มลดการค่าขนส่งช้าง และวางระบบในการแบ่งพื้นที่ในการขายอาหารช้าง ควาญช้างที่ครอบครองช้าง 2 เชือก มี 11.11 เปอร์เซ็นต์ และควาญช้างที่ครอบครองช้าง 3 เชือก มี 5.56 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งคนกลุ่มนี้ จะจ้างควาญช้างมาช่วยดูแล และเป็นคนขายอาหารช้าง (ตาราง 24)

ตาราง 24 แสดงการครอบครองช้างของเจ้าของช้างที่นำช้างออกมาเดินเร่ร่อนโดยคิดเป็นจำนวน ร้อยละในแต่ละภาค

ภาค	1 เชือก		2 เชือก		3 เชือก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	2	66.67	1	33.33	0	0.00
ภาคกลาง	2	100.00	0	0.00	0	0.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8	80.00	1	10.00	1	10.00
ภาคตะวันออก	1	100.00	0	0.00	0	0.00
ภาคใต้	2	100.00	0	0.00	0	0.00
รวม	15	83.33	2	11.11	1	5.56

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีชนพื้นเมืองอยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มชนที่พูดภาษาเขมร ภาษาลาว และภาษาญอ หรือ ที่เรียกว่า ภาษา ส่วย ซึ่งภาษาที่ใช้กันมากที่สุดของคนเลี้ยงช้างก็คือ ภาษา ส่วย มีถึง 67.39 เปอร์เซ็นต์ ภาษา ส่วย เป็นภาษาประจำถิ่นของคนภายในหมู่บ้านช้างมาช้านานแล้ว รองลงมา ภาษาที่ใช้คือ ภาษาลาว หรือภาษา อีสาน มี 19.57 เปอร์เซ็นต์ จะเป็นภาษาของคนเลี้ยงช้างที่อยู่แถบ จังหวัดชัยภูมิ, บุรีรัมย์ และ จังหวัดสุรินทร์ใน อำเภอ ชุมพลบุรี เป็นส่วนใหญ่ และรวมไปถึง อำเภอ ท่าตูมบางหมู่บ้าน ส่วนภาษา เขมร มีใช้ 6.52 เปอร์เซ็นต์ จะเป็นภาษาของกลุ่มคนเลี้ยงช้างที่อยู่อำเภอติดกับชายแดนประเทศกัมพูชา คือ อำเภอ กาบเชิง อำเภอ ปราสาท ส่วนคนเลี้ยงช้างที่ใช้ภาษาไทยในการเลี้ยงช้างก็ยังมีอยู่บ้าง (6.52 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเด็กวัยรุ่นที่ไม่ค่อยอยากพูดภาษาถิ่น หรือพูดไม่ได้ (ตาราง 25)

ตาราง 25 แสดงถึงการใช้ภาษาของกลุ่มคนที่เลี้ยงช้างเร่ร่อน โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

ภาค	ภาษาไทย		ภาษา ส่วย		ภาษา ลาว		ภาษา เขมร	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	0	0.00	7	70.00	2	20.00	1	10.00
ภาคกลาง	2	20.00	6	60.00	2	20.00	0	0.00
ภาคตะวันออก								
เฉิงเหนือ	0	0.00	5	50.00	3	30.00	2	20.00
ภาคตะวันออก	1	10.00	9	90.00	0	0.00	0	0.00
ภาคใต้	0	0.00	4	66.67	2	33.33	0	0.00
รวม	3	6.52	31	67.39	9	19.57	3	6.52

อาชีพหลักของควาญช้างที่นำช้างออกมาเร่ร่อน ส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพการทำเกษตรกรรม ซึ่งมีมากถึง 60 เปอร์เซ็นต์ เกษตรกรรมที่กล่าวมาเป็นการทำนา เนื่องจากการทำนาภายในจังหวัดสุรินทร์ สามารถทำได้เพียง 1 ครั้งต่อปี ทำให้ชาวบ้านไม่มีอาชีพอื่นๆ ในช่วงที่ว่างจากหน้านา จึงได้นำช้างออกมาเร่ร่อน บางกลุ่มจะไม่มีอาชีพอื่นเลยนอกจากอาชีพเลี้ยงช้าง ควาญช้างบางคนเคยนำช้างเข้าไปอยู่ตามปางช้าง แต่หลายๆ ปางช้างเมื่อถึงบางช่วงก็ไม่สามารถจะจ้างช้างได้ครวละหลายๆ เชือก จึงทำให้ควาญช้างกลุ่มนี้ออกมาเร่ร่อนเช่นกัน และยิ่งไปกว่านั้น ปางช้างบางแห่งเริ่มที่จะเลิกจ้างช้างแล้ว เนื่องจากเจ้าของปางช้างได้ซื้อช้างเป็นของตัวเอง ส่วนกลุ่มอาชีพอื่นๆ มีการรับจ้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนงานก่อสร้างบ้าง รับจ้างทั่วไปบ้าง และค้าขาย การค้าขาย มีการนำช้าง มาแปรรูป เป็น เครื่องประดับต่างๆ ขายด้วย ซึ่งคนกลุ่มนี้ต้องใช้ความสามารถพิเศษ ในการแกะสลักงาช้าง และอีกกลุ่มเป็นกลุ่มเด็กวัยรุ่นที่ออกตามพ่อ แม่ เข้ามาทำมาหากินก็มี เด็กบางคนไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะต้องออกมาช่วยพ่อ แม่ ทำงาน (ตาราง 26)

ตาราง 26 ตารางแสดงอาชีพหลักของควาญช้าง โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

อาชีพ	เหนือ		กลาง		อีสาน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	3	30.00	1	10.00	0	0.00
รับจ้าง	0	0.00	1	10.00	1	10.00
เกษตรกรรม	7	70.00	7	70.00	6	60.00
ค้าขาย	0	0.00	0	0.00	2	20.00
อื่นๆ	0	0.00	1	10.00	1	10.00

อาชีพ	ตะวันออก		ใต้		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	1	10.00	1	16.67	6	13.04
รับจ้าง	3	30.00	1	16.67	6	13.04
เกษตรกรรม	5	50.00	3	50.00	28	60.87
ค้าขาย	0	0.00	1	16.67	3	6.52
อื่นๆ	1	10.00	0	0.00	3	6.52

ประสบการณ์การ เลี้ยงช้าง นี้สามารถบ่งบอกถึง การดูแลเอาใจใส่ ค่อดัวช้าง ไม่ว่า การเลี้ยงดู ความสามารถที่จะบังคับช้างสั่งช้างให้ทำตามคำสั่ง ประสบการณ์เหล่านี้จะมีผลต่อความปลอดภัยต่อสาธารณชนอย่างมาก เช่น เมื่อช้างตื่น ควรทำอย่างไร ช้างก่อนจะตกมันจะเป็นอย่างไร การผูกช้าง อย่างไรให้ปลอดภัย โดยส่วนมาก ควาญช้างที่มีประสบการณ์ 30 ปี ขึ้นไป จะมีประสบการณ์และความชำนาญสูง อีกทั้งมีความรอบคอบระมัดระวังและมีการดูแลเอาใจใส่ช้างเป็นอย่างดีเปรียบเสมือนช้างเชือกนั้นเป็นสมาชิกภายในครอบครัวตัวเอง ส่วนควาญช้างที่มีประสบการณ์น้อยๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กวัยรุ่นภายในหมู่บ้าน ที่ตอนแรกไม่ได้ฝึกเลี้ยงช้าง แต่พอเห็นรายได้ที่มาก จึงทำให้เขาเริ่มหันมาฝึกหัดเลี้ยงช้างขึ้น แต่ก็ไม่ได้จริงจังกับการฝึกมากนัก ด้วยความอ่อนด้อยประสบการณ์และขาดจิตวิญญาณของคนเลี้ยงช้าง เช่นควาญช้างในอดีต จึงทำให้ช้างที่เลี้ยงไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่ง และทำให้มีการทำร้ายช้าง จึงเป็นสาเหตุของการเกิดนิสสัยที่ก้าวร้าวของช้างอีกด้วย ประสบการณ์การเลี้ยงช้างของผู้ที่นำเข้ามาเร่ร่อน จะแสดงให้เห็นในตาราง 27

ตาราง 27 แสดงถึงประสิทธิภาพการเลี้ยงช้างของผู้ที่นำเข้ามาเร่ร่อน โดยคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	รวม
น้อยกว่า 1 ปี	0.00	20.00	0.00	10.00	0.00	6.52
1 – 5 ปี	20.00	10.00	0.00	40.00	0.00	15.22
6 – 10 ปี	20.00	20.00	0.00	10.00	33.33	15.22
11 – 15 ปี	0.00	10.00	0.00	10.00	16.67	6.52
16 – 20 ปี	0.00	0.00	0.00	0.00	16.67	2.17
21 – 25 ปี	50.00	30.00	10.00	0.00	0.00	19.57
26 – 30 ปี	10.00	0.00	20.00	10.00	16.67	10.87
31 – 35 ปี	0.00	0.00	30.00	20.00	16.67	13.04
36 – 40 ปี	0.00	0.00	20.00	0.00	0.00	4.35
41 – 45 ปี	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
46 – 50 ปี	0.00	10.00	10.00	0.00	0.00	4.35
มากกว่า 50 ปี	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	2.17

จากการศึกษาพบว่า ในภาคเหนือ, ภาคกลางและภาคตะวันออกเลี้ยงเหนือพบว่า เพศของช้างที่นำเข้ามาเร่ร่อนส่วนใหญ่จะเป็นช้างเพศเมีย มี 58.70 เปอร์เซ็นต์ สาเหตุหลักของการนำช้างเพศเมียมาเร่ร่อนก็คือ เลี้ยงดูง่าย ไม่ค่อยดุร้ายหรือหงุดหงิด สอนง่าย และยังสามารถตกถูกได้อีกด้วย จึงเป็นเหตุทำให้มีการเลี้ยงช้างเพศเมียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนช้างเพศผู้จะแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ช้างพลาย คือช้างเพศผู้ที่มีงายื่นออกมา อีกประเภทหนึ่งก็คือ ช้างสือคือ คือ ช้างเพศผู้ที่ไม่มีงา หรือบางเชือกอาจมี ขนงาย โผล่ขึ้นมาเล็กน้อย ช้างสือจะมีลักษณะรูปร่างใหญ่กว่า ช้างพลาย โดยจากการสำรวจมีช้างเพศผู้ที่เดินเร่ร่อนอยู่ 41.30 เปอร์เซ็นต์ แบ่งเป็นช้างพลาย 21.74 เปอร์เซ็นต์ และช้างสือคือ 19.56 เปอร์เซ็นต์ (ตาราง 28)

ในภาคตะวันออกพบว่า ช้างเพศผู้และช้างเพศเมียได้ถูกนำมาเดินเร่ร่อนเท่าๆ กัน ส่วนทางภาคใต้ จะนิยมใช้ช้างเพศผู้ ซึ่งมีมากถึง 83.33 เปอร์เซ็นต์ สาเหตุก็คือ ในภาคใต้มีการปลูกยางพารากันมากและส่วนใหญ่จะปลูกกันตาม พื้นที่ที่รถไม่สามารถเข้าไปถึงได้ จึงต้องใช้ช้างในการลากต้นยางพารา จึงทำให้ควาญช้างนำช้างเข้ามาทำงานลากไม้ เป็นงานพิเศษด้วย ซึ่งช้างที่ใช้ในการลากไม้ ที่เหมาะสมต้องใช้ช้างเพศผู้ (ตาราง 28)

ตาราง 28 แสดงเพศของช้างที่นำเข้ามาเดินเร่ร่อนโดยคิดเป็นจำนวนร้อยละของช้างเร่ร่อนในแต่ละภาค

เพศ	ช้างเพศเมีย		ช้างเพศผู้			
	จำนวน	ร้อยละ	ช้างพลาย		ช้างสีกอ	
			จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	7	70.00	2	20.00	1	10.00
ภาคกลาง	6	60.00	3	30.00	1	10.00
ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ	8	80.00	2	20.00	0	0.00
ภาคตะวันออก	5	50.00	1	10.00	4	40.00
ภาคใต้	1	16.67	2	33.33	3	50.00
รวม	27	58.70	10	21.74	9	19.56

จากการศึกษา พบว่า ช้างที่เข้ามาเดินเร่ร่อนในเมือง ส่วนใหญ่จะเป็นช้างที่มีอายุน้อย เนื่องจากช้างอายุน้อยๆ มีความน่ารัก และเรียกความสงสารจากผู้ซื้ออาหารช้างได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังขนส่งสะดวก และมีความสามารถในการแสดง ที่จะเรียกผู้ซื้ออาหารมีความสงสารเมตตาให้ โดยจะมีช้างที่เดินเร่ร่อนตามช่วงอายุดังนี้ อายุ 1 – 5 ปี จะมี 8.70 เปอร์เซ็นต์, อายุ 6 – 10 ปี จะมี 45.65 เปอร์เซ็นต์, อายุ 11 – 15 ปี จะมี 13.04 เปอร์เซ็นต์, อายุ 16 – 20 ปี จะมี 2.17 เปอร์เซ็นต์, อายุ 21 – 25 ปี จะมี 6.52 เปอร์เซ็นต์, อายุ 26 – 30 ปี จะมี 2.17 เปอร์เซ็นต์, อายุ 31 – 35 ปี จะมี 10.87 เปอร์เซ็นต์, อายุ 36 – 40 ปี จะมี 6.52 เปอร์เซ็นต์ และอายุ 41 – 45 ปี จะมี 4.35 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 29) โดยช้างที่มีอายุ 6 – 10 ปี จะมีการนำออกมาเร่ร่อนมากที่สุด เพราะลูกช้างช่วงนี้หย่านมแล้วและเหมาะต่อการฝึกการแสดงเป็นอย่างมาก จึงเหมาะอย่างยิ่งในการนำออกมาเร่ขายอาหารช้าง ส่วนช้างน้อยที่มีอายุ 1 – 5 ปี ที่มีคนนำออกมาเร่ร่อนขายอาหาร ช้างกลุ่มนี้เป็นช้างที่ยังไม่หย่านม ไม่เหมาะต่อการนำมาเร่ร่อน โดยช้างกลุ่มนี้ลูกช้างบ้างตัวจะถูกหย่านมก่อนกำหนด หรือไม่ก็แม่ช้างเสียชีวิต หรืออาจจะเป็นลูกช้างเถื่อนก็ได้ ส่วนช้างที่มีอายุมากๆ ความรู้ช้างมักจะไม่ค่อยนำออกมาเร่ร่อนเนื่องจากช้างจะเดินค่อนข้างช้า และขนส่งลำบาก (ตาราง 29)

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า มีลูกช้างอายุ 1 – 5 ปี ถูกนำมาเดินเร่ร่อนอยู่ 8.7 เปอร์เซ็นต์ (รวม 4 เชือก) เป็นข้อมูลที่ควรสร้างความตระหนักในวงกว้าง ว่านี่เป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้นด้วยเหตุผลหลายกรณี

1. ลูกช้างอายุน้อย ถูกหย่านมก่อนกำหนด มีผลต่อสุขภาพและการเจริญเติบโต ที่จะสุขภาพดีและมีผลระยะยาว

2. การหย่านมและพรางลูกจากแม่ก่อนอายุอันสมควรจะมีผลทางด้านจิตใจ และสร้างความเครียดให้กับลูกช้าง ทำให้หงุดหงิดและมีนิสัยก้าวร้าวขึ้นทั้งนี้จากการสอบถามควาญช้างที่มีประสบการณ์

3. การที่ลูกช้างเล็กๆสามารถทำรายได้ ที่ดีกว่า ทำให้เป็นที่นิยมของผู้นำช้างเดินเร่ร่อนและจะทำให้มีการเอาอย่างมากขึ้น

ในภาคเหนือ, ภาคกลาง, ภาคตะวันออกและ ภาคใต้ บางกลุ่มจะใช้ช้างเชือกเล็กๆ เนื่องจากการขนส่งช้างจะสามารถขนส่งช้างได้เป็นจำนวนที่หลายๆเชือกได้ ซึ่ง จะช่วยในการลดภาระค่าใช้จ่ายลง อันเนื่องมาจากจุดหมายปลายทางของการนำช้างไปเร่ร่อนมีระยะทางไกล ต้องอาศัยรถบรรทุกที่มีขนาดใหญ่ ส่วนกลุ่มช้างเร่ร่อนที่เดินเร่ร่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะใช้ช้างที่โตแล้ว เนื่องจากการขนส่งมีระยะทางไม่ไกลมากนัก และบางส่วนยังใช้การเดินเท้าโดยตรง ช้างเชือกใหญ่ๆ จะมีข้อดีตรงที่สามารถรับผู้ที่ต้องการจะนั่งช้างได้อีกด้วย อันเป็นการเพิ่มช่องทางหารายได้อีกทางหนึ่ง

ตาราง 29 แสดงอายุช้างที่เข้ามาเดินเร่ร่อนคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	รวม
1 – 5 ปี	20.00	10.00	0.00	10.00	0.00	8.70
6 – 10 ปี	40.00	60.00	20.00	70.00	33.33	45.65
11 – 15 ปี	20.00	10.00	0.00	20.00	16.67	13.04
16 – 20 ปี	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.17
21 – 25 ปี	0.00	10.00	10.00	0.00	16.67	6.52
26 – 30 ปี	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	2.17
31 – 35 ปี	0.00	10.00	20.00	0.00	33.33	10.87
36 – 40 ปี	10.00	0.00	20.00	0.00	0.00	6.52
41 – 45 ปี	0.00	0.00	20.00	0.00	0.00	4.35
46 – 50 ปี	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
50 ปี ขึ้นไป	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

จากการศึกษาพบว่า การเลือกจังหวัดที่จะนำช้างออกไปเร่ร่อนควาญช้างจะเลือกจากการที่จังหวัดนั้นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ซึ่งมี ควาญช้างใช้วิธีนี้ในการเลือก ถึง 27.16 เปอร์เซ็นต์ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่, ชลบุรีและ กระบี่ ซึ่งจังหวัดเหล่านี้เป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและมีสถานที่เที่ยวในตอนกลางคืนมากเหมาะแก่การนำช้างออกหารายได้ ส่วนอีกวิธี เลือกจากจังหวัดที่มีประชากรอยู่มาก มี 22.22 เปอร์เซ็นต์ ก็ได้แก่ ในกรุงเทพฯ และเขตปริมณฑล ซึ่งมีประชากรอยู่มาก ซึ่งในเขตกรุงเทพฯ ได้มีการห้ามขนย้ายช้างเข้ามาในเขตนี้โดยเด็ดขาดแต่ยังมีกลุ่มคนเลี้ยงช้างบางกลุ่ม ทำผิดกฎหมาย โดยการเข้ามาเดินเร่ร่อน โดยเฉพาะในเขต ตลาดพร้าว, พระราม 9 ซึ่งอยู่ในใจกลางตัวเมืองกรุงเทพฯ โดย ควาญช้างจะใช้ช้างเล็ก ในการเข้ามาเร่ร่อน ซึ่งจะใช้รถกระบะที่ติดหลังคาหลังรถในการเคลื่อนย้ายช้างเพื่อเดินเร่ร่อนในที่ต่างๆ โดยที่รถกระบะที่ด้านหลังจะคลุมด้วยผ้ามิดชิด คนด้านนอกมองเข้ามาไม่เห็นตัวช้าง จึงทำให้คนกลุ่มนี้หลบหลีกการจับของตำรวจได้ การเลือกจังหวัดอีกวิธีก็คือการเลือกจากการบอกกล่าวถึงคนที่เคยไปมาแล้ว มี 20.99 เปอร์เซ็นต์ และส่วนการเลือกจากพื้นที่ๆ ใกล้บ้าน มี 13.58 เปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มช้างที่เร่ร่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อีกกลุ่มเลือกจากการนัดหมายภายในกลุ่ม 8.64 เปอร์เซ็นต์ กลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนภายในหมู่บ้านเดียวกัน มีการนัดหมายกันไปในที่เดียวกันซึ่งจะไปกันเป็นกลุ่ม (ตาราง 30)

ตาราง 30 แสดงการเลือกจังหวัดที่จะนำช้างไปเร่ร่อนคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
จากการนัดหมายกันภายในกลุ่ม	15.00	6.25	0.00	5.88	14.29	8.64
จากคำบอกกล่าวของผู้ที่เคยไปมาก่อน	10.00	31.25	28.57	23.53	14.29	20.99
เลือกจังหวัดที่ใหญ่มีประชากรอยู่มาก	25.00	37.50	0.00	11.76	35.71	22.22
เลือกจากจังหวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว	30.00	18.75	0.00	47.06	35.71	27.16
เลือกจากพื้นที่ ที่ใกล้ภูมิลำเนา	0.00	0.00	71.43	5.88	0.00	13.58
อื่นๆ	20.00	6.25	0.00	5.88	0.00	7.41

จากการศึกษาพบว่า ในการขนช้างช้างเพื่อนำช้างออกไปเร่ร่อนจะใช้รถในการขนส่งแตกต่างกันคือถ้าเป็นช้างตัวเล็ก รถกระบะก็สามารถขนได้ การใช้รถกระบะในการขนมี 16 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งกลุ่มคนเลี้ยงช้างที่นิยมใช้รถกระบะ คือ กลุ่มคนเลี้ยงช้างที่นำช้างเร่ร่อนในกรุงเทพฯ

ซึ่งต้องการความคล่องตัวในการเคลื่อนย้ายช้าง การขนย้ายช้างด้วยรถ 6 ล้อ และ 10 ล้อ นี้มี 38 เปอร์เซนต์ และ 32 เปอร์เซนต์ โดยแต่ละกลุ่ม จะเลือกรถที่ใช้ในการขนช้าง โดยดูจากขนาดของช้าง และจำนวนช้างที่ขนย้าย ส่วนการเดินทางนั้น จะเป็นกลุ่มคนเลี้ยงช้างที่เดินเร่ร่อนภายในจังหวัดสุรินทร์เท่านั้น

การขนส่งช้างจะมีค่าขนส่งช้างที่แพง เนื่องจากต้องใช้รถในการขนช้างที่มีขนาดใหญ่ ในส่วนการขนย้ายช้าง ไปภาคเหนือ ราคาการขนย้ายจะอยู่ที่ 15,000 – 20,000 บาท ไปภาคกลาง ราคาจะอยู่ที่ 5,000 – 15,000 บาท แล้วแต่นชนิดของรถที่ใช้ขนย้าย ส่วนไปภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ราคาจะไม่เกิน 5,000 บาท ไปภาคตะวันออก ราคาค่าขนย้ายอยู่ที่ 5,000 – 10,000 บาท และภาคใต้ค่าขนส่งจะอยู่ที่ราคา 15,000 – 20,000 บาท ราคานี้ยังขึ้นอยู่กับชนิดของรถด้วย (ตาราง 31)

ตาราง 31 แสดงการใช้รถในการขนย้ายช้าง และราคาค่าขนส่งช้างคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

ชนิดของรถที่ใช้ขนส่งช้าง	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
รถกระบะ	0.00	50.00	20.00	10.00	0.00	16.00
รถ 6 ล้อ	40.00	50.00	10.00	60.00	30.00	38.00
รถ 10 ล้อ	60.00	0.00	0.00	30.00	70.00	32.00
เดินเท้า	0.00	0.00	70.00	0.00	0.00	14.00
ราคาค่าขนส่ง						
ต่ำกว่า 5,000 บาท	0.00	0.00	100.00	0.00	0.00	21.74
5,000 – 10,000 บาท	0.00	50.00	0.00	100.00	0.00	32.61
10,001 – 15,000 บาท	40.00	50.00	0.00	0.00	16.67	21.74
15,001 – 20,000 บาท	50.00	0.00	0.00	0.00	83.33	21.74
20,001 – 25,000 บาท	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.17

จากการศึกษาพบว่า ควาญช้างจะเลือกทำเลที่ตั้งแคมป์ช้าง จากแหล่งอาหารช้าง ถึง 36.45 เปอร์เซนต์ เนื่องจากช้างต้องการอาหารเป็นจำนวนมาก การที่จะให้ช้างกินอาหารจากการขายอาหารจะไม่เพียงพอต่อช้าง โดยส่วนมากจะเป็นพื้นที่รกร้างตามบริเวณชานเมือง ซึ่งมีหญ้าขึ้นมาก ส่วนใหญ่จะเพียงพอต่อช้าง การเลือกทำเลต่อมาจะเลือกจาก บริเวณที่มีแหล่งน้ำ มี 25.23

เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากถ้ามีแหล่งน้ำบริเวณนั้นทั้งช้างและความชุ่มชื้นก็จะมีความสะดวกตามไปด้วย แหล่งน้ำบางที่ ที่มีแคมป์ช้างตั้งอยู่ บางพื้นที่เป็นน้ำที่ไม่ค่อยสะอาด ซึ่งจะส่งผลต่อการอุปโภคและบริโภคของช้างและความชุ่มชื้น และในทางกลับกันในบางที่แคมป์ช้างก็ทำความสะอาดแหล่งน้ำนั้นๆ เนื่องจากมูลช้างด้วย การเลือกแหล่งที่ตั้งแคมป์ช้างต่อมาจะเลือกจากทำเลที่ตั้งใกล้บริเวณที่พาช้างเดินเร่ร่อน มี 20.56 เปอร์เซ็นต์ (ตาราง 32) สาเหตุก็คือ ช้างไม่ต้องเดินไกลและความชุ่มชื้นสามารถกลับที่พักได้เร็วขึ้น และหารายได้โดยใช้เวลาได้มากขึ้นด้วย แต่ทำเลที่ตั้งแคมป์แบบนี้ จะหาได้ยากมากเนื่องจากพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารของช้างก็จะน้อยตามไปด้วย (ตาราง 32)

ตาราง 32 แสดงการเลือกทำเลที่ตั้งแคมป์ช้างเร่ร่อน คิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
เลือกจากมีแหล่งอาหารช้างที่สมบูรณ์	45.45	40.00	33.33	45.45	15.00	36.45
เลือกจากมีแหล่งน้ำที่เพียงพอ	27.27	32.00	16.67	31.82	15.00	25.23
เลือกบริเวณพื้นที่ ที่เป็นที่รกร้าง ไม่มี						
คนพักอาศัย	4.55	8.00	0.00	13.64	20.00	9.35
เลือกทำเลที่ตั้งที่ใกล้บริเวณที่จะพาช้าง						
เดินเร่ร่อน	13.64	20.00	38.89	9.09	25.00	20.56
อื่นๆ	9.09	0.00	11.11	0.00	25.00	8.41

การนำช้างออกเร่ร่อนในอดีต ความชุ่มชื้นจะเริ่มนำช้างออกเร่ร่อนในช่วงเดือนธันวาคม ซึ่งจะต้องรอให้เสร็จงานช้างของจังหวัดสุรินทร์ก่อน จากนั้นก็จะพาช้างเร่ร่อนไปจนถึงเดือน สิงหาคม เพื่อกลับมาปักดำข้าวกล้าหลัง จากนั้นก็จะออกไปเร่ร่อนอีกประมาณ 3 เดือน จนกระทั่งถึงเดือน พฤศจิกายน จึงนำช้างกลับมาร่วมงานแสดงช้าง ซึ่งจะประจวบกับการ กลับมาเก็บเกี่ยวข้าว แต่ในปัจจุบันการออกเร่ร่อนของช้างเร่ร่อนนั้นต่างจากอดีตมากเนื่องจากต้องพาช้างไปเร่ร่อนในที่ห่างไกลจากหมู่บ้านมาก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อราคาส่งช้างจึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ช้างเร่ร่อนมีระยะเวลาอยู่เร่ร่อนยาวนานมากขึ้น คือระยะเวลาที่อยู่คือ จะอยู่ ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป มี 34 เปอร์เซ็นต์ การนำช้างออกเร่ร่อนแบบนี้ส่วนใหญ่ จะอยู่ยาวถึง ขนาด 2 – 3 ปีกันเลยทีเดียว โดยความชุ่มชื้น จะนำช้างย้ายไปเรื่อยๆ ตามจังหวัดต่างๆ บางทีก็จะวนกันไม่กี่จังหวัด ความชุ่มชื้นนี้ส่วนใหญ่จะไม่กลับ ไปร่วมงานแสดงช้าง เนื่องจาก ไม่คุ้มค่ารถขนส่งช้างที่มีราคาสูงเมื่อเทียบกับค่าตัวช้างที่ได้ เพียง เชือกละไม่กี่พันบาทเท่านั้น และเมื่อถึงระยะเวลา คำนวณ, เกียวข้าว ก็จะไม่กลับ

เพียงแต่ส่งเงินให้กับทางบ้านเพื่อจ้างแรงงานในการทำนาอีกด้วย ส่วนช้างที่อยู่เร่ร่อนตั้งแต่ 11 – 12 เดือน มีอยู่ 21.74 เปอร์เซนต์ ช้างพวกนี้เมื่อครบ 1 ปีก็จะกลับไปพักผ่อนที่บ้าน หรือนำช้างเข้าร่วมงานช้างประจำปีจังหวัดสุรินทร์ เพราะงานช้างนี้สำหรับชาวคนเลี้ยงช้างแล้วถือว่าเป็นงานที่นอกจากจะได้เอาช้างตัวเองมาโชว์ความสามารถต่างๆ แล้ว ยังเป็นการโชว์ความสามารถของควาญช้างในการบังคับและใช้คำสั่งกับช้างอีกด้วย ในโอกาสนี้ช้างเชือกใดที่เป็นเพศผู้ มีลักษณะงามผสมพันธุ์ได้ ก็จะสร้างรายได้ให้กับควาญช้างได้เป็นหลักหมื่นต่อการผสมช้าง 1 เชือก ส่วนระยะเวลาอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นในตาราง 33 ส่วนใหญ่ ควาญช้างจะวางกำหนดไว้ถ้าหาเงินได้เท่านี้ก็กลับบ้าน ส่วนกลุ่มช้างเร่ร่อนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้จะใช้เวลาออกเร่ร่อนไม่นานมากนัก เนื่องจาก ต้องพาช้างเข้าไปรับงานต่าง ภายในบริเวณ จังหวัดสุรินทร์ หรือจังหวัดใกล้เคียงงานก็ไต่แก่ง งานบวชนาค ชาวจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดใกล้เคียงเวลาถูก หลาน บวชก็จะมีการจ้างช้างเพื่อเข้ามาแห่ในการบวชอีกด้วย ส่วนกลุ่มช้างที่ดูจากกรณีอื่นๆ มี 17.39 เปอร์เซนต์ คนกลุ่มนี้จะถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ควาญช้างที่ถูกจ้างมาเพื่อทำการเลี้ยงช้าง และควาญช้างที่นำช้างเข้ามาเร่ร่อนเอง

ตาราง 33 แสดงถึงระยะเวลาที่ควาญช้างต้องออกไปเร่ร่อนคิดเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
1 – 2 เดือน	0.00	0.00	30.00	0.00	0.00	6.52
3 – 4 เดือน	0.00	0.00	50.00	0.00	0.00	10.87
5 – 6 เดือน	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
7 – 8 เดือน	0.00	0.00	0.00	20.00	0.00	4.35
9 – 10 เดือน	0.00	10.00	0.00	10.00	0.00	4.35
11 – 12 เดือน	40.00	40.00	0.00	20.00	0.00	21.74
1 ปี ขึ้นไป	40.00	30.00	0.00	40.00	83.33	34.78
ดูจากกรณีอื่นๆ	20.00	20.00	20.00	10.00	16.67	17.39

จากการศึกษา พบว่าช้างที่เดินเร่ร่อนตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มควาญช้างที่ ตั้งเป้ารายได้ไว้สูง แล้วทำเงินได้ไม่ถึงเป้า จึงเป็นสาเหตุของการที่ช้างเร่ร่อน ต้องอยู่เร่ร่อนยาวนาน อาจ นานถึง 3 ปีก็มี คนกลุ่มนี้มี 43.75 เปอร์เซนต์ คนกลุ่มนี้อาจมีการกลับบ้านบ้าง แต่จะกลับเฉพาะคนเท่านั้น ช้างก็จะถูกสับเปลี่ยนควาญ ซึ่งควาญช้างจะถูกส่งมาจากทางบ้านเพื่อ

สับเปลี่ยนกับคนที่กลับไป ส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกัน ส่วนกรณีอื่นๆก็ได้แก่ ถูกจ้างให้อยู่ต่อ มี 18.75 เปอร์เซ็นต์ กลุ่มนี้จะถูกจ้างก็ต่อเมื่อเจ้าของช้างยังไม่อยากกลับ จึงต้องจ้างควาญช้างต่อ อีกกลุ่มคือ กลุ่มที่เห็นว่าอาชีพนี้มีรายได้ดี มี 18.75 เปอร์เซ็นต์ (ตาราง 34)คนกลุ่มนี้ก็จะไม่กลับ เพราะเห็นว่าพาช้างกลับไปบ้านก็ไม่มีอะไรทำต้องอยู่เฉยๆ เลย อยู่ขายอาหารช้างต่อดีกว่า (ตาราง 34)

ตาราง 34 แสดงถึงความจำเป็นของควาญช้างที่ไม่อยากพาช้างกลับบ้านของช้างที่เร่ร่อน 1 ปีขึ้นไป

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ถูกจ้างให้อยู่ต่อ	50.00	0.00	0.00	25.00	0.00	18.75
ยังได้เงินไม่ตรงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้	0.00	66.67	0.00	75.00	40.00	43.75
มีรายได้ดีจึงยังไม่อยากกลับ	50.00	33.33	0.00	0.00	0.00	18.75
อื่นๆ	0.00	0.00	0.00	0.00	60.00	18.75

ความจำเป็นของควาญช้างที่ไม่อยากพาช้างกลับบ้านของช้างที่เร่ร่อน ที่ต้องดูจากกรณีอื่นๆ คนกลุ่มจะเป็นกลุ่มคนที่ต้องกลับบ้านก่อนกำหนดที่ตั้งไว้ โดยที่มีงานจำเป็นต้องกลับ คนกลุ่มนี้มี 37.5 เปอร์เซ็นต์ ควาญช้างกลุ่มนี้อาจยังทำเงินไม่ได้ตามเท่าที่ต้องการแต่ก็ต้องกลับ แต่บางคน อาจกลับแต่ตัวโดยฝากช้างไว้กับ เพื่อนควาญช้างในแคว้นปีเดียวกัน แต่บางคนก็กลับทั้งคนและช้าง เพราะว่า ต้องกลับเป็นเวลานานหรือ ไม่ก็ต้องใช้ช้างด้วย กลุ่มที่เห็นว่าอาชีพนี้มีรายได้ดี มี 25 เปอร์เซ็นต์ และ ยังได้เงินไม่ตรงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ มี 25 เปอร์เซ็นต์ (ตาราง 35)

ตาราง 35 แสดงถึงความจำเป็นของควาญช้างที่ไม่อยากพาช้างกลับบ้านของช้างที่เร่ร่อน ที่ต้องดูจากกรณีอื่นๆ

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ยังได้เงินไม่ตรงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้	50.00	50.00	0.00	0.00	0.00	25.00
มีรายได้ดีจึงยังไม่อยากกลับ	50.00	0.00	0.00	100.00	0.00	25.00
มีงานที่บ้านจึงทำให้ต้องกลับ	0.00	50.00	100.00	0.00	0.00	37.50
อื่นๆ	0.00	0.00	0.00	0.00	100.00	12.50

จากการศึกษา พบว่า ในการขายอาหารข้างส่วนใหญ่ ช้าง 1 เชือก จะใช้ คน 2 คนโดยจะมีผู้บังคับช้าง 1 คน และคนขาย อาหารข้างอีก 1 คน โดยรูปแบบนี้มี 54.35 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งการขายของแบบนี้จะเป็นการขายที่ไม่ร้อนรนมากนักเดินขายไปเรื่อยๆ แต่กลุ่มที่ใช้ คนขายอาหารข้าง 2 – 3 คนมี 41.31 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากบริเวณที่ขายเป็นบริเวณที่มีพื้นที่กว้าง จึงต้องใช้คนขายที่มากกว่า ส่วนช้างบางเชือก มีแต่ความขี้ขลาดคนเดียวก็สามารถขายได้ โดยให้ช้างเป็นผู้จับถุงอาหารขายเอง และเก็บเงินเอง ได้ด้วย (ตาราง 36)

ตาราง 36 แสดงถึงช้าง 1 เชือก จะมีคนออกไปเร่ร่อนขายอาหารข้างร่วมกันทั้งหมดกี่คน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

จำนวนคน	1 คน		2 คน		3 คน		4 คน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	0	0.00	8	80.00	2	20.00	0	0.00
ภาคกลาง	0	0.00	2	20.00	5	50.00	3	30.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2	20.00	7	70.00	1	10.00	0	0.00
ภาคตะวันออก	0	0.00	8	80.00	2	20.00	0	0.00
ภาคใต้	0	0.00	0	0.00	5	83.33	1	16.67
รวม	2	4.35	25	54.35	15	32.61	4	8.70

จากการศึกษา ในเรื่องอาหาร ที่นำมาขาย อาหารข้างที่จะสามารถขายได้ก็จะเป็นพวกอาหารที่มีรสหวานซึ่งช้างชอบกินและอาหารนั้นต้องราคาถูก ไม่บอบช้ำง่าย เก็บกักตุนไว้ได้นาน ซึ่งอ้อยเป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุด และเมื่อถามถึงผู้คนที่ เคยซื้ออาหารข้าง พบว่าที่พบบ่อยที่สุดก็คืออ้อย ความขี้ขลาดจะใช้อ้อย มากถึง 58.23 เปอร์เซ็นต์ ความขี้ขลาดให้ความเห็นว่าช้างที่มีอายุน้อยเวลาได้กินแต่อ้อยส่วนใหญ่จะเริ่มเบื่ออาหาร จึงต้องเปลี่ยนอาหารให้กินด้วย ส่วนอาหารที่ใช้ในการขายอาหารข้างเร่ร่อน รองลงมาก็คือ กลั้ว มี 17.72 เปอร์เซ็นต์ซึ่งช้างจะชอบกินมากกว่าอ้อย แต่สาเหตุที่ความขี้ขลาดไม่ค่อยนำมาขายก็คือ ราคาแพง และช้างง่าย จึงมีการนำมาใช้น้อยมาก ส่วนอาหารอื่นๆ ก็จะมีนำมาขายบ้างแล้วแต่ความขี้ขลาดจะหาได้ตามพื้นที่ที่นำช้างมาเร่ร่อน เพื่อเป็นการสับเปลี่ยนอาหารบ้าง (ตาราง 37)

ตาราง 37 แสดงถึงอาหารของช้าง ที่นำไปขายเพื่อเลี้ยงช้างเร่ร่อน และอาหารของช้างนอกเหนือเวลาที่ช้างออกเร่ร่อน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
กล้วย	6.67	21.43	20.00	6.25	35.71	17.72
อ้อย	66.67	71.43	50.00	62.50	42.86	58.23
แดงกวา	13.33	0.00	10.00	0.00	0.00	5.06
มันแกว	6.67	0.00	5.00	0.00	0.00	2.53
แดงโม	0.00	7.14	5.00	0.00	0.00	2.53
สับปะรด	0.00	0.00	5.00	31.25	21.43	11.39
อื่นๆ	6.67	0.00	5.00	0.00	0.00	2.53
อาหารของช้างนอกเหนือเวลาที่ช้างออกเร่ร่อน						
หญ้าที่ขึ้นเองตามธรรมชาติใน						
บริเวณที่รกร้างต่างๆ	83.33	66.67	100.00	90.91	100.00	85.19
มีการซื้อหญ้ามาให้ช้างกิน	16.67	33.33	0.00	9.09	0.00	14.81

จากการศึกษา พบว่า ในการขายอาหารช้างส่วนใหญ่ ปกติควาญช้าง จะขายอาหารช้างในราคา ถุงละ 20 บาท โดยเป็นมาตรฐานทั่วประเทศ ซึ่งมี 67.39 เปอร์เซ็นต์ แต่ที่พัทยา จังหวัดชลบุรี นี้จะขาย ในราคา 20 – 25 บาท แล้วแต่ทำเลในการขายส่วนที่ กรุงเทพฯ มีการขายอาหารช้างสูงสุดถึงราคาถุงละ 30 บาท อาหารช้างที่ทำการขายส่วนใหญ่จะเป็นอ้อย ซึ่งอ้อย 1 ถุง จะมีอ้อยประมาณ 5 – 7 ชั้น โดยอ้อยจะถูกปอกเปลือกโดยควาญช้าง เพื่อที่จะสะดวกในการให้ลูกช้างกินง่ายขึ้น ส่วนถ้าเป็นอ้อยที่ไม่ปอกเปลือก การกินของลูกอายุน้อยจะใช้เวลาในการกินอาหารนาน และทำให้ลูกช้างกินน้อยลง (ตาราง 38)

ตาราง 38 แสดงถึงราคาอาหารช้างโดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
10 บาท	0.00	0.00	20.00	0.00	0.00	4.35
15 บาท	10.00	0.00	20.00	0.00	0.00	6.52
20 บาท	80.00	60.00	60.00	50.00	100.00	67.39
25 บาท	10.00	20.00	0.00	50.00	0.00	17.39
30 บาท	0.00	20.00	0.00	0.00	0.00	4.35
มากกว่า 30 บาท	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

ในการขายอาหารช้างในแต่ละวัน ส่วนใหญ่จะเป็นการเร่ขายอาหารในช่วงกลางคืน ควาญช้างจะเริ่ม ออกเริ่มเดินเร่ร้อนประมาณ 17.00 น. – 18.00 น. มี 56.52 เปอร์เซ็นต์ โดยก่อนพา ช้างออกเดินเร่ร้อน จะพาช้างเข้าไปอาบน้ำ ถ้าเป็นช้างเชือกใหญ่ๆ ก็จะนำแห่ ช้างขึ้นหลัง เพื่อบางที่ อาจได้รับผู้ที่อยากนั่งช้างได้อีกด้วย ในภาคตะวันออก และภาคใต้ กลุ่มคนเลี้ยงช้างบางกลุ่มจะนำ ช้างออกเร่ร้อนในตอนเช้า ซึ่งกลุ่มคนเลี้ยงช้างกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในตอน กลางวันมีมากกว่า ซึ่งคนกลุ่มนี้จะเดินเร่ร้อนขายตามชายหาดส่วนใหญ่ (ตาราง 39)

ตาราง 39 แสดงถึงเวลาของการเริ่มพาช้างเดินเร่ร้อนในแต่ละวัน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละ ของแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
เร็วกว่า 11.00 น.	0.00	0.00	0.00	40.00	33.33	13.04
16.01 น. – 17.00 น.	20.00	0.00	30.00	0.00	0.00	10.87
17.01 น. – 18.00 น.	60.00	50.00	70.00	50.00	50.00	56.52
18.01 น. – 19.00 น.	20.00	30.00	0.00	10.00	16.67	15.22
หลังจาก 19.00 น.	0.00	20.00	0.00	0.00	0.00	4.35

จากการศึกษา พบว่าความถี่ที่มีการขายอาหารได้มากที่สุดคือ ความถี่ที่เดินเร็วรอบที่ภาคกลาง ซึ่งสามารถขายได้มากที่สุด 150 – 200 ถูง ต่อวัน มี 40 เปอร์เซนต์ และที่ภาคใต้มีเกือบ 17 เปอร์เซนต์ ส่วนการขายเฉลี่ยทั้งประเทศจะขายได้ที่ประมาณ 50 – 100 ถูง มี 41 เปอร์เซนต์ (ตาราง 40)

ตาราง 40 แสดงถึงปริมาณอาหารช้างเฉลี่ยที่เร่ขายมีจำนวนที่ขายได้ต่อวันก็ถูกแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ต่ำกว่า 50 ถูง	0.00	0.00	100.00	0.00	0.00	21.74
50 – 100 ถูง	70.00	0.00	0.00	90.00	50.00	41.30
101 – 150 ถูง	30.00	60.00	0.00	10.00	33.33	26.09
151 – 200 ถูง	0.00	40.00	0.00	0.00	16.67	10.87

จากการศึกษา รายได้ที่ได้จากการพาช้างเดินเร็วรอบพบว่า ไม่ใช่ได้จากการขายอาหารช้างช้างเพียงอย่างเดียวจะมีรายได้จากอย่างอื่นด้วย (ตาราง 41) แต่รายได้หลักจะได้จากการขายอาหารช้างมากที่สุด มีเกือบ 66 เปอร์เซนต์ รายได้รองลงมาก็จะได้จากการนำช้าง มาแสดงโชว์ มี ซึ่งช้างที่จะสามารถแสดงโชว์ได้ต้องเป็นช้างที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดี และผู้ฝึกต้องมีควาญชำนาญด้วย เนื่องจากในการฝึกช้างต้องเสี่ยงต่อการที่จะถูกช้างทำร้าย เนื่องจาก ช้างมีอาการหงุดหงิด และการฝึกในท่ายากๆ ยังจะเสี่ยงต่อการบาดเจ็บของช้าง เนื่องจากช้างเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างสูงใหญ่ เวลาล้มแล้วจะมีอาการบาดเจ็บรุนแรงและลุกยาก

รายได้ที่นอกเหนือจากนี้ก็คือรายได้จากการให้บริการนั่งช้าง มีประมาณ 14 เปอร์เซนต์ ซึ่งช้างที่เหมาะสมในการบรรทุกคนได้ควรจะมีอายุ 15 ปี ขึ้นไป การเริ่มหัดใส่แหง ความถี่ช้างจะเริ่มหัดใส่ตั้งแต่ช้างอายุประมาณ 10 ปี โดยในช่วงแรกๆ ที่เริ่มหัดใส่พบว่าช้างจะยังไม่ชินกับการมีอะไรหนักๆ มาอยู่ที่หลังก็จะทำการสะบัด เพื่อจะเอาแหงลง รายได้ของการให้บริการนั่งช้างจะอยู่ตั้งแต่ ราคา 100 – 300 บาท แล้วแต่ระยะทาง หรือถ้าเดินไกลราคาก็จะแพงกว่านี้

รายได้ที่ได้จากการขายของที่ผลิตจากงาช้าง หรือหาง ช้าง มี 4.29 เปอร์เซนต์ จะเป็นการขายงาช้าง ที่นำมาทำเป็นเครื่องประดับ เช่น แหวน, กำไล, สร้อยคอ, ตุ้มหู, ปิ่นปักผม และยังมีผลิตภัณฑ์อื่นๆ อีกหลายอย่าง รวมทั้งการนำหางช้างมาถักเป็นแหวน หางช้างที่ใช้ในการถัก จะ

เป็นทางช้างที่ร่วงแล้ว แต่ในปัจจุบัน ทางที่ร่วงไม่เพียงพอต่อการนำไปขาย จึงมีการตัดทางช้างขึ้น ซึ่งในปัจจุบัน พบว่ามีการลักขโมยตัดทางช้างกันด้วย

ส่วนรายได้ที่ได้จากการล่อท้องช้าง มี 1.42 เปอร์เซ็นต์ โดยความเชื่อของคนไทย การได้ล่อท้องช้างจะเป็นสิริมงคลต่อตัวผู้ล่อเอง ในผู้หญิงที่มีครรภ์ ถ้าได้ล่อท้องช้าง ลูกจะคลอดง่าย เลี้ยงง่าย ในการล่อท้องช้าง ความรู้ช้างจะเก็บค่าล่อท้องช้าง เป็นเงิน 99 บาท และพาล่อท้องช้าง 9 รอบ

ตาราง 41 แสดงถึงรายได้ที่ได้จากการพาช้างเดินเร่ร่อนมีรายได้จากอะไรบ้างแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ขายอาหารช้าง	76.92	58.82	66.67	66.67	60.00	65.71
แสดงช้างโชว์	15.38	17.65	0.00	13.33	30.00	14.29
บริการนั่งช้าง	7.69	11.76	33.33	6.67	10.00	14.29
ขายของที่ผลิตจากงาช้าง หรือหาง ช้าง	0.00	11.76	0.00	6.67	0.00	4.29
บริการล่อท้องช้าง	0.00	0.00	0.00	6.67	0.00	1.43

จากการศึกษาระยะเวลาการพาช้างออกเร่ร่อน พบว่า ช่วงระยะเวลาของการเดินเร่ร่อนในแต่ละวัน ส่วนใหญ่ช้างจะเดินวันละ 7 – 10 ชั่วโมง มี 50 เปอร์เซ็นต์ ของการสำรวจ โดยจะเริ่มเดินเร่ร่อน ประมาณ 17.00 น. ไปจนถึง 24.00 น. แต่จะมีช้างบางกลุ่มที่ เลิกขาย เวลา 2.00 น. ก็มีเนื่องจากช้างกลุ่มนี้จะเข้าไปขายตามหน้าสถานเริงรม ต่างๆ ซึ่งสถานที่พวกนี้ ก็จะมีเวลาปิดประมาณ 2.00 น. - 3.00 น. และกว่าความรูช้างจะกลับถึงที่พักก็จะประมาณใกล้เช้าพอดี ซึ่ง ปกติช้างจะต้องมีเวลานอนประมาณ 4 ชั่วโมงต่อวัน ช้างปกติจะนอนหลับเวลา ประมาณ ตี 1 (แล้วแต่แสงสว่างและความเงียบ) ไปจนถึงเวลา ประมาณ ตี 4 แต่ช้างที่ไปเดินเร่ร่อนที่เลิกทำงานเช้าก็จะไม่มีเวลานอน เนื่องจากที่มีร่างกายปกติจะไม่นอนกลางวัน ทำให้ร่างกายของช้างไม่สมบูรณ์ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุ ของการแพร่พันธุ์ของช้าง เพราะร่างกายอ่อนแอ การผสมพันธุ์ก็จะยิ่ง มีประสิทธิภาพน้อยลงอีกด้วย (ตาราง 42)

ตาราง 42 แสดงถึงช่วงระยะเวลาของการเดินเร่ร่อนในแต่ละวันที่ชั่วโมงแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
น้อยกว่า 3 ชั่วโมง	0.00	0.00	40.00	0.00	0.00	8.70
3 – 6 ชั่วโมง	20.00	20.00	60.00	40.00	66.67	39.13
7 – 10 ชั่วโมง	80.00	70.00	0.00	60.00	33.33	50.00
11 – 14 ชั่วโมง	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	2.17

จากการศึกษา รายได้เฉลี่ยของการขายอาหารข้าง / ซ้าง 1 เชือก ในแต่ละวันพบว่า ส่วนใหญ่จะมีรายได้ 1,500 – 2,000 บาท/วัน (32.61 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาจะมีรายได้ 1,000 – 1,500 บาท/วัน (23.91 เปอร์เซ็นต์) แต่จะมีกลุ่มข้างที่ขายอาหารข้าง ในเขตกรุงเทพฯ จะมีรายได้สูงถึงวันละ 2,000 – 2,500 บาท/วัน (17.39 เปอร์เซ็นต์) และบางกลุ่มขายอาหารข้างได้ถึง 2,500 – 3,000 บาท/วัน (4.35 เปอร์เซ็นต์) เนื่องจากในกรุงเทพฯ เป็นเมืองที่มีประชากรอยู่มาก จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ความถี่ข้างนำข้างออกมาเร่ร่อน ซึ่งในปัจจุบันก็มีการออกกฎหมายห้ามนำข้างเข้ามาเร่ร่อนในกรุงเทพฯ แต่ก็ยังมีความถี่ข้างนำข้างออกมาเร่ร่อนอยู่เพราะเนื่องจากทำรายได้ดี เมื่อถูกจับก็ถูกปรับเพียงไม่กี่บาท เนื่องจากตำรวจไม่สามารถคุมตัวข้างไว้ได้ ถ้ามีการจับข้างอย่างจริงจังจะมีการยึดข้างที่เข้ามาเร่ร่อนในกรุงเทพฯ ก็คงจะทำให้การเร่ร่อนของของข้างในกรุงเทพฯ หดไป แต่เนื่องด้วยข้างบางเชือกเป็นข้างของนายทุนด้วย จึงทำให้การจับข้างเป็นไปได้ยากอีกด้วย

ส่วนกลุ่มข้างที่เดินเร่ร่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีรายได้น้อยกว่าในภาคอื่นๆ คือ 70 เปอร์เซ็นต์ มีรายได้ไม่ถึง วันละ 500 บาท ความถี่ข้างกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเดินขายอาหารข้างภายในตัวจังหวัดสุรินทร์ แต่ความถี่ข้างกลุ่มนี้ก็บอกว่าทำเป็นอาชีพเสริม เนื่องจากในตอนกลางวันก็ออกไปทำชิพรับจ้าง ในตอนกลางคืนก็ออกพาข้างเดินเร่ร่อน (ตาราง 43)

ตาราง 43 แสดงถึงรายได้เฉลี่ยของการขายอาหารช้าง / ช้าง 1 เชือก ในแต่ละวันแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
น้อยกว่า 500 บาท / วัน	0.00	0.00	70.00	0.00	0.00	15.22
500 บาท – 1,000 บาท / วัน	0.00	0.00	30.00	0.00	0.00	6.52
1,001 บาท – 1,500 บาท / วัน	30.00	10.00	0.00	40.00	50.00	23.91
1,501 บาท – 2,000 บาท / วัน	30.00	50.00	0.00	50.00	33.33	32.61
2,001 บาท – 2,500 บาท / วัน	40.00	20.00	0.00	10.00	16.67	17.39
2,501 บาท – 3,000 บาท / วัน	0.00	20.00	0.00	0.00	0.00	4.35

ในการศึกษาการแบ่งรายได้ของควาญช้าง พบว่า เมื่อทำการเร่ร่อนเสร็จในแต่ละวัน ก็จะมีการจัดการกับรายได้ที่ได้รับจากการขายอาหารช้าง โดยกลุ่มแรกจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียจากเงินที่ขายอาหารได้เลย โดยเจ้าของช้างจะให้เงินเดือน คนกลุ่มนี้มี 52.17 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งส่วนใหญ่จะจ้างเป็นเงินเดือนไม่เกิน 4,000 บาท/เดือน คนกลุ่มนี้จะมีจำนวนมากขึ้นเนื่องจากในปัจจุบันนายทุนที่มีช้างเป็นจำนวนมากมีการนำช้างออกมาเร่ร่อนมากขึ้นเนื่องจากสร้างกำไรได้อย่างงดงาม อีกส่วนก็คือคนภายในหมู่บ้านมีการซื้อช้างเข้ามาเลี้ยงเพื่อนำออกเร่ร่อนที่หลายเชือกจึงจำเป็นต้องจ้างควาญช้างเป็นมาดูแลช้าง และคอยขายอาหารช้าง โดยนายทุนจะมีการนับจำนวนของอาหารช้างก่อนที่จะพาออกเร่ร่อน ส่วนกลุ่มที่สอง รายได้จะถูกแบ่งจากเจ้าของช้าง มี 13 เปอร์เซ็นต์ โดยรายได้ที่ถูกแบ่งจากเจ้าของช้างจะดูจากรายได้ที่ขายอาหารช้างได้ในแต่ละวัน ซึ่งคนกลุ่มนี้อาจมีการให้เงินเดือนอยู่แล้ว แต่ถ้าขายได้มากก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นไปอีก และกลุ่มสุดท้ายมีการแบ่งเท่าๆกัน หลังจากหักค่าใช้จ่าย ทั้งหมด มี 34.78 เปอร์เซ็นต์ การแบ่งแบบนี้จะมีการแบ่งโดย แบ่งในสัดส่วนเท่ากัน สมมุติว่า ช้างหนึ่งเชือกมีควาญ 2 คน ก็จะแบ่งเงินเป็น 3 ส่วน โดยอีกส่วนจะแบ่งเป็นเงินของช้าง โดยเจ้าของช้างก็จะได้เงินส่วนนี้ ด้วย หรือถ้ามีการใช้รถในการบรรทุกเป็นหุ้นส่วนธุรกิจ ก็จะแบ่งออกมาอีกหนึ่งส่วน เพื่อให้กับเจ้าของรถบรรทุกด้วย โดยเงินที่แบ่งจะหักเอาค่าอาหารช้างออกแล้ว (ตาราง 44)

ตาราง 44 แสดงถึงการจัดการกับรายได้ที่ได้รับจากการขายอาหารช้างแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ได้เป็นเงินเดือน	50.00	80.00	0.00	70.00	66.67	52.17
ได้เป็นส่วนแบ่งจากเจ้าของช้าง	10.00	0.00	40.00	10.00	0.00	13.04
แบ่งเท่าๆ กันหลังจากหักค่าใช้จ่ายทั้งหมด	40.00	20.00	60.00	20.00	33.33	34.78

การศึกษา จากการสอบถามความรู้อาหารช้างเร่ร่อน ถึงการเข้ามาสู่อาชีพเลี้ยงช้างเร่ร่อน สาเหตุหรือความคิด ในการออกมาเร่ร่อน ก็ได้คำตอบส่วนใหญ่ว่า เป็นเพราะอาชีพนี้ มีรายได้ที่ดีมาก มี 52.17 เปอร์เซ็นต์ และอีกอย่างถ้าไม่มาเร่ร่อน อยู่บ้านก็อดตายทั้งคนทั้งช้าง นี่จะเป็นคำพูดส่วนใหญ่ของความรู้อาหารช้างเร่ร่อน อยู่ที่บ้านทำนาเพียงอย่างเดียวตลอดทั้งปี รายได้ยังไม่พอกที่จะเลี้ยงคนภายในครอบครัว แล้วช้างจะเลี้ยงยังไง ถ้าไม่ออกพาช้างมาเร่ร่อน ส่วนสาเหตุรองลงมาก็คือถูกจ้างให้ไปเร่ร่อน มี 15.22 เปอร์เซ็นต์ คนกลุ่มนี้จะถูกนายทุนจ้างไปเป็นความรู้อาหารช้างหรือไม่ก็คนขายอาหารช้างเร่ร่อนเป็นส่วนใหญ่ คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กวัยรุ่น ที่พอมีประสบการณ์เลี้ยงช้างมาบ้าง สาเหตุต่อมาคือไม่มีงานทำ มี 10.87 เปอร์เซ็นต์ คนกลุ่มนี้ อยู่บ้านก็ไม่มีอะไรทำโดยคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะขายที่ดินที่เคยใช้ในการทำนาไป เพื่อนำไปซื้อช้างมาใช้ในการเร่ร่อน โดยเห็นว่าการนำช้างออกมาเร่ร่อนมีรายได้ที่ดีกว่าการทำนาอยู่ที่บ้าน สาเหตุต่อมา มีการชักชวนจากบุคคลอื่นที่เคยไปเร่ร่อนมาก่อนแล้ว มี 8.7 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในตอนแรกคนกลุ่มนี้ก็ไม่ค่อยอยากนำช้างออกไปเร่ร่อนแต่เมื่อเห็นคนภายในหมู่บ้านเดียวกันนำช้างออกไปเร่ร่อน กลับมา มีเงินมีทอง บ้างก็มีช้างเพิ่ม บ้างก็มีรถ จึงเป็นเหตุทำให้คนกลุ่มนี้เริ่มมีการพาช้างออกเร่ร่อนบ้าง และสุดท้ายคือกลุ่มที่มีความยากจน มี 4.35 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ที่ถูกจ้างไปเป็นความรู้อาหารช้างเร่ร่อนหรือไม่ก็เป็นคนขายอาหารช้าง (ตาราง 45)

ตาราง 45 แสดงถึงการเข้ามาสู่อาชีพเลี้ยงช้างแร้วร้อนสาเหตุหรือความคิดในการออกมาแร้วร้อนโดย
แสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ไม่มีงานทำ	10.00	10.00	20.00	10.00	0.00	10.87
ความยากจน	0.00	10.00	0.00	10.00	0.00	4.35
เห็นว่าการพาช้างออกแร้วร้อนมี รายได้ดีกว่า	40.00	50.00	40.00	50.00	100.00	52.17
มีการชักชวนจากบุคคลอื่นที่ เคยไปแร้วร้อนมาก่อนแล้ว	20.00	10.00	0.00	10.00	0.00	8.70
ถูกจ้างให้ไปแร้วร้อน	30.00	20.00	0.00	20.00	0.00	15.22
อื่นๆ	0.00	0.00	40.00	0.00	0.00	8.70

ปัญหาในเรื่องของอาหารช้างแร้วร้อน เนื่องจากช้างเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ การกินของ
ช้างต้องต้องมากตามไปด้วย โดยปกติช้างจะกินอาหาร 20 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัวเอง นั่นคือ
ช้างที่มีน้ำหนัก 1,000 กิโลกรัม (1 ตัน) จะกินอาหารวันละ 200 กิโลกรัม ซึ่งเป็นจำนวนอาหารที่มาก
จากการสอบถาม ความรู้ช้าง ปัญหาหลักๆก็คือ บริเวณนั้นมีอาหารช้างน้อยมากไม่เพียงพอ มี 63
เปอร์เซ็นต์ ปัญหาบริเวณที่ผูกช้างเป็นบริเวณที่มีเจ้าของ มี 18.421 เปอร์เซ็นต์, ปัญหาช้างหลุด
ไปกินพืชของชาวบ้าน มี 13.16 เปอร์เซ็นต์ ปัญหานี้ถ้าไม่ร้ายแรงมากช้างก็จะไปกินพืชของ
ชาวบ้าน แต่ถ้าโชคร้ายช้างที่หลุดก็จะเดินเข้าไปทำร้ายคนอื่นด้วย และ ปัญหาบริเวณที่ผูกช้างเป็น
บริเวณที่ทิ้งขยะ มี 5.26 เปอร์เซ็นต์ที่พบเฉพาะที่ภาคกลาง (ตาราง 46)

ตาราง 46 แสดงถึงปัญหาทางด้านอาหารที่ท่านพบโดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ปัญหาบริเวณที่ผูกช้างเป็นบริเวณที่ ทิ้งขยะ	0.00	20.00	0.00	0.00	0.00	5.26
ปัญหาบริเวณที่ผูกช้างเป็นบริเวณที่ ที่มีเจ้าของ	25.00	0.00	10.00	28.57	66.67	18.42
บริเวณนั้นมีอาหารช้างน้อยมากไม่ เพียงพอ	75.00	80.00	70.00	42.86	0.00	63.16
ปัญหาช้างหลุดไปกินพืชของ ชาวบ้าน	0.00	0.00	20.00	28.57	33.33	13.16

จากการศึกษาถึง ผลกระทบจากการที่ถูกผลักดันไม่ให้ช้างเร่ร่อน พบว่า ช้างเร่ร่อน ส่วนใหญ่ที่ถูกจับจะเป็นช้างที่เข้าไปเดินเร่ร่อนในกรุงเทพฯ และในพื้นที่เขต พัทธยา ซึ่งเมื่อโดนจับ ช้างเหล่านี้จะถูกปรับแล้วก็ปล่อยตัวไป ผลกระทบนี้ ถึง แม้จะไม่ส่งผลกระทบอะไรมากต่อช้างคน เลี้ยงช้างเร่ร่อน แต่ก็เป็นการเสียรายได้ และเสียเวลาในการพาช้างเดินเร่ร่อน ซึ่งผลกระทบนี้ส่งผล ต่อคนกลุ่มนี้ มี 24 เปอร์เซนต์ และเนื่องจากปัจจุบันนี้มีการนำเรื่องช้างเร่ร่อน ขึ้นมาพูดถึงปัญหา ข้อเสียของการนำช้างมาเร่ร่อนเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ผู้ซื้ออาหารให้ช้างมีจำนวนลดลงไปมาก ซึ่ง มีผลกระทบต่อกลุ่มควาญช้างเร่ร่อน 58 เปอร์เซนต์ และผลกระทบสุดท้ายคือ มีแหล่งเดินเร่ร่อน น้อยลง มี 18 เปอร์เซนต์ เนื่องจากร้านอาหารต่างๆ ที่ช้างเข้าไปเดินเร่ร่อน หน้าร้านช้างจะทำความ สกปรกโดยการ อุจจาระ และ ปัสสาวะ จึงทำให้ร้านต่างๆ เริ่มไม่ให้ช้างแวะเข้ามาเร่ร่อนอีก (ตาราง 47)

ตาราง 47 แสดงถึงผลกระทบจากการที่ถูกผลักดันไม่ให้ช้างเร่ร่อน โดยแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เหนือ	กลาง	อีสาน	ตะวันออก	ใต้	เฉลี่ย
ถูกตำรวจจับ	0.00	70.00	0.00	50.00	0.00	24.00
คนซื้ออาหารเลี้ยงช้างน้อยลง	70.00	20.00	100.00	50.00	50.00	58.00
มีแหล่งเดินเร่ร่อนน้อยลง	30.00	10.00	0.00	0.00	50.00	18.00

โครงการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) สุรินทร์ ได้มีการเปิดพิธีโครงการช้างคืนถิ่น ที่ศูนย์ชกศาสตร์ บ้านตากกลาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด สุรินทร์ โดยช้างและควาญช้าง จะได้รับค่าจ้างเดือนละ 8,000 บาท และมีสัญญาที่ทำว่าจะให้ช้างอยู่ที่หมู่บ้าน ห้ามนำช้างออกไปเร่ร่อนอีก โครงการนำช้างคืนถิ่นเพื่อพัฒนาบ้านเกิด มีเป้าหมายหลักคือ ช้างสุรินทร์ที่มีปัญหาและเร่ร่อนอยู่ทั่วประเทศได้กลับมายังมาตุภูมิ คือหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง โดยควาญช้างอยู่ได้โดยมีอาชีพเสริม มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้อย่างปกติสุข และประการสำคัญเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน (กฤตพล, 2549)

และเมื่อมีการถามควาญช้างเร่ร่อนเกี่ยวกับการนำช้างกลับไปบ้าน เพื่อเข้าโครงการช้างคืนถิ่น มีมากถึง 82.61 เปอร์เซ็นต์ ที่ไม่เห็นด้วย บางคนเคยเข้าร่วมโครงการนี้แล้ว ก็ออกนำช้างมาเร่ร่อนเหมือนเดิม โดยควาญช้างส่วนใหญ่กล่าวว่า เงินเดือน 8,000 บาท แต่ต้องซื้อ อาหารช้างให้เอง เนื่องจากภายในหมู่บ้านมีการมารวมตัวกันช้างช้างเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการแย่งอาหารเกิดขึ้น และพื้นที่ป่าภายในหมู่บ้านที่เคยใช้เลี้ยงช้างกันมาตั้งแต่อดีต ก็ถูกบุกรุก จากนายทุน ไปปลูกยูคาลิปตัสหมด หมู่บ้านที่ทางโครงการปลูกเพื่อช่วยเหลือ ก็มีกินได้ไม่ตลอดทั้งปี จึงต้องสั่งซื้ออาหาร คือต้น สับปะรด มาให้ช้างกิน ซึ่งค่าอาหาร ของช้างในหน้าแล้งก็จะตกเดือนละ 4,000 - 5,000 บาท

ส่วนควาญช้างบางกลุ่มที่เห็นด้วย มี 17.39 เปอร์เซ็นต์ ควาญช้างกลุ่มนี้ เห็นด้วยที่จะเข้าโครงการช้างคืนถิ่น แต่เพราะว่าโครงการนี้จะรับเฉพาะช้างที่อยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ช้างที่อยู่นอกจังหวัดสุรินทร์จึงไม่มีโอกาสเข้าร่วมโครงการ (ตาราง 48)

ตาราง 48 แสดงถึงความคิดเห็นอย่างไรกับโครงการข้างคั่นถนนแสดงเป็นจำนวนร้อยละในแต่ละภาค

	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	3	30.00	7	70.00
ภาคกลาง	2	20.00	8	80.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0	0.00	10	100.00
ภาคตะวันออก	2	20.00	8	80.00
ภาคใต้	1	16.67	5	83.33
รวม	8	17.39	38	82.61

ตอนที่ 4 สภาพความเป็นอยู่ของช้างและความรู้ช้างที่ออกเร่ร่อน ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช้าง

ตาราง 49 แสดงสภาพความเป็นอยู่ของช้างและความรู้ช้างที่ออกเร่ร่อน

	ค่าคะแนนเฉลี่ย
1. ด้านที่พักอาศัย	
พื้นที่ในบริเวณที่พักมีความสะอาด	3.63
พื้นที่ในบริเวณที่พักมีขนาดเหมาะสมกับช้างและความรู้ช้าง	3.20
ที่พักของช้างอยู่ในบริเวณเดียวกับพื้นที่ที่ต้องเดินเร่ร่อนขายอาหารช้าง	2.74
บริเวณที่พักของช้างมีร่มเงาของต้นไม้เพียงพอเหมาะแก่การอาศัยของช้าง	2.89
ที่พักช้างมีบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้าน	3.00
ที่พักของช้างก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชน	2.09
ค่าเฉลี่ยรวม	2.92

ตาราง 49 (ต่อ)

	ค่าคะแนนเฉลี่ย
2. ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช้าง	
การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายช้าง	4.57
ความชุ่มชื้นที่จำเป็นสำหรับปฐมพยาบาลให้กับช้างในเบื้องต้น	1.11
ในการทำงานและการดำรงชีพของช้าง ความชุ่มชื้นจะยึดหลักความปลอดภัยของช้างเป็นสำคัญ	1.24
ความชุ่มชื้นมีการทำร้ายช้าง	4.04
ความสมบูรณ์ของร่างกายช้าง	3.26
ค่าเฉลี่ยรวม	2.84
3. ด้านอาหาร	
มีแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่เพียงพออยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย	3.28
มีแหล่งอาหารที่หลากหลายอยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย	1.87
มีน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของช้าง	3.22
น้ำในการอุปโภคบริโภคมีความสะอาด	2.98
ค่าเฉลี่ยรวม	2.84
4. ด้านการจัดการของควาญช้าง	
มีความรู้ช้างที่มีความสามารถและเพียงพอในการเลี้ยงช้าง	3.02
มีวิธีการจัดการเกี่ยวกับมูลช้างที่ถูกสุขลักษณะ	1.67
ควาญช้างมีอุปกรณ์สำหรับควบคุมช้างในกรณีที่เกิดตกมันหรือช้างอาละวาด	1.17
การผูกมัดช้างมีความปลอดภัย	3.48
ค่าเฉลี่ยรวม	2.34

หมายเหตุ ผู้วิจัยจะให้ระดับค่าคะแนนด้วยกันทั้งหมด 5 ระดับ เพื่อประเมินข้อมูลสถานที่พักของช้าง และการจัดการความเป็นอยู่ของช้างเร่ร่อน ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังต่อไปนี้

5 คะแนน = มากที่สุด 4 คะแนน = มาก 3 คะแนน = ปานกลาง
 2 คะแนน = น้อย 1 คะแนน = น้อยที่สุด

1. ด้านที่พักอาศัยของช้าง จะแบ่งเป็น

- 1.1 พื้นที่ในบริเวณที่พักมีความสะอาด
- 1.2 พื้นที่ในบริเวณที่พักมีขนาดเหมาะสมกับช้างและความสูงช้าง
- 1.3 ที่พักของช้างอยู่ในบริเวณเดียวกับพื้นที่ที่ต้องเดินร่อนขายอาหารช้าง
- 1.4 บริเวณที่พักของช้างมีร่มเงาของต้นไม้เพียงพอเหมาะแก่การอาศัยของช้าง
- 1.5 ที่พักช้างมีบริเวณใกล้หมู่บ้าน
- 1.6 ที่พักของช้างก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชน

จากการ ประเมินสถานที่พักของช้าง และการจัดการความเป็นอยู่ของช้างร่อนในด้านที่พักอาศัยของช้าง โดยรวมจะมีคะแนนเฉลี่ยที่ 2.92 ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า ด้านที่พักอาศัยของช้างร่อนมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และทำการแบ่งรายละเอียดออกเป็น ข้อย่อยจะได้ดังนี้ คือ ในเรื่องพื้นที่บริเวณที่พักช้างมีความสะอาดมากน้อยขนาดไหนคิดเป็นค่าคะแนนเฉลี่ยได้ 3.63 คะแนน ซึ่งจัดว่า สถานที่บริเวณที่พักช้างมีความสะอาด อยู่ในระดับที่ค่อนข้างดี ซึ่งในเรื่องความสะอาดนี้ จะส่งผลต่อ สุขภาพและความเป็นอยู่ของคนและช้างด้วย อีกทั้งยัง ต้องทำให้ดีเนื่องจากจะไม่ต้องส่งผลกระทบต่อชุมชนมากนัก เพราะถ้าพื้นที่พักสกปรก ก็จะถูกชาวชุมชนนั้นไล่ออกไปอีกด้วย

พื้นที่ในบริเวณที่พักมีขนาดเหมาะสมกับช้างและความสูงช้าง มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.2 คะแนน ซึ่งถือว่าอยู่ในลักษณะปานกลาง ค่อนข้างไปทางดี เนื่องจากเวลาควาญช้างหาทำเลในการตั้งแคมป์ จะคำนึงถึงสถานที่ ที่มีพื้นที่กว้างๆเป็นหลัก เพราะช้างเวลานำไปเลี้ยงจะต้องใช้พื้นที่มีขนาดใหญ่ และไม่สามารถนำไปเลี้ยงในบริเวณเดิม ได้เป็นเวลาหลายวัน ช้างเมื่อ ได้กลิ่น อุจจาระ ปัสสาวะ ของตัวเองบริเวณไหนแล้ว จะ ไม่กินอาหารบริเวณนั้น ดังนั้นควาญช้างจึงต้อง หาที่ผูกช้างใหม่เรื่อยๆ จนกว่ากลิ่นบริเวณพื้นที่เก่าจะจางหายไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ควาญช้างจึงต้องหาบริเวณตั้งแคมป์ช้างที่เหมาะสมอีกด้วย แต่เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่มีเจ้าของ จึงไม่สามารถนำช้างเข้าไปเลี้ยง ได้ ทำให้ทำเลตั้งแคมป์ช้างที่เหมาะสม จึงหาได้ยากมาก

ที่พักของช้างอยู่ในบริเวณเดียวกับพื้นที่ที่ต้องเดินร่อนขายอาหารช้าง นั่นก็คือ ความใกล้ไกล ของที่พักช้าง กับสถานที่เดินร่อน จะมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 2.74 คะแนน คือ ระยะทาง ปานกลาง ไม่ใกล้มากนัก อันเนื่องมาจากการหาพื้นที่ ที่เหมาะในการตั้งแคมป์ช้างหายากมาก และยังพื้นที่บริเวณที่นำช้างเดินร่อนมักอยู่ในตัวเมือง ซึ่งในบริเวณนั้นไม่มีพื้นที่สำหรับที่ตั้งแคมป์เลย ดังนั้นควาญช้างจึงต้องตั้งแคมป์บริเวณชานเมืองซึ่งก็พอจะมีพื้นที่อยู่บ้าง ซึ่งระยะห่างก็จะประมาณ 2 – 3 กิโลเมตร

บริเวณที่พักของช้างมีร่มเงาของต้นไม้เพียงพอเหมาะแก่การอาศัยของช้าง มีคะแนน 2.89 คะแนน ซึ่งถือว่าพอมีร่มเงาไว้หลบแดด หลบฝนสำหรับช้าง ปานกลาง คือ ส่วนใหญ่แคมป์ช้างจะตั้งอยู่ที่ ที่ เป็นบริเวณที่รกร้างอยู่แล้ว ซึ่งจะมีต้นไม้ขึ้นบ้างพอสมควร แต่ปัญหาก็คือต้นไม้ส่วนใหญ่จะเป็นต้นไม้เล็กๆ เมื่อเวลาผูกช้างแล้วจะเอาช้างไม่ค่อยอยู่

ที่พักช้างมีบริเวณใกล้หมู่บ้านของชาวบ้าน มีคะแนน 3 คะแนน คือ อยู่ในลักษณะปานกลาง ในบริเวณแคมป์ช้าง ส่วนใหญ่จะห่างไกลกับชุมชนพอสมควรเนื่องจากกลัวชาวบ้านเข้ามาแล้วถูกช้างทำร้าย เหตุการณ์แบบนี้มีอยู่บ่อยครั้ง ก็คือ ชาวบ้านเข้าไปหาของป่า แล้วไปพบกับช้างที่ผูกไว้ แล้วโดยช้างทำร้าย ดังนั้นความยุ่งยากจึงต้องหาทำเลที่ไกลจากชุมชนออกมาหน่อย เพื่อเป็นการปลอดภัยของชาวบ้านบริเวณนั้น

ที่พักของช้างก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชน มีคะแนน 2.09 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในระดับน้อย อันเนื่องมาจากการที่ ความยุ่งยากตั้งแคมป์ช้างห่างออกมาจากชุมชน แต่ก็ยังพบปัญหาอยู่บ้าง เช่น ช้างที่ผูกไว้หลุด ไปกินพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้าน และก็มีเรื่องน้ำซึ่งช้างจะขับถ่ายอุจจาระลงแม่น้ำแต่ก็มีไม่มากนัก

2. ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช้าง

2.1 การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายช้าง

2.2 ความยุ่งยากที่จำเป็นสำหรับปฐมพยาบาลให้กับช้างในเบื้องต้น

2.3 ในการทำงานและการดำรงชีพของช้าง ความยุ่งยากจะยึดหลัก ความปลอดภัยของช้างเป็นสำคัญ

2.4 ความยุ่งยากในการทำร้ายช้าง

2.5 ความสมบูรณ์ของร่างกายช้าง

ในการทำความสะอาดร่างกายของช้างเร่ร่อน มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 4.57 คะแนน ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก ความยุ่งยากจะเอาใจใส่ในเรื่องความสะอาดของช้างเป็นอย่างดี เป็นเพราะต้องใช้ช้างเป็นเครื่องมือในการหากิน ช้างจะถูก อาบน้ำอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ครั้งแรกจะอาบน้ำ ตอน ก่อนจะพาช้างไปเดินเร่ร่อน อีกครั้งคือตอนกลับมาจากเดินเร่ร่อน แต่มีบางส่วนจะอาบน้ำในตอนเที่ยงอีกด้วย เนื่องจากในตอนเที่ยงต้องพาช้างไปกินน้ำ จึงอาศัยช่วงนี้พาช้างลงอาบน้ำเลยด้วย

ส่วนในเรื่อง ยาที่จำเป็นสำหรับปฐมพยาบาลให้กับช้างเบื้องต้น มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 1.11 คะแนน ซึ่งถือว่าน้อยมาก ส่วนใหญ่บางแคมป์แทบไม่มียาอะไรเลย บางแคมป์ มีแค่ยาม่วงช้างเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างขนาดใหญ่ เวลาเดินในที่แคบๆ จะเดินยาก และเมื่อ เดินเข้าไปก็จะเบียด บาง

ที่อาจโดยหนามต้นไม้ต่ำจนเป็นแผล บางทีเดินในเมือง อาจเหยียบตะปู หรือเศษแก้ว หรือแม้แต่แผลที่เกิดจากการทำร้ายของควาญช้าง อาการแผลเหล่านี้ ถ้าทิ้งไว้นาน ก็จะเกิดอาการอักเสบ เป็นแผลเน่าเปื่อยได้ หรือบางที่อาจเกิดฝีได้อีกด้วย

ในการทำงานและการดำรงชีพของช้าง ควาญช้างจะยึดหลักความปลอดภัยของช้างเป็นสำคัญ มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 1.24 คะแนน ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ น้อยมาก การที่นำช้างไปเดินเร่ร้อนบนถนนที่มีรถวิ่งไปมาถือว่าเสี่ยงต่อการที่จะถูกรถชนเป็นอย่างมาก ช้างที่เดินเร่ร้อนส่วนใหญ่ จะมีการติดสัญลักษณ์ ที่สะท้อนแสงได้ไว้กับหางช้าง แต่สัญลักษณ์ นั้นบางทีแถบมองไม่เห็นเลย มีน้อยรายมากที่จะนำไปกระพริบมาติด ถึงจะมีไฟกระพริบที่ติดอยู่ที่หางช้าง ทางด้านหน้าช้างก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นสัญญาณ ให้เห็นเลย ซึ่งจะอาศัยเพียงแค่การพาหลบหลีกของควาญช้าง ซึ่งเป็นการเสี่ยงมากที่จะถูกรถชน และก็มีเหตุการณ์ ช้างเร่ร้อนถูกรถชนบ่อยครั้งมาก และในเรื่องการพาช้างเดินบนฟุตบาทตรงฝาท่อระบายน้ำ ไม่สามารถรับน้ำหนักของช้างได้จึงหักทำให้ช้างตกท่อระบายน้ำ ได้และในเรื่องสุดท้ายก็จะเป็นเรื่อง ของควาญช้าง บางกลุ่มที่ขายอาหารช้างเร่ร้อนได้ก็นำไปซื้อ สุรา มากินขณะ นำช้างเดินเร่ร้อน อาจทำให้เป็นเหตุ ของการไม่มีสติในการบังคับช้าง

ช้างเป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ซึ่งคนที่สามารถจะควบคุมช้างได้ก็ต้องมีการใช้กำลังบ้าง แต่ถ้ามากเกินไปก็จะทำให้ช้างกลัวจนไม่กล้าทำอะไรเหมือนกัน จากสำรวจมีควาญช้างทำร้ายช้างมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.04 คะแนน ซึ่งถือว่าจัดอยู่ในเกณฑ์ที่สูงมาก โดยควาญช้างให้สาเหตุว่า ถ้าช้างทำผิดแล้วไม่มีการทำโทษ ก็จะทำให้ช้างได้ใจและการทำผิดเช่นนั้นอีก

ความสมบูรณ์ของร่างกายช้าง จะมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.26 คะแนน ก็จะอยู่ในเกณฑ์ไม่อ้วนไม่ผอมมากจนเกินไป และเมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างช้างเร่ร้อน กับช้างที่อยู่ภายในหมู่บ้าน จะพบว่าที่ออกไปเร่ร้อนจะมีความสมบูรณ์มากกว่า เนื่องจากช้างภายในหมู่บ้านเมื่อเลี้ยงรวมกันเป็นจำนวนมาก จะทำให้อาหารช้างไม่เพียงพอกันมีการแย่งอาหาร หรือไม่เจ้าของช้างก็ต้องซื้ออาหารมาจากนอกหมู่บ้าน ค่าคะแนนความสมบูรณ์ ของร่างกายช้างจะแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับที่ 5 คือช้างที่อ้วนมาก ก็จะสังเกตโดยหลัก คือ โครงกระดูกสันหลัง ตื่น โครงหน้า เต็ม และไม่สามารถ เห็นกระดูกหาง ระดับที่ 4 โครงกระดูกสันหลัง ตื่น โครงหน้า เต็ม และสามารถ เห็นกระดูกหางได้แต่ไม่มากนัก ระดับที่ 3 โครงกระดูกสันหลังไม่ลึกมาก โครงหน้า พอมิเนื้อหนัง และสามารถ เห็นกระดูกหาง ได้แต่มามากนัก ระดับที่ 2 โครงกระดูกสันหลังลึก โครงหน้า พอมิเนื้อหนัง และกระดูกหางพอมิหนังหุ้มบาง ระดับที่ 1 โครงกระดูกสันหลังลึก โครงหน้ามองเห็นกระดูกชัดเจน และกระดูกหางเห็นกระดูกชัดเจน

ค่าคะแนนรวมเฉลี่ย ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช้าง จะมีคะแนน 2.84 จัดว่าอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

3. ด้านอาหาร

- 3.1 มีแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่เพียงพออยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย
- 3.2 มีแหล่งอาหารที่หลากหลายอยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย
- 3.3 มีน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของช้าง
- 3.4 น้ำในการอุปโภคบริโภคมีความสะอาด

ทางด้านอาหารช้าง มี ค่าคะแนนรวมเฉลี่ย 2.84 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง ซึ่งคะแนนนี้จะมีการแบ่งเป็นข้อย่อย คือ แหล่งอาหารตามธรรมชาติที่เพียงพออยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.28 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง แหล่งที่ใช้ในการเลี้ยงช้างจะพอมีบ้างช้างมีอาหารกินไม่ถึงกับอด ในบริเวณแคมป์ช้างส่วนใหญ่ จะมีหญ้าขึ้นตามธรรมชาติอยู่มาก แต่เนื่องด้วยไม่สามารถนำช้างไปผูกกินได้ ความรู้ช้างจึงต้องตัดหรือเกี่ยวไปให้ช้างกิน

แหล่งอาหารที่หลากหลายอยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 1.87 คะแนน ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น้อย ส่วนใหญ่ในบริเวณแคมป์ช้าง ช้างส่วนใหญ่จะได้กินแต่หญ้า และอาจมีต้นกล้วยเสริมให้กินบ้าง ความหลากหลายของอาหารช้างจึงมีค่าคะแนนไม่มากนัก

น้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของช้าง มีค่าคะแนน 3.22 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เนื่องจากความรู้อาณาเขตเวลาเลือกทำเลส่วนใหญ่จะหาทำเลบริเวณที่มีแหล่งน้ำใช้ได้ ไม่ว่าจะเป็นสระตามธรรมชาติ หรือแม่น้ำสายต่างๆ จึงไม่ค่อยที่จะมีปัญหาในเรื่อง การขาดแคลนน้ำ ในการอุปโภคบริโภคของช้าง ในส่วนเรื่องความสะอาดของน้ำ จะมีค่าคะแนนเฉลี่ย อยู่ที่ 2.98 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง เมื่อดูจากลักษณะน้ำภายนอก ช้างสามารถที่จะบริโภคได้ ช้างเมื่ออยู่ตามธรรมชาติจะเป็นสัตว์ที่ไม่ยอมกินน้ำที่สกปรกหรือน้ำที่มีกลิ่น ปัสสาวะ หรืออุจจาระของสัตว์ หรือแม้แต่ของตัวเอง

4. ด้านการจัดการ ของความรู้อาณาเขต

- 4.1 มีความรู้ช้างที่มีความสามารถและเพียงพอในการเลี้ยงช้าง
- 4.2 มีวิธีการจัดการเกี่ยวกับมูลช้างที่ถูกสุขลักษณะ
- 4.3 ความรู้ช้างมีอุปกรณ์สำหรับควบคุมช้างในกรณีที่เกิดตกมันหรือช้าง

อาละวาด

4.4 การผูกล่ามช้างมีความปลอดภัย

ด้านการจัดการของความรู้อาณาเขต ในหัวข้อที่ว่าด้วยการมีความรู้ช้างที่มีความสามารถและเพียงพอในการเลี้ยงช้าง มีค่าคะแนน 3.02 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ซึ่งปกติแล้ว ในการ

เลี้ยงช้าง ช้าง 1 เชือก ต้องมีความรู้ช้าง 2 คน คือความรู้นอนช้าง และความรู้เท้าช้าง ความรู้ที่นอนช้างจะคอยบังคับช้าง และความรู้เท้า จะคอยระวังช้าง

มีวิธีการเก็บมูลช้างที่ถูกสุขลักษณะ มีคะแนนเฉลี่ย 1.67 คะแนนซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์น้อย ลักษณะการเก็บมูลของความรู้ช้างเร่ร่อนก็คือจะกวาดมูลช้างออกมานอกหลักผูกช้างแล้วกองไว้ โดยไม่เอาไปทิ้งที่อื่น ช้างเป็นสัตว์ที่มีมูลออกมามาก ดังนั้นถ้าไม่เก็บมูลไปทิ้งเป็นเวลานานมูลช้างก็จะมีมากและทำให้บริเวณนั้นมีกลิ่นเหม็น อีกประการก็คือ ความรู้ช้างจะทำงานในตอนกลางคืน ในตอนกลางวันก็พักผ่อน จึงไม่มีเวลาในการเก็บมูลช้างไปทิ้ง

ความรู้ช้างมีอุปสรรคสำหรับควบคุมช้างในกรณีที่เกิดตกมันหรือช้างอาละวาด มีคะแนน 1.17 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์น้อยมาก ซึ่งความรู้ช้างจะให้ความเห็นเรื่องช้างตกมันว่าความรู้ช้างจะสามารถควบคุมไม่ให้ช้างตกมันได้ ก็คือ ถ้าสังเกตเห็นช้างเริ่มอ้วนมาก ความรู้ช้างก็จะลดอาหารลง เป็นเพราะถ้าปล่อยให้ช้างตกมัน ก็จะเสียเวลา ประมาณ 1 - 2 เดือน

การผูกล่ามช้างมีความปลอดภัย มีคะแนนเฉลี่ย 3.48 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ก่อนไปทางมาก ความรู้ช้างจะมีการผูกล่ามช้างเป็นอย่างดี เนื่องจากช้างที่หลุด ไปกินพืชผล ของชาวบ้านความรู้ช้างก็ต้องเป็นผู้ชดใช้ค่าเสียหาย แต่ด้วย บางที่ ดันไม้ที่ผูก เป็นดันไม้ขนาดเล็ก จึงไม่สามารถเอาช้างอยู่ หรืออาจจะเป็นเพราะโซ่ ที่ล่ามช้างเก่าและผุ

ตอนที่ 5 สภาวะปัญหาทางสังคมที่มีต่อช้างเร่ร่อน

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

เพศ

ผลการวิจัยในตารางที่ 50 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78) เป็นเพศหญิง ส่วนอีกร้อยละ 13.73 เป็นเพศชาย ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เนื่องจากในปัจจุบันประเทศไทยมีอัตราประชากรเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ถึง 3 เท่า และโดยธรรมชาติแล้วเพศหญิงเป็นเพศที่มีความอ่อนไหว ซึ่งเมื่อพบการนำช้างมาเร่ร่อน อาจทำให้เกิดความเมตตาสงสารมากกว่าเพศชาย

อายุ

ผลการวิจัยในตาราง 50 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 68 ปี และน้อยที่สุด 15 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 41 ปี กล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุที่แตกต่างกันพอสมควร โดยผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 27 มีอายุในช่วง 31-35 ปี รองลงมาร้อยละ 19 มีอายุในช่วง 19 - 20 ปี ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 14 ประกอบด้วยสองช่วงอายุ คือ 21 - 25 ปี และ 41 - 46 ปี และผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 9 มีอายุในช่วง 26 -

30 ปี ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 4 มีอายุในช่วง ต่ำกว่า 15 เช่นเดียวกับอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ผู้ที่ให้ข้อมูลในช่วง 36 – 40 ปี มีเพียงร้อยละตามลำดับ จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากมีอายุในช่วงวัยกลางคน เนื่องจากเป็นวัยทำงาน ซึ่งทำให้คนที่มียุช่วงนี้ในกลุ่มนี้มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่า อายุจึงมีกำลังซื้อได้ นอกจากนี้วิถีชีวิตของผู้มีช่วงอายุในกลุ่มนี้มีการใช้ชีวิตในยามค่ำคืน เช่น การสังสรรค์ หรือการรับประทานอาหารกับกลุ่มเพื่อน ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวก็เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ข้างออกร้อน

ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยในตาราง 50 พบว่าผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 66 มีวุฒิทางการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญา/ปริญญาตรี ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 27 มีวุฒิทางการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา – มัธยมศึกษา นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 4 มีวุฒิทางการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโท ขึ้นไปและผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 3 ไม่ได้รับการศึกษา ตามลำดับ สามารถสรุปได้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีวุฒิทางการศึกษาอยู่ในระดับอนุปริญญาถึงปริญญาตรี เนื่องจากปัจจุบันทางรัฐบาลให้การส่งเสริมทางการศึกษาแก่ทุกคนในสังคม ด้วยเหตุดังกล่าวกลุ่มผู้มีการศึกษาในระดับนี้จึงเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคม ดังนั้นจึงพบเห็นผู้ให้ข้อมูลกลุ่มดังกล่าวนิยมซื้ออาหารแก่ข้างเร่ร้อนซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่มีระดับการศึกษาดังกล่าว

อาชีพ

ผลการวิเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลที่ปรากฏในตาราง 50 พบว่าประชาชนผู้ให้ข้อมูลส่วนมากประกอบอาชีพข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 42 รองลงมาคือนักเรียนนักศึกษา ร้อยละ 21 ในขณะที่ผู้มีอาชีพค้าขาย ร้อยละ 17 และผู้มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 9 ผู้มีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 7 ส่วนอาชีพอื่นๆ คือกลุ่มที่เป็นผู้ให้ข้อมูลน้อยที่สุด ร้อยละ 4 ตามลำดับผลการวิจัยสรุปได้ว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีอาชีพเป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งกลุ่มอาชีพดังกล่าว เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากมีอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้ที่แน่นอน ทำให้สามารถซื้ออาหารเพื่อแผ่ถึงข้างที่มาเดินเร่ร้อนได้

ตาราง 50 แสดงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

		ร้อยละ
เพศ	ชาย	22
	หญิง	78
อายุ	ต่ำกว่า 15 ปี	4
	15 – 20 ปี	19
	21 – 25 ปี	14
	26 – 30 ปี	9
	31 – 35 ปี	27
	36 – 40 ปี	2
	41 – 45 ปี	11
	46 – 50 ปี	14
	50 ปี ขึ้นไป	4
การศึกษา	ไม่ได้ศึกษา	3
	ประถมศึกษา - มัธยมศึกษา	27
	อนุปริญญา / ปริญญาตรี	66
	ปริญญาโท ขึ้นไป	4
อาชีพ	กำลังศึกษา	21
	ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ	42
	รับจ้าง	7
	ค้าขาย	17
	บริษัทเอกชน	9
	อื่นๆ	4

ตอนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารข้างกับการนำข้างมา เร่ร่อนของควาญช้าง

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารให้กับช้าง ถึงปัญหาการเร่ร่อนของช้างที่
ก่อให้เกิดผลกระทบที่เกิดกับสภาพชุมชนในเมืองที่ช้างไปเร่ร่อน โดยมีลำดับที่ผู้ซื้ออาหารช้างให้
ความสำคัญจากมากไปหาน้อยตามลำดับดังนี้ ลำดับที่หนึ่งผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่าช้างอาจได้รับ
อุบัติเหตุจากการเดินขายของในตอนกลางคืน (4.27) ลำดับที่สองผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่าการเร่ร่อน
ของช้างมีส่วนทำให้ท้องถนนเกิดความสกปรก (3.26) ลำดับที่สาม ผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่าการเร่ร่อน
ของช้างมีส่วนทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด (2.92) ลำดับที่สี่ ผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่า การเร่ร่อน
ของช้างมีส่วนทำให้ แหล่งน้ำเกิดความสกปรก (1.75) ลำดับที่ห้า ผู้ซื้ออาหารช้างเกิดความ
หวาดระแวงกลัวช้างทำร้าย (1.72)

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารให้กับช้าง ถึงปัญหาการเร่ร่อนของช้างที่
ก่อให้เกิดผลกระทบที่เกิดกับตัวช้าง โดยมีลำดับที่ผู้ซื้ออาหารช้างให้ความสำคัญจากมากไปหาน้อย
ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่หนึ่งผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่าความเหมาะสมของระยะเวลาการทำงานของช้าง
เร่ร่อนในแต่ละวัน (3.11) ลำดับที่สองผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่า ควาญช้างปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสมกับ
ช้าง (3.05) ลำดับที่สามผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่าราคาของอาหารช้างที่ขายให้กับผู้ซื้อมีความเหมาะสม
กับคุณภาพ (1.95) ลำดับที่สี่ผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่า ความเหมาะสมของอาหารที่ขายให้กับช้าง (1.35)

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารช้างกับการนำข้างมาเร่ร่อนของควาญช้าง
นั้น ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า อยากให้มีการพาช้างกลับคืนสู่ภูมิลำเนา (4.21) และอยากให้มีการปล่อยช้าง
กลับคืนสู่ธรรมชาติ (3.95) ความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารช้าง ที่ซื้ออาหารให้ช้างเนื่องจาก ผู้ซื้อ
อาหารช้างให้อาหารช้างเนื่องจาก สงสารช้าง (4.16) และผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่าการซื้ออาหารจาก
การเร่ร่อนถือเป็นการช่วยช้างวิธีหนึ่ง (3.15)

ตาราง 51 แสดงความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารช้าง กับการนำช้างมาเร่ร่อนของควาญช้าง

ความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารช้าง	ค่าคะแนนเฉลี่ย*
ท่านเห็นว่าช้างอาจได้รับอุบัติเหตุจากการเดินขายของในตอนกลางคืน	4.27
ท่านเห็นว่า การเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้ท้องถนนเกิดความสกปรก	3.26
ท่านเห็นว่า การเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้แหล่งน้ำเกิดความสกปรก	1.75
ท่านเห็นว่า การเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด	2.92
ประชาชนเกิดความหวาดระแวงกลัวช้างทำร้าย	1.72
ท่านเห็นว่า ควาญช้างปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมกับช้าง	3.05
ท่านเห็นว่า ความเหมาะสมของอาหารที่ขายให้กับช้าง	1.35
ท่านเห็นว่าความเหมาะสมของระยะเวลาการทำงานของช้างเร่ร่อนในแต่ละวัน	3.11
ท่านเห็นว่าราคาของอาหารช้างที่ขายให้กับผู้ซื้อมีความเหมาะสมกับคุณภาพ	1.95
ท่านอยากให้มีการปล่อยช้างกลับคืนสู่ธรรมชาติ	3.95
ท่านอยากให้มีการพาช้างกลับคืนสู่ภูมิลำเนา	4.21
ท่านให้อาหารช้างเนื่องจาก สงสารช้าง	4.16
ท่านเห็นว่า การซื้ออาหารจากการเร่ร่อนถือเป็นการช่วยช้างวิธีหนึ่ง	3.15
ชอบให้มีการนำช้างมาเร่ร่อน	1.26
ท่านเห็นว่า การนำช้างมาเร่ร่อนเป็นการนำช้างมาทรมาน	2.84
ความถี่ของการซื้ออาหารให้กับช้างเร่ร่อน	3.86
ช้างที่เดินเร่ร่อนส่งกระทบให้ท่าน	1.33

หมายเหตุ * ค่าคะแนนเฉลี่ย ประเมินจากค่าคำตอบ 5 ระดับ คือ น้อยมาก, น้อย, ปานกลาง, มาก และมากที่สุด โดยคิดเป็นค่าคะแนน 1 – 5 ตามลำดับ

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารให้กับช้าง ถึงปัญหาการเร่ร่อน ผู้ซื้ออาหารช้างชอบให้มีการนำช้างมาเร่ร่อน (1.26), ผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่า การนำช้างมาเร่ร่อนเป็นการนำช้างมาทรมาน (2.84), ผู้ซื้ออาหารช้างความถี่ของการซื้ออาหารให้กับช้างเร่ร่อน (3.86) และช้างที่เดินเร่ร่อนส่งกระทบให้ท่าน (1.33)

วิจารณ์ผลการทดลอง

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีชนพื้นเมืองอยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคนที่พูดภาษาเขมร ภาษาลาว และภาษากูย จังหวัดสุรินทร์มีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 1,404,252 คน ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 22,620 บาท / คน / ปี มีรายได้เป็นลำดับที่ 74 ของประเทศ จัดว่าเป็นจังหวัดที่มีความยากจนมาก (กฤตพล, 2549) จากการศึกษาในรายงานนี้อาชีพหลักของราษฎรของควาญช้างในจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเกษตรกร (ทำนา) มี 81.25 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือเลี้ยงช้าง (10.71 เปอร์เซ็นต์), รับจ้าง (2.68 เปอร์เซ็นต์), ค้าขาย (3.57 เปอร์เซ็นต์), ข้าราชการ (0.89 เปอร์เซ็นต์), และอื่นๆ (0.89 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอาชีพรองคือการเลี้ยงช้าง มี 44.64 เปอร์เซ็นต์ สาเหตุที่ควาญช้างพาช้างออกเร่ร่อนเป็นเพราะมีความเห็นว่าการนำช้างออกเร่ร่อนจะอาชีพที่มีรายได้ที่ดีมาก มี 46.43 เปอร์เซ็นต์ ส่วนสาเหตุรองลงมาก็คือถูกจ้างให้ไปเร่ร่อน มี 26.79 เปอร์เซ็นต์ สาเหตุต่อมาคือไม่มีงานทำ มี 12.5 เปอร์เซ็นต์ และสุดท้ายคือกลุ่มที่มีความยากจน มี 3.57 เปอร์เซ็นต์ และจากการสำรวจสำรวจ ช้างที่เจ้าของเอามาร่วมงานเอง มีทั้งสิ้น 57 เปอร์เซ็นต์ และช้างที่เป็นผู้รับจ้างเลี้ยง ไม่ใช่เจ้าของช้าง มี 43 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีไพร (2547) ได้รายงานไว้ว่า อาชีพหลักของควาญช้างในจังหวัดสุรินทร์ จะมีอาชีพ ทำนา แต่หลังจากที่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ทำให้คนในหมู่บ้านและหน่วยงานต่างๆ เข้ามาผลักดันและสนับสนุน และส่งเสริมให้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้รายได้หลักของควาญช้างไม่ได้มาจากการทำเกษตรกรรม แต่มาจากการ นำช้างไปทำการท่องเที่ยวแทน

การศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับรายงานของศุภกิจ (2548) ซึ่งพบว่าอาชีพหลักของควาญช้างทุกคนที่ทำการสำรวจ มีอาชีพทำนา เป็นเกษตรกร แต่ประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว จึงต้องพาช้างออกเร่ร่อนในเขตเมือง โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เพื่อเพิ่มรายได้พิเศษเลี้ยงปากท้องตนเองและครอบครัว

กฤตพล (2549) รายงานถึงโครงการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อนว่า เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) สุรินทร์ ได้มีการเปิดพิธีโครงการช้างคืนถิ่น ที่ศูนย์คชศาสตร์ บ้านดากลาง อำเภอลำดวน จังหวัด สุรินทร์ โดยมีช้างเข้าร่วมโครงการครั้งแรก 290 เชือก และยังมีช้างที่ขอแจ้งชื่อเข้าร่วมโครงการ อีก 350 เชือก โดยช้างและควาญช้าง จะได้รับค่าจ้างเดือนละ 8,000 บาท และมีสัญญาที่ทำว่าจะให้ช้างอยู่ที่หมู่บ้าน ห้ามนำช้างออกไปเร่ร่อนอีก โครงการนำช้างคืนถิ่นเพื่อพัฒนาบ้านเกิด มีเป้าหมายหลักคือ ช้างสุรินทร์ที่มีปัญหาและเร่ร่อนอยู่ทั่วประเทศได้กลับมาอยู่ตามภูมิ การศึกษาในครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่สัมฤทธิ์ผลของโครงการแก้ไขปัญห

ช้างเร่ร่อนของ อบจ.สุรินทร์โดยพบว่าในช่วงที่ทำการศึกษา (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2551) มีช้างที่เหลืออยู่ในโครงการเพียง จำนวน 61 เชือก เมื่อวิเคราะห์สภาวะปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ของโครงการฯ พบว่าในส่วนปัญหาของความขังก็จะสามารถแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ นั่นคือ ปัญหาหลักพบว่าเป็นปัญหาในเรื่องของรายได้ ซึ่งความขังให้ความเห็นว่า ไม่เพียงพอ มี 73.77 เปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้โครงการช้างคืนถิ่นจะจ้างช้างและความขัง ในราคา 8,000 บาท / เดือน ปัญหาที่รองลงมาคือเรื่องการห้ามนำช้างจะออกไปทำงานอื่นๆข้างนอกโครงการ มี 19.67 เปอร์เซ็นต์ และปัญหาสุดท้ายคือปัญหาความไม่เป็นอิสระ มี 6.56 เปอร์เซ็นต์ ส่วนปัญหาของอาหารช้างที่อยู่ภายในโครงการมีดังนี้ ปัญหาการแย่งกันคัดหญ้า และแย่งกันหาที่ผูกช้าง 55.74 เปอร์เซ็นต์ ที่รองลงมาคือปัญหาของการปลูกหญ้าภายในโครงการที่มีอยู่ไม่เพียงพอ 31.51 เปอร์เซ็นต์ และปัญหาสุดท้ายคือการที่ค้องหาซื้ออาหารช้างเพิ่มเติมเอง มี 13.11 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสภาวะปัญหาที่พบจากงานวิจัยนี้ได้ขยายให้เห็นภาพสถานการณ์ที่เป็นอยู่ที่น่าได้ว่าไม่ประสบความสำเร็จของโครงการแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อนของ อบจ.สุรินทร์ อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงภาพปัญหาที่กว้างและลึกกว่าที่รายงานโดย ศุภกิจ (2548) ว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลให้คนเลี้ยงช้างเข้าสู่อาชีพเลี้ยงช้างเร่ร่อนนั้นคือ ภาระหนี้สินและความยากจน

จากการศึกษาพบว่าภูมิถิ่นอาศัยของช้างเร่ร่อน ส่วนใหญ่เป็นช้างที่มาจากจังหวัดสุรินทร์ (86.96 %) ที่พบน้อยลงมาได้แก่จังหวัด บุรีรัมย์ (6.52 %) ชัยภูมิ (4.35 %) และศรีสะเกษ (2.17 %) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภกิจ (2548) ที่รายงานไว้ว่า ช้างเร่ร่อนในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะเป็นช้างที่มาจากจังหวัดสุรินทร์ อีกทั้งรายงานไว้ว่า คนเลี้ยงช้างจากจังหวัดสุรินทร์ ประสบกับปัญหาการเลี้ยงดูช้างมากและมีรายได้ของอาชีพต่ำทำให้ต้องพาช้างออกมาเร่ร่อนมากกว่าจังหวัดอื่น

ช้างส่วนใหญ่นำมาเดินเร่ร่อน ไม่ได้เป็นช้างซึ่งความขังเป็นเจ้าของช้างเอง มากถึง 61 เปอร์เซ็นต์ แต่ก็ยังมีความขังที่นำช้างออกมาเดินเร่ร่อน โดยมีช้างเป็นสมบัติของตัวเอง 39 เปอร์เซ็นต์ สำหรับราคาที่เขาช้างกันพบว่าปกติ จะอยู่ที่ ราคา 4,000 – 5,000 บาท จากการสำรวจพบว่าการเข้าช้างมาในราคานี้ถึง 64.29 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาของศุภกิจ (2548) ที่รายงานไว้ว่า ช้างที่นำมาเร่ร่อนส่วนใหญ่จะเป็นช้างซึ่งเจ้าของช้างเป็นผู้นำมาเดินเร่ร่อนเอง

ในการเลี้ยงช้างภาษาที่ใช้กันมากที่สุดในกลุ่มคนเลี้ยงช้างก็คือ ภาษา ส่วย มีถึง 67.39 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภกิจ (2548) กล่าวว่า กลุ่มคนเลี้ยงช้างเร่ร่อนส่วนใหญ่จะมีเชื้อสายชาวกูยและอาชีพของคนเลี้ยงหลักๆ ก็คือการทำเกษตรกรรม มากถึง 60 เปอร์เซ็นต์ ส่วนการสำรวจมีช้างเพศผู้ที่เดินเร่ร่อน มี 41.30 เปอร์เซ็นต์ แบ่งเป็นช้างพลาย 21.74 เปอร์เซ็นต์ และช้างสีดอ 19.56 เปอร์เซ็นต์ ช้างที่เดินเร่ร่อนแบ่งตามช่วงอายุพบว่า ช่วงอายุ 1 – 5 ปี จะมี 8.70 เปอร์เซ็นต์ ช่วงอายุ 6 – 10 ปีมี 45.65 เปอร์เซ็นต์ ช่วงอายุ 11 – 15 ปีมี 13.04 เปอร์เซ็นต์ ช่วงอายุ 16 – 20 ปี มี 2.17 เปอร์เซ็นต์ ช่วงอายุ 21 – 25 ปี มี 6.52 เปอร์เซ็นต์ ช่วงอายุ 26 – 30 ปี มี 2.17 เปอร์เซ็นต์ ช่วงอายุ 31

- 35 ปีมี 10.87 เปอร์เซ็นต์ ช่วงอายุ 36 – 40 ปีมี 6.52 เปอร์เซ็นต์ และช่วงอายุ 41 – 45 ปีมี 4.35 เปอร์เซ็นต์ โดยช่างที่มีอายุ 6 – 10 ปี ออกมาเดินเร่ร่อนเป็นจำนวนมากที่สุด ซึ่งช่างอายุช่วงนี้จะเหมาะสมที่จะใช้แสดง และเหมาะสมต่อการขนย้ายเพราะช่างยังมีรูปร่างเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับวารสาร (2539) กล่าวว่า ความรู้ช่างจะเริ่มหย่อนลงจากช่างที่อายุ 4 – 6 ปี และนำลูกช่างมาฝึกเพื่อใช้งาน ด้วยความที่ช่างขนาดยังเล็กยังงัดค่าใช้จ่ายต่อตัวในการขนย้ายและเป็นที่ดึงดูดความสนใจและความสงสารจากผู้พบเห็นซึ่งมีผลโดยตรงต่อรายได้ต่อรายได้จากการขายอาหารทำให้การใช้ช่างในอายุนี้น้อยเกินควร หรือหย่อนและพราดจากแม่เร็วกว่ากำหนดอันควรอันเป็นผลเสียทางด้านสัตวบาลที่มีผลต่อทั้งการเจริญเติบโตที่จะต่ำกว่าปกติหรือถึงขั้นแคระแกรน และในเชิงจิตวิทยาเป็นการเพิ่มความเครียดแก่ลูกช่างที่อาจจะมีการพัฒนาทางด้านอารมณ์ที่เครียดและก้าวร้าว ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีการนำช่างที่มีช่วงอายุเพียง 1-5 ปีที่พราดจากแม่โดยเด็ดขาดแล้วมาเดินเร่ร่อนหากินอยู่ถึง 8.7%

ระยะเวลาในการพาช่างออกเร่ร่อนหากินตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป มี 34 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งต่างกับที่รายงานโดย ศรีไพร (2547) ว่า ความรู้ช่างที่ออกไปทำงาน ต่างจังหวัด เมื่อถึง เดือน พฤศจิกายน ก็จะพากลับมาเพื่อร่วมงานแสดงช่างประจำจังหวัดสุรินทร์ และอีกประการก็คือกลับมาเก็บเกี่ยวข้าว ในการขายอาหารช่างส่วนใหญ่ ช่าง 1 เชือก จะใช้ คน 2 คน โดยจะมีผู้บังคับช่าง 1 คน และคนขาย อาหารช่างอีก 1 คน ซึ่งพบว่ามีอยู่ 54.35 เปอร์เซ็นต์ ส่วนอาหารหลักที่ใช้ขายคืออ้อย ซึ่งมากถึง 58.23 เปอร์เซ็นต์ รายได้เฉลี่ยของการขายอาหารช่าง / ช่าง 1 เชือก ในแต่ละวัน ส่วนใหญ่จะมีรายได้ 1,500 – 2,000 บาท/วัน จะมี 32.61 เปอร์เซ็นต์ รายได้ 1,000 – 1,500 บาท/วัน จะมี 23.91 เปอร์เซ็นต์ รายได้ส่วนใหญ่ ของความรูช่างเร่ร่อนก็จะอยู่ในเกณฑ์นี้ในแต่ละภาคของประเทศ นอกจากกลุ่มช่างที่เดินเร่ร่อนหากินในเขตกรุงเทพฯ จะมีรายได้สูงถึง 2,000 – 2,500 บาท/วัน ซึ่งพบว่ามีอยู่ 17.39 เปอร์เซ็นต์ และบางกลุ่มซึ่งมีจำนวนน้อยที่ขายอาหารช่างได้ถึง 2,500 – 3,000 บาท/วัน (4.35%) ในการศึกษาของ ศุภกิจ (2548) ได้รายงานไว้ว่า รายได้จากการขายอาหารช่างเร่ร่อนจะได้ประมาณวันละ 1,800 บาท

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของ ช้างเร่ร่อน และความแตกต่างของระดับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นของสภาวะปัญหาของช้างเร่ร่อน โดยการสัมภาษณ์ตรงและใช้แบบสอบถาม ซึ่งสรุปการศึกษาได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพโดยรวมของช้างและความรู้ช้าง ภายในจังหวัดสุรินทร์

การประกอบอาชีพหลักของความรู้ช้างในจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) มี 81.25 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาคือเลี้ยงช้าง (10.71 เปอร์เซ็นต์), รับจ้าง (2.68 เปอร์เซ็นต์), ค้าขาย (3.57 เปอร์เซ็นต์), ข้าราชการ (0.89 เปอร์เซ็นต์), และอื่นๆ (0.89 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอาชีพรองคือการเลี้ยงช้าง มี 44.64 เปอร์เซ็นต์ สาเหตุปัญหาที่ของความรู้ช้างนำช้างออกเร่ร่อน เป็นเพราะว่าการนำช้างออกเร่ร่อนเป็นอาชีพที่มีรายได้ที่ดี มี 46.43 เปอร์เซ็นต์ ส่วนสาเหตุรองลงมาคือถูกจ้างให้ไปเร่ร่อน มี 26.79 เปอร์เซ็นต์ สาเหตุต่อมาคือไม่มีงานทำ มี 12.5 เปอร์เซ็นต์ และสุดท้ายคือกลุ่มที่มีความยากจน มี 3.57 เปอร์เซ็นต์ จากการสำรวจช้างที่เข้าร่วมงานแสดงช้างของจังหวัดพบว่า เป็นช้างที่เจ้าของช้างนำช้างเข้าร่วมงานแสดงเอง มีทั้งสิ้น 57 เปอร์เซ็นต์ และช้างที่เป็นผู้รับจ้างเลี้ยง ไม่ใช่เจ้าของช้างนำมารวม 43 เปอร์เซ็นต์

ตอนที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นจากช้างและความรู้ช้างที่เข้าร่วมโครงการการช้างคืนถิ่น ที่หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์

ช้างที่เหลืออยู่ในโครงการ มีจำนวน 61 เชือกจากที่เคยเข้าร่วมโครงการในปีพ.ศ. 2549รวม290เชือก สาเหตุของปัญหาในส่วนของความรู้ช้างที่อยู่ภายในโครงการสามารถแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ คือ ปัญหาหลักจะเป็นปัญหาในเรื่องของรายได้ ซึ่งความรู้ช้างคิดว่า ไม่เพียงพอ มี 73.77 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งโครงการช้างคืนถิ่นจะจ้างช้างและความรู้ช้าง ในราคา 8,000 บาท / เดือน ปัญหาเรื่องการที่ห้ามนำช้างจะออกไปทำงานอื่นๆข้างนอกโครงการ มี 19.67 เปอร์เซ็นต์ และปัญหาสุดท้ายคือปัญหาความไม่เป็นอิสระ มี 6.56 เปอร์เซ็นต์ และส่วนปัญหาของอาหารช้างที่อยู่ภายในโครงการมีดังนี้ ปัญหาการแย่งกันตัดหญ้า และแย่งกันหาที่ผูกช้าง 55.74 เปอร์เซ็นต์ ปัญหาต่อมาคือปัญหา

ของการปลูกหญ้าภายในโครงการที่ไม่เพียงพอ 31.51 เปอร์เซ็นต์ ปัญหาสุดท้ายคือปัญหา การที่
ควาญช้างต้องซื้ออาหารช้างเพิ่มเติมเอง มี 13.11 เปอร์เซ็นต์

ตอนที่ 3 สถานะปัญหาช้างเร่ร่อนในประเทศไทย

ภูมิถิ่นอาศัยของช้างเร่ร่อน ส่วนใหญ่เป็นช้างที่มาจากจังหวัด สุรินทร์ ถึง 86.96
เปอร์เซ็นต์ รองลงมาเป็นจังหวัด บุรีรัมย์ มี 6.52 เปอร์เซ็นต์ ชัยภูมิ มี 4.35 เปอร์เซ็นต์ ศรีสะเกษ มี
2.17 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ ช้างส่วนใหญ่นำมาเดินเร่ร่อนเป็นช้างซึ่งควาญช้างเช่าช้างมาหรือเป็น
ควาญช้างที่ถูกจ้าง มากถึง 61 เปอร์เซ็นต์ แต่ก็ยังมีช้างที่ถูกนำออกมาเดินเร่ร่อนโดยเจ้าของช้างเอง
อยู่ 39 เปอร์เซ็นต์ ราคาที่เช่าช้างกันปกติ จะอยู่ที่ ราคา 4,000 – 5,000 บาทต่อเดือน จากการสำรวจ
มีการเช่าช้างมาในราคานี้ถึง 64.29 เปอร์เซ็นต์ ในการเลี้ยงช้างภาษาที่ใช้กันมากที่สุดในกลุ่มคน
เลี้ยงช้างก็คือ ภาษา ส่วย มีถึง 67.39 เปอร์เซ็นต์ อาชีพหลักของคนเลี้ยงช้างที่พบคือการทำ
เกษตรกรรม ซึ่งมีมากถึง 60 เปอร์เซ็นต์ จากการสำรวจมีช้างเพศผู้ที่เดินเร่ร่อน อยู่ 41.30 เปอร์เซ็นต์
แบ่งเป็นช้างพลาย 21.74 เปอร์เซ็นต์ และ ช้างสือคอ 19.56 เปอร์เซ็นต์ และช้างที่เดินเร่ร่อนมีอายุตาม
ช่วงอายุดังนี้ อายุ 1 – 5 ปี จะมี 8.70 เปอร์เซ็นต์ อายุ 6 – 10 ปี จะมี 45.65 เปอร์เซ็นต์ อายุ 11 – 15 ปี
จะมี 13.04 เปอร์เซ็นต์ อายุ 16 – 20 ปี จะมี 2.17 เปอร์เซ็นต์ อายุ 21 – 25 ปี จะมี 6.52 เปอร์เซ็นต์
อายุ 26 – 30 ปี จะมี 2.17 เปอร์เซ็นต์ อายุ 31 – 35 ปี จะมี 10.87 เปอร์เซ็นต์ อายุ 36 – 40 ปี จะมี 6.52
เปอร์เซ็นต์ และอายุ 41 – 45 ปี จะมี 4.35 เปอร์เซ็นต์ โดยช้างที่มีอายุ 6 – 10 ปีมีปริมาณสูงสุดถึง
เกือบ 50% ระยะเวลาในการพาช้างออกเร่ร่อน ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป มี 34 เปอร์เซ็นต์ ในการขายอาหาร
ช้างส่วนใหญ่ ช้าง 1 เชือก จะใช้ คน 2 คนโดยจะมีผู้บังคับช้าง 1 คน และคนขาย อาหารช้างอีก 1
คน โดยที่ทำในรูปแบบนี้มี 54.35 เปอร์เซ็นต์ มีอาหารหลักที่ขายคืออ้อย มากถึง 58.23 เปอร์เซ็นต์
รายได้เฉลี่ยของการขายอาหารช้างต่อช้าง 1 เชือก ในแต่ละวัน ส่วนใหญ่จะมีรายได้ 1,500 – 2,000
บาท/วัน จะมี 32.61 เปอร์เซ็นต์ รายได้ 1,000 – 1,500 บาท/วัน จะมี 23.91 เปอร์เซ็นต์ รายได้ส่วน
ใหญ่ ของควาญช้างเร่ร่อน ก็จะตกวันละประมาณนี้ แต่จะมีกลุ่มช้างที่ขายอาหารช้าง ในเขต
กรุงเทพฯ จะมีรายได้ถึง วันละ 2,000 – 2,500 บาท/วัน มี 17.39 เปอร์เซ็นต์ และบางกลุ่มขายอาหาร
ช้างได้กำไรถึง 2,500 – 3,000 บาท/วัน มี 4.35 เปอร์เซ็นต์ ส่วนปัญหาที่พบของช้างเร่ร่อนก็คือ
บริเวณนั้นมีอาหารช้างน้อยมากไม่ เพียงพอ มี 63 เปอร์เซ็นต์ ปัญหาบริเวณที่ผูกช้างเป็นบริเวณที่ที่
มี เจ้าของ มี 18.421 เปอร์เซ็นต์, ปัญหาช้างหลุดไปกินพืชของชาวบ้าน มี 13.16 เปอร์เซ็นต์

ตอนที่ 4 สภาพความเป็นอยู่ของช้างและความรู้ช้างที่ออกเร่ร่อน ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช้าง

ในด้านที่พักอาศัยของช้าง โดยรวมจะมีคะแนนเฉลี่ย ที่ 2.92 ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าด้านที่พักอาศัยของช้างเร่ร่อนมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแบ่งเป็นข้อย่อยได้ดังนี้ พื้นที่บริเวณที่พักช้างมีความสะอาดมากน้อยขนาดไหนคิดเป็นค่าคะแนนเฉลี่ย ได้ 3.63 คะแนน ซึ่งจัดว่า สถานที่บริเวณที่พักช้างมีความสะอาด อยู่ในระดับที่ค่อนข้างดี, บริเวณที่พักมีขนาดเหมาะสมกับช้างและความรู้ช้าง มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.2 คะแนน ซึ่งถือว่าอยู่ในลักษณะปานกลาง ค่อนข้างไปทางดีที่พักของช้างอยู่ในบริเวณเดียวกับพื้นที่ที่ต้องเดินเร่ร่อนขายอาหารช้าง นั่นก็คือความใกล้ไกลของที่พักช้าง กับสถานที่เดินเร่ร่อน จะมีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 2.74 คะแนน คือ ระยะทาง ปานกลาง ไม่ใกล้มากนัก, บริเวณที่พักของช้างมีร่มเงาของต้นไม้เพียงพอเหมาะแก่การอาศัยของช้าง มีคะแนน 2.89 คะแนน ซึ่งถือว่าพอมีร่มเงาไว้หลบแดด หลบฝนสำหรับช้าง ปานกลาง, ที่พักช้างมีบริเวณใกล้หมู่บ้านของชาวบ้าน มีคะแนน 3 คะแนน คือ อยู่ในลักษณะปานกลาง และที่พักของช้างก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชน มีคะแนน 2.09 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในระดับน้อย

ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช้าง ในการทำความสะอาดร่างกายของช้างเร่ร่อน มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 4.57 คะแนน ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ ที่ดีมาก ส่วนในเรื่อง ยาที่จำเป็นสำหรับปฐมพยาบาลให้กับช้างเบื้องต้น มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 1.11 คะแนน ซึ่งถือว่าน้อยมาก ส่วนใหญ่บางแคมป์แถบไม่มียาอะไรเลย ในการทำงานและการดำรงชีพของช้าง ความรู้ช้างจะยึดหลักความปลอดภัยของช้างเป็นสำคัญ มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 1.24 คะแนน ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ น้อยมาก จากสำรวจมีความรู้ช้างทำร้ายช้าง มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.04 คะแนน ซึ่งถือว่าจัดอยู่ในเกณฑ์ที่มาก ความสมบูรณ์ของร่างกายช้าง จะมีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.26 คะแนน คือจะอยู่ในเกณฑ์ ไม่อ้วน ไม่ผอมมากจนเกินไป

ทางด้านอาหารช้าง มี ค่าคะแนนรวมเฉลี่ย 2.84 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง แหล่งอาหารที่หลากหลายอยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย มีค่าคะแนนเฉลี่ย คือ 1.87 คะแนน ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น้อย, น้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของช้าง มีค่าคะแนน 3.22 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ในส่วน เรื่องความสะอาดของน้ำ จะมีค่าคะแนนเฉลี่ย อยู่ที่ 2.98 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

ด้านการจัดการของความรู้ช้าง ในเรื่องของ มีความรู้ช้างที่มีความสามารถและเพียงพอในการเลี้ยงช้าง มีค่าคะแนน 3.02 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง, วิธีการเก็บมูลช้างที่ถูกสุขลักษณะ มีคะแนนเฉลี่ย 1.67 คะแนนซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์น้อย, ความรู้ช้างมีอุปกรณ์สำหรับควบคุม

ช้างในกรณีที่เกิดคัมภีร์หรือช้างอาละวาด มีคะแนน 1.17 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์น้อยมาก, การผูกมัดช้างมีความปลอดภัย มีคะแนนเฉลี่ย 3.48 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง

ตอนที่ 5 สถานะปัญหาทางสังคมที่มีต่อช้างเร่ร่อน

ปัญหาการเร่ร่อนของช้างที่ก่อให้เกิดผลกระทบที่เกิดกับสภาพชุมชนในเมืองที่ช้างไปเร่ร่อน โดยมีลำดับที่ผู้ซื้ออาหารช้างให้ความสำคัญจากมากไปหาน้อยตามลำดับดังนี้ ลำดับที่หนึ่งผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่าช้างอาจได้รับอุบัติเหตุจากการเดินขายของในตอนกลางคืน (4.27) ลำดับที่สองผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่า การเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้ท้องถนนเกิดความสกปรก (3.26) ลำดับที่สาม ผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่า การเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด (2.92) ลำดับที่สี่ ผู้ซื้ออาหารช้างเห็นว่า การเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้ แหล่งน้ำเกิดความสกปรก (1.75) ลำดับที่ห้า ผู้ซื้ออาหารช้างเกิดความหวาดระแวงกลัวช้างทำร้าย (1.72)

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารช้าง กับการนำช้างมาเร่ร่อนของควาญช้างนั้น ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า การนำช้างมาเร่ร่อนอาจทำให้ช้างเกิดอุบัติเหตุในตอนกลางคืนได้ มีความสำคัญระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.27) ก็อาจเป็นสาเหตุให้ช้างได้รับความบาดเจ็บได้ เช่น เศษตะปูที่ทิ่มเข้าไปในเท้าของช้าง หรือการที่ช้างตกลงไปในท่อ ซึ่งการบาดเจ็บจากเรื่องเล็กๆ เหล่านี้ บางครั้งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ช้างบาดเจ็บ พิการ หรือถึงขั้นล้มตาย มีความต้องการให้พาช้างกลับคืนสู่ภูมิลำเนาไม่ออกมาเดินเร่ร่อน (ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.25)

ในอดีตของประเทศไทย ช้าง ถือว่ามีฐานะพิเศษมาโดยตลอด แต่ในปัจจุบัน ช้างไทยกลับประสบกับปัญหาสารพัด ช้างส่วนหนึ่งต้องออกจากหมู่บ้าน เข้ามาสู่เมืองเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า เนื่องจากอยู่ที่หมู่บ้าน ช้างก็อยู่กันอย่างอดอยากและหิวโหย ควาญช้างก็ไม่มีรายได้ที่เพียงพอเลี้ยง ช้างและครอบครัว และความโหดร้ายก็ยังไม่หยุดเพียงเท่านั้น ชาวบ้านผู้เลี้ยงช้าง(ชาวกุย) บางส่วน ยังต้องจำใจขายช้างให้กับนายทุนเพื่อนำเงินเข้ามาเลี้ยงครอบครัวก็มี ซึ่งเป็นความคับแค้นใจที่จะขายโดยชาวกุยจะมีความผูกพันกับช้างเป็นอย่างมาก ช้างนี้เปรียบเสมือน เป็นดั่งพี่ดั่งน้อง เป็นได้แม้กระทั่งเพื่อนตายกันเลยทีเดียว แต่ก็ด้วยเหตุผลที่บังคับหลายประการ จึงทำให้ต้องขายช้าง การที่ขายช้างให้กับนายทุน บางกลุ่มก็จะนำช้างที่ได้นี้เข้ามาสู่วงจรการนำช้างมาเดินเร่ร่อนขายอาหารช้างซึ่งปัจจุบันก็มีกลุ่มคนทำกันเป็นจำนวนมาก (Pattarapol, 2008)

ช้างไทยหรือที่ชาวต่างประเทศเรียก Siamese elephant ที่ต้องเน้นคำว่าช้างไทยก็เพราะว่าช้างในโลกนี้จะแบ่งเป็น 2 พันธุ์ ได้แก่ ช้างพันธุ์แอฟริกา และช้างพันธุ์เอเชีย ถึงช้างไทยเป็นช้างพันธุ์เอเชีย แต่ ช้างไทยผูกพันกับวิถีชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีฐานะสูงส่งเป็นพิเศษ เช่น เป็นพาหนะของเทพและพระมหากษัตริย์ และใน

อดีตก็เคยใช้เป็นเครื่องหมายของสยามประเทศ นั้นเราจึงเรียกได้เต็มปากว่าช้างไทยที่ถือได้ว่าต่างไปจากช้างเอเชียในประเทศอื่นๆ (Pattarapol, 2008)

จังหวัดสุรินทร์ เป็นที่อยู่ของชุมชนชาวภูยกุญที่เลี้ยงช้างมาตั้งแต่โบราณกาลแล้ว และเป็นแหล่งภูมิปัญญาเก่าแก่ที่สืบทอดอาชีพการจับช้างป่าและการฝึกช้าง ปัจจุบันอาชีพหลักของชาวบ้านก็คือ การทำนา ซึ่งบริเวณชุมชนจะอยู่ในบริเวณทุ่งกุลาร เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกข้าวหอมมะลิเป็นอย่างดี แต่การปลูกข้าว (ทำนา) ก็จะสามารถทำได้เพียงหนึ่งครั้งต่อปีเท่านั้น หลังจากช่วงหน้านา ผู้หญิงก็จะทำการทอผ้า ส่วนผู้ชายก็จะนำช้างออกไปหากินนอกหมู่บ้าน ซึ่งในช่วงหลังจากหน้านา ก็จะเป็นหน้าแล้ง แหล่งอาหารของช้างมีน้อยลงทำให้ช้างภายในหมู่บ้านเริ่มหาอาหารกินยากขึ้น เพราะมีช้างอยู่ภายในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก ในอดีตการพาช้างออกเร่ร่อนจะใช้การเดินเท้า พาช้างไปยังที่ที่มีแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ ระยะทางแล้วแต่ความแข็งแรงของช้างจะเห็นสมควร บางก็หารายได้เสริมด้วยการบริการให้ล่อท้องช้างเพื่อสะเดาเคราะห์ บ้างก็ขายสินค้าประเภทเครื่องรางของขลัง บางรายโชคดียังได้รับงาน เดินขบวนหรือโชว์ตัว ได้ค่าจ้างที่สูง

การที่ช้างเข้ามาเดินเร่ร่อนกรุงเทพฯ นั้น สืบเนื่องจากในอดีตเคยมีความเชื่อช้างบางกลุ่มได้นำช้างเดินทางผ่านกรุงเทพฯ ซึ่งเมื่อช้างเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เดินผ่านตลาดพ่อค้าแม่ค้าได้เกิดความเอ็นดูสงสารพากันเอาผลไม้มาให้ช้างกินเป็นจำนวนมาก เด็กๆก็ออกมาขู่มุขช้างกันอย่างสนใจ เพราะคนกรุงเทพฯ ไม่เคยได้ใกล้ชิดกับช้าง ก็จะได้เห็นช้างก็ในสวนสัตว์เท่านั้น ต่อมาความเชื่อช้างจึงเห็นลู่ทางการหารายได้จึงนำผลไม้ที่เหลือ จากที่พ่อค้า แม่ค้าให้มานำไปเร่ขาย และหารายได้ให้กับความเชื่อช้างเป็นจำนวนมาก เมื่อความเชื่อช้างกลุ่มนี้กลับบ้านเล่าประสบการณ์ ที่นำช้างเข้ามากรุงเทพฯ ให้กับเพื่อนในหมู่บ้านฟัง ทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มสนใจที่จะนำช้างเข้าไปหากินในกรุงเทพฯ กันมากขึ้น และขยายออกไปยังเขตเมืองใหญ่ต่างๆ จากการเดินเท้า ก็ใช้รถในการขนช้าง อย่างที่เห็นอยู่อย่างในปัจจุบันนี้ (ศุภกิจ, 2548)

ปัญหาของการนำช้างออกมาเร่ร่อน ไม่เพียงแต่รายได้ที่ดีเท่านั้นแต่มีสาเหตุหลายประการรวมกันจึงเป็นเหตุที่ทำให้มีการนำช้างออกมาเร่ร่อนกันเป็นจำนวนมาก จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าสาเหตุแรกก็คือแรงจูงใจทางเศรษฐกิจในเรื่องรายได้ที่สูงจากการนำช้างไปเดินเร่ร่อน และสาเหตุรองลงมาคือเรื่องของอาหารช้างที่ขาดแคลนในเขตหมู่บ้านช้าง เนื่องจากในปัจจุบันทำเลเลี้ยงช้างภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผืนป่าสาธารณะ ที่เคยนำช้างไปหากินถูกบุกรุกพื้นที่จากผู้มีอิทธิพลและอีกทั้งยังมีบริษัท เข้ามารส่งเสริมการปลูกต้นยูคาลิปตัสในพื้นที่ ซึ่งทำให้พืชอาหารช้างที่เคยมีอยู่หายไปและอาหารช้างก็เริ่มลดน้อยลงไปทุกปี จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการนำช้างออกเร่ร่อน

เราจะรับทราบปัญหาที่เกิดจากการนำช้างไปเร่ร่อนผ่านทางสื่ออยู่เนืองๆ อีกทั้งมักจะเป็นข่าวใหญ่โดยเจาะอย่างยิ่งการประสพอุบัติเหตุในรูปแบบต่างๆเช่น ช้างตกท่อระบายน้ำ

ช้างถูกรถชน ช้างตกรถ ช้างอาละวาดทำร้ายคน ช้างเหยียบขวิดแก้วแตกบาดเจ็บ เป็นต้น นอกจากนี้การนำช้างออกเดินเร่ร่อนนี้มีผลกระทบต่อธรรมชาติการขยายพันธุ์ช้างด้วยช้างเพศเมียที่เป็นสัตว์จะพลาดโอกาสที่จะได้รับการผสมพันธุ์ อาหารที่ไม่ปลอดภัยของช้างตามแหล่งที่ตั้งแคมป์ ขณะนำช้างออกเร่ร่อนก็เป็นปัญหาใหญ่ที่ได้ที่ได้กล่าวถึงกัน ในแง่ของสุขภาพของช้างก็ถือว่าถูกกระทบเนื่องจากปรกติช้างจะใช้เวลาในการนอนในตอนกลางคืน อีกทั้งสภาพช้างเดินฝ่าไอร้อนบนถนนในเมืองหลวงท่ามกลางฝุ่นควันและมลพิษ หรือในเวลาค่ำคืนที่มองไม่เห็นตัว นอกจากไฟสะท้อนแสงที่นำมาติดที่หางเพื่ออ้างว่ามีผลให้มองเห็นแล้ว ภาพช้างตามที่ชุมชนหน้าร้านข้าวต้ม ร้านอาหารพร้อมด้วยคนเลี้ยงที่เสนอขายอาหารช้างแก่ผู้คนที่สัญจรไปมาและผู้ที่นั่งรับประทานอาหาร เป็นภาพที่เราเห็นได้ทุกหนแห่งและมักมีความเห็นจากสังคมว่าไม่น่าจะมีการนำช้างมาเดินเร่ร่อนแบบนี้

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าช้างเร่ร่อนส่วนใหญ่เป็นช้างที่ถูกนำมาจากภาคอีสานในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ ซึ่งเป็นช้างที่เป็นมรดกตกทอดต่อกันมา แต่ต่อมาช้างจากภาคเหนือถูกกลุ่มนายทุนกว้านซื้อเข้าสู่กลุ่มนี้จำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ช้างกลุ่มนี้ได้เข้าไปทำงานตามปางช้างในฤดูกาลท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวลดลงก็จะนำออกมาเดินเร่ร่อน ตัวเลขระหว่างกลุ่มช้างที่ทำงานตามปางช้าง และ กลุ่มช้างเร่ร่อน จึงค่อนข้างผันแปร และพบว่าจะมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนช้างกันอย่างแพร่หลาย และราคาของช้างขณะนี้สูงถึง 5-6 แสนบาทต่อเชือก ปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นที่ผูกโยงไปกับ “ธุรกิจช้างเร่ร่อน” คือการที่มีกลุ่มนายทุนเข้ามากว้านซื้อลูกช้าง ที่ง่ายต่อการฝึกมีความน่ารักและน่าสงสาร เพื่อดึงใจให้คนใช้บริการต่างๆ ได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้ที่พบว่า ลูกช้างหรือช้างที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่นักสะดวกต่อการขนส่งและดึงดูดใจคนให้สนใจซื้ออาหารเลี้ยงช้างมากกว่าช้างเชือกใหญ่ ซึ่งประเด็นนี้ทำให้มีการพรากหรือหย่านมลูกช้างเร็วกว่ากำหนดซึ่งทำให้ลูกช้างมีการเจริญเติบโตที่ไม่สมบูรณ์หรือขาดสารอาหารได้ อนึ่งการพรากลูกช้างจากแม่ก่อนวัยอันควรเมื่อพิจารณาในเชิงวิชาทางด้านสัตวบาลพบว่าน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ลูกช้างขาดความอบอุ่นจากการใกล้ชิดแม่ที่ทำให้ลูกช้างเครียดและหงุดหงิดง่าย จีโมโห ถึงขั้นทำร้ายคนได้

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงบางส่วนของปัญหาของช้างแต่ละกลุ่มเท่านั้น เมื่อมองลึกลงไป ยังมีเรื่องอีกมากที่ทำให้เกิดปัญหาช้างช้างเร่ร่อนขึ้น บ้างก็ว่าช้างที่เดินเร่ร่อนส่วนใหญ่เป็นช้างของนายทุน แล้วถ้าช้างพวกนี้เป็นของควาญช้างจริงๆ จะทำอย่างไร ?

ช้างเป็นสัตว์ที่เสมือนหนึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาติไทย ซึ่งปัจจุบันกลายมาเป็นช้างเร่ร่อน ต้องออกเดินทางหากินบนถนนร้อนๆ ในเมืองแทนที่จะอาศัยอยู่ในป่า ดังนั้น การแก้ปัญหานี้มันผูกโยงไปถึงโครงสร้างใหญ่ของสังคม ต้องมีการแก้ปัญหาระยะยาว และระยะสั้น สำหรับการ

แก้ปัญหาระยะสั้น น่าจะมีการนำช้างออกจากเมืองให้เร็วที่สุด โดยอาจจะมีโครงการส่งช้างกลับบ้าน ซึ่งจะมีศูนย์กลางที่คอยรับแจ้งเรื่องช้างเดินเร่รอน ทั่วประเทศ และมีทีมเข้าไปหาช้างเร่รอน โดยทันที เพื่อทำการส่งช้างกลับบ้าน อาจจะมีการตั้งแหล่งพักช้างไว้ตามจังหวัดต่างๆก่อนที่จะได้มีการนำช้างมาพักเพื่อทำการส่งกลับบ้านต่อไป การแก้ปัญหาแบบนี้เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพราะการขนส่งช้างมีราคาสูงการส่งช้างกลับบ้านจึงอาจจะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะเพิ่มเวลาของการนำช้างออกมาเร่รอนอีกในครั้งต่อไปได้ก็ว่าได้

การแก้ปัญหาระยะยาวสามารถกระทำได้โดยการปรับพื้นการตั้งศูนย์ช้างขึ้นภายในหมู่บ้านใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยเน้นแก้ไขประเด็นปัญหาเรื่องอาหารช้างที่ไม่พอเพียงในโครงการดังที่ได้รายงานในการศึกษารั้งนี้ ศูนย์ฯศาสตร์ที่ได้ดำเนินการในช่วงที่ผ่านมาโดยอบต. ดังได้มีความคืบหน้าของการพยายามผลักดันฟื้นฟูโครงการช้างคืนถิ่นใหม่ดังรายงานข่าว

2 ค.ศ. 52 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานในพิธีแถลงข่าวการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือโครงการช้างคืนถิ่น จังหวัดสุรินทร์ ระหว่าง องค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ เป็นหน่วยหลัก และมีหน่วยงานร่วมสนับสนุนประกอบด้วย กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมปศุสัตว์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อแก้ปัญหาการนำช้างออกเร่รอนในเมืองใหญ่ พัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนและช้างเลี้ยงให้มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาหมู่บ้านคนเลี้ยงช้าง ให้เป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมคนเลี้ยงช้าง โดยส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ส่วนประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ กรมป่าไม้, 2552)

โครงการใหม่จะเป็นเสมือนการสร้างบ้านหลังใหม่ให้ช้าง เพื่อให้ช้างเร่รอนกลับคืนสู่บ้านอีกครั้งโดยจะมีกาจัดระบบใหม่ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติช้างเพื่อที่จะสะดวกในการขยายพันธุ์ช้าง มีการหาพ่อพันธุ์ใหม่ๆ มาผสมเพื่อป้องกันการผสมเลือดชิด ซึ่งจะทำให้ช้างมีลักษณะที่ดีขึ้น ในเรื่องของอาหารช้างก็สำคัญ จะมีโครงการให้ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเข้าร่วมปลูกหญ้า โดยทางโครงการจะรับซื้อหญ้า และมีการให้อาหารช้างเข้ามาเสริม และเปลี่ยนภูมิทัศน์ที่จากเดิมเป็นป่ายูคาลิปตัส กลับคืนสู่ป่าที่เป็นอาหารช้าง มีการปรับภูมิทัศน์ในเรื่องของพื้นที่ภายในหมู่บ้าน เพื่อให้มีการท่องเที่ยวที่ดี มีการประสานงานระหว่าง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อคึงนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน ซึ่งการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นจะไม่เหมือนที่อื่นเนื่องจากวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ก็จะแตกต่างกัน โครงการนี้คาดว่าจะดำเนินการในเร็วๆ นี้ โครงการนี้ถ้าได้นำเอาสถานะปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการเดิมมาวิเคราะห์ให้ชัดเจน แล้ว

วางแผนปฏิบัติการที่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนก็ควรจะผ่อนคลายลงหรือหมดไป (โสภณ, 2552)

แนวทางการดำเนินการแก้ปัญหาที่หมู่บ้านช้างดังกล่าวข้างบนนี้ ได้เคยถูกนำเสนอในเชิงวิชาการ โดย Pattarapol (2008) ว่า ปัจจุบันช้างไทยกำลังถูกคามทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ จากความคิดการหารายได้ของคนในท้องถิ่น ที่หันมาปลูก ยาลิปลัดส เพื่อที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงเป็นส่วนหนึ่งในการทำลายแหล่งอาหารช้าง ช้างไทยจึงต้องออกมาเดินเร่ร่อนตามถนนในเมืองใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องน่าหดหู่กับประชาชนที่พบเห็น การแก้ไขปัญหช้างเร่ร่อน ในระยะยาวควรทำการศึกษาที่หมู่บ้านช้าง โดยการวางน้ำหนักของการพัฒนาที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในที่อยู่อาศัยของชาวกูย วัฒนธรรมของชาวกูยและช้างในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กันอย่างสูงและมีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังนั้นการจัดหมู่บ้านต้องแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนภายในชุมชน และความเกี่ยวเนื่องระหว่างคนกับช้าง รวมไปถึงเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านจะเป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การจัดบ้านพักโฮมสเตย์ การขี่ช้าง และการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดูแลช้าง ซึ่งการเรียนรู้จากกิจกรรมภายในท้องถิ่น จะทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงความผูกพันของคนกับช้าง วิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรม ของชาวกูยที่หาอยู่ที่ไหนไม่ได้แล้ว (Pattarapol, 2008)

การแก้ปัญหช้างไทยยังคงต้องการความร่วมมือการทุกด้าน การส่งช้างไทยไปต่างประเทศก็เป็นทางแก้ปัญหาที่ดีอีกอย่างหนึ่ง แต่การส่งต้องมีเงื่อนไขของการส่งไปต่างประเทศที่รัดกุมในเรื่องกฎหมาย อีกทั้งช้างไทยถ้าไปต่างประเทศต้องไปอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ไม่ใช่ไปเป็นตัวตลกที่คอยแสดงโชว์ตามปางช้างต่างๆ แต่ช้างไทยต้องไปอย่าง ทูตทางวัฒนธรรม นำวัฒนธรรมของช้างไทยหรือ Siamese Elephant ไปเผยแพร่ให้ทั่วโลกรู้จัก

บรรณานุกรม

- กรมการปกครองจังหวัดสุรินทร์. 2546. สรุปข้อมูลปัญหาข้างในการเดินทางมาตรวจราชการที่
จังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: กรมการปกครองจังหวัดสุรินทร์. สำนักงานจังหวัดสุรินทร์.
7 น.
- กรมปศุสัตว์. 2522. ผลการวิเคราะห์หญ้าและถั่ว. กรุงเทพฯ: กรมปศุสัตว์. 20 น.
- กรมป่าไม้ ส่วนประชาสัมพันธ์และเผยแพร่. 2552. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://www.forest.go.th/home/> (8 มกราคม 2551).
- กฤตพล ศาลางาม. 2549. บันทึกข้อความ เรื่อง ขออนุมัติโครงการนำช้างคืนถิ่นเพื่อพัฒนาสุรินทร์
บ้านเกิด ประจำปี 2550. สุรินทร์: ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการท่องเที่ยว. สำนักปลัด
องค์การบริหารส่วนจังหวัด. 12 น.
- กฤษฎา ลังกา. 2543. แผนปฏิบัติการอนุรักษ์ช้างเอเชียในประเทศไทย พ.ศ. 2542 – 2544 เฉลิม
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มหาราช เนื่องใน วโรกาสมหา
มงคลทรงเจริญพระชนพรรษา 6 รอบ. กองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย.
กรุงเทพฯ: สยามกิจทองจำกัด. 280 น.
- คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2550. กายวิภาคและสรีระวิทยาของช้างเอเชีย.
[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา [http://www.vet.ku.ac.th/library-homepage/db_](http://www.vet.ku.ac.th/library-homepage/db_directory/exotic/elephant/asia03.htm)
[directory/exotic/elephant/asia03.htm](http://www.vet.ku.ac.th/library-homepage/db_directory/exotic/elephant/asia03.htm) (12 กรกฎาคม 2550).
- จูไร เหล่าประดิษฐ์. 2543. ความรู้เรื่องช้างเล่ม 1. กลุ่มงานสัตว์ใหญ่ กองสัตว์รักษ สถานีวิจัย
และบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ กรมปศุสัตว์. กรุงเทพฯ: กรมปศุสัตว์. 77 น.
- _____. 2544. ความรู้เรื่องช้างเล่ม 2. กลุ่มงานสัตว์ใหญ่ กองสัตว์รักษ สถานีวิจัย
และบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ กรมปศุสัตว์. กรุงเทพฯ: กรมปศุสัตว์. 64 น.
- ชิน ศรีสวัสดิ์. 2538. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมการเลี้ยงช้าง. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุรินทร์. 123 น.
- โซไรดา ซาลาว่า. 2537. ช้างผู้มีคุณ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. 52 น.
- นิกร ทองทิพย์. 2546. กรณีศึกษา : ผลของสารเจือจางน้ำเชื้อและสารป้องกันอันตรายจากการแช่
แข็งชนิดต่างๆ viability และ asrosome integrity ของเซลล์อสุจิช้างเอเชีย (*Elephas
maximus*) ภายหลังการอุณหละลาย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 59 น.

- นันทวัน ญาติบรรทุง นิกร ทองทิพและอภิเชก คงศิลา. 2545. **รายงานสัตว์ป่วย : ภาวะคลอดยากในช้างเอเชีย**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. 15 น.
- ปรีชา พวงคำ. 2545. **นิสัยของช้าง**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. 62 น.
- มัทนา ศรีกระจำ. 2541. **ช้างป่าเอเชียในประเทศไทยและการอนุรักษ์**. ปทุมธานี: ฝ่ายงานอนุรักษ์สัตว์ป่า กองทุนสัตว์ป่าโลก. สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย. 33 น.
- มูลนิธิเพื่อนช้าง. 2549. **สถิติช้างบ้าน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา www.elephant-soraida.com (15 กุมภาพันธ์ 2551).
- รักษพล สกุลวัฒนา. 2538. **คนเลี้ยงช้างไทยกวยจังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 289 น.
- วราภรณ์ กอบพันธ์. 2539. **พฤติกรรมของควาญช้าง**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 155 น.
- ศุภกิจ จิตรเพิ่มพูนผล. 2548. **คนเลี้ยงช้างเร่ร่อน**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. 78 น.
- ศรีไพร พริ้งเพรา. 2547. **การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 130 น.
- สุขใจ สมพงษ์พันธ์. 2548. **ช้างสุรินทร์**. สุรินทร์: โทนัลเลอร์. 57 น.
- สถานีอนามัยบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. 2547. **รายงานประจำปี 2547**. สุรินทร์: สถานีอนามัยบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. 35 น.
- สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. 2537. **ช้างไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทพินเคศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด. 398 น.
- สุพน ปานทอง. 2549. **บ้านฉันมีช้าง**. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต, 71 น.
- โสภณ คำนุ้ย. ผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย. 2552. **สัมภาษณ์**. 22 กันยายน.
- สมัย สุทธิธรรม. 2537. **คนคล้องช้าง**. กรุงเทพฯ: โอ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์ โอเคียนสโตร์. 52 น.
- เสริมศักดิ์ สุวรรณศิลป์. 2543. **พืชอาหารสัตว์และการจัดการทุ่งหญ้า**. เชียงใหม่: ภาควิชาเทคโนโลยีทางสัตว์. คณะผลิตกรรมการเกษตร. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 298 น.
- สราวุธ ดันติวัฒน์ โสภณ สิมะรักษ์อำไพ สุขใจ สมพงษ์พันธุ์ วรรณิกา มีมาก กฤษณ์ ปิ่นทอง และ ประสงค์ ตั้งประสิทธิ์. 2547. **การวิจัยชุดโครงการวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น**. สุรินทร์: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. 48 น.

- สิริมา เจริญภัทรเกตุ. 2542. ปัญหาการเลี้ยงช้างบ้านและการจัดการปัญหาของคนเลี้ยงช้างชาว
กวย จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล. 122 น.
- องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์. 2544. **สรุปสภาพปัญหาช้างและ
ประชากรช้างในตำบลกระโพ ปี พ.ศ. 2544.** สุรินทร์: องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ
อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์. 18 น.
- _____. 2545. “ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านช้าง จังหวัดสุรินทร์”.
[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา www.krapho.com (25 ตุลาคม 2551).
- อารี ทองแก้ว. 2535. ช้าง. สุรินทร์: คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
123 น.
- อิศยา อุทิศผล. 2542. ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดแสดงช้างเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
กรณีปางช้างแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ กับ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย อำเภอห้างฉัตร
จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 98 น.
- Anders, M. Bojesen, Katharina E.P. Olsen and Mads F. Bertelsen. 2006. Fatal enterocolitis in
Asian elephants (*Elephas maximus*) caused by *Clostridium difficile*. **Veterinary
Microbiology**. 116:329–335.
- Barbara, E. Slade, Bruce A. Schulte and L.E.L. Rasmussen. 2002. Oestrous state dynamics in
chemical communication by captive female Asian elephants. **Animal behaviour**.
65:813–819.
- Brown, J.L., D.L. Schmitt, A. Bellem, L.H. Graham and J. Lehnhardt. 1999. Hormone secretion
in the Asian elephant (*Elephas maximus*): characterization of ovulatory and anovulatory
luteinizing hormone surges. **Biol. Reprod.** 61(5):943-951.
- Heath, E., R.S. Jeyendran and E.F. Graham. 1983. Ultrastructure of spermatozoa of the Asiatic
elephant (*Elephas maximus*). **Z. bl. Vet. C. Anat. Histol. Embryol.** 12:245-252.
- Jainudeen, M.R., S.T. Fernando and S. Sentheshanmuganathan. 1972. Certain biochemical
constituents of seminal plasma of elephant (*Elephas maximus*). **Am. J. Vet. Res.** 33:3.
- Pattarapon, V. 2008. Ecology, the culture of elephants and sustainable tourism in Thailand. **The
Journal of International Programme in Architectural Heritage Management and
Tourism**. 9 (December 2008): 139 – 157.
- Price, P., J. Bradford and D. Schmitt. 1986. Collection and semen analysis in Asian elephant.
Proc. Amer. Associ. Zoo. Parks and Aquar. 7 (19): pp. 310-313.

Schmitt, D. L. and T.B. Hildebrandt. 1998. Manual collection and Characterization of semen from Asian elephant (*Elephas maximus*). **Anim. Reprod. Sci.** 53:309-314.

Sornthep T, Surashade U, Dumrong L, Chailerk K and Aryuth P. 1980. Some weight and body measure estimates of Asiatic elephants (*Elephas maximus*). Depaetment of Animal Science, Kasetsart University. Bang Khan, Bangkok, Thailand. **Thai J. Agric. Sci.** 13 (July): 179 – 185.





ภาคผนวก



ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

ข้อมูลเจ้าของช้าง และประวัติช้าง

รหัสประจำตัวช้าง..... ชื่อช้าง.....

เพศของช้าง..... อายุช้าง.....

ชื่อ- สกุล เจ้าของช้าง.....

ที่อยู่.....

อายุ.....

สถานภาพ.....

การศึกษา.....

จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....

อาชีพหลัก..... รายได้.....

ท่านมีช้างทั้งหมดกี่เชือก.....

ช้างของท่านใครเลี้ยงให้..... ถ้าช้างเลี้ยงเงินเดือนเท่าไร.....

ช้างของท่านปัจจุบันทำอะไร..... อยู่ที่ไหน.....

แล้วเคยทำอะไรมาบ้าง.....

ในแต่ละช่วงของปีท่านพาช้างไปทำอะไรบ้าง.....

มีช้างอยู่ในครอบครองมานานเท่าไรแล้ว.....

เลี้ยงช้างมานานเท่าไรแล้ว.....

ช้างที่เลี้ยงอยู่ปัจจุบันได้มาอย่างไร.....

ถ้าซื้อมาซื้อมาจากไหน..... ราคาเท่าไร.....

ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน.....

ภาษาที่ใช้ในการเลี้ยงช้าง.....

ปกติการเลี้ยงช้างท่านจะให้กินอะไรเลี้ยงอย่างไร.....

ข้อมูลเพิ่มเติม

ข้อมูลเจ้าของช้าง และประวัติช้าง ในโครงการช้างคืนถิ่น

รหัสประจำตัวช้าง.....ชื่อช้าง.....เพศของช้าง..... อายุช้าง.....

ชื่อ- สกุล เจ้าของช้าง.....

ที่อยู่.....

อายุ.....

การศึกษา.....

จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....

อาชีพอื่นที่ทำ..... รายได้.....

ช้างที่ท่านเลี้ยงเป็นช้างของตัวเองหรือไม่.....

ท่านมีช้างทั้งหมดกี่เชือก.....

ช้างของท่านใครเลี้ยงให้.....ถ้าจ้างเลี้ยงเงินเดือนเท่าไร.....

แล้วเคยทำอะไรมาบ้าง.....

มีช้างอยู่ในครอบครองมานานเท่าไรแล้ว.....

เลี้ยงช้างมานานเท่าไรแล้ว.....

ช้างที่เลี้ยงอยู่ปัจจุบันได้มาอย่างไร.....

ถ้าซื้อมาซื้อมาจากไหน..... ราคาเท่าไร.....

ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน.....

ภาษาที่ใช้ในการเลี้ยงช้าง.....

ปกติการเลี้ยงช้างท่านจะให้กินอะไรเลี้ยงอย่างไร.....

.....

การทำงานภายในโครงการ.....

เวลาทำงาน.....

ปัญหาทางด้านอาหารที่ท่านพบ.....

ปัญหาทางด้านตัวช้าง - อารมณ์ช้าง (ความเครียด)

- อุบัติเหตุที่เกิดกับตัวช้าง.....

- เรื่องช้างทำร้ายคนหรือพยายามจะทำร้ายคน.....

ข้อมูลเพิ่มเติม

.....

.....

แบบสอบถาม คนเลี้ยงช้างเร่ร่อน

คนเลี้ยงช้างเร่ร่อน สถานที่สัมภาษณ์ จังหวัด

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อ-สกุล.....

อายุ () ต่ำกว่า 15 ปี () 15 – 20 ปี () 21 – 25 ปี () 26 – 30 ปี

() 31 – 35 ปี () 36 – 40 ปี () 41 – 45 ปี () 46 – 50 ปี

() 50 ปี ขึ้นไป

ภูมิลำเนา.....

สถานภาพ () โสด

() สมรส

() หย่าร้าง

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

() 2 คน () 3 คน () 4 คน () 5 คน () 6 คน () 7 คนขึ้นไป

ท่านเป็น () เจ้าของช้าง

() ควาญช้าง

() คนขายอาหารช้าง

() อื่นๆ.....

ช้างที่ท่านนำมาเร่ร่อน () ท่านเป็นเจ้าของ ท่านมีช้าง () 1 เชือก

() 2 เชือก

() 3 เชือก

() 4 เชือก

() 5 เชือก ขึ้นไป

() เช่า ในราคา () 4,000 – 5,000 บาท / เดือน

() 6,000 – 7,000 บาท / เดือน

() 8,000 – 9,000 บาท / เดือน

() เช่า ในราคาอื่น.....บาท / เดือน

ภาษาที่ท่านใช้ในการเลี้ยงช้าง

- () ภาษา ไทย () ภาษา ส่วย () ภาษา ลาว
() ภาษา เขมร () ภาษา อื่นๆ

เลี้ยงช้างมานานเท่าไร

- () น้อยกว่า 1 ปี () 26 – 30 ปี () 1 – 5 ปี () 31 – 35 ปี
() 6 – 10 ปี () 36 – 40 ปี () 11 – 15 ปี () 41 – 45 ปี
() 16 – 20 ปี () 46 – 50 ปี () 21 – 25 ปี () มากกว่า 50 ปี

อาชีพอื่นที่นอกเหนือจากการเลี้ยงช้าง

- () ไม่มี () รับจ้าง
() เกษตรกรรม () ค้าขาย
() อื่นๆ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับตัวช้าง

ชื่อช้าง..... รหัสประจำตัวช้าง

เพศ () เมีย () ผู้

- () พลาย
() สีดอ

อายุ () ต่ำกว่า 10 ปี () 10 – 15 ปี () 16 – 20 ปี () 21 – 25 ปี
() 26 – 30 ปี () 31 – 35 ปี () 36 – 40 ปี () 41 – 45 ปี
() 46 – 50 ปี () 50 ปี ขึ้นไป

เคยมีอาการตกมันหรือยัง

- () เคย () ไม่เคย

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการขนย้ายช้างและข้อมูลเกี่ยวกับที่พักของคนและช้างเร่ร่อน

การเตรียมตัวก่อนออกเดินทาง มีการเตรียมตัวอย่างไรบ้าง

.....
.....

การเลือก จังหวัด ที่จะนำช้างออกเร่ร่อน ท่านเลือกสถานที่อย่างไร

- () จากการนัดหมายกันภายในกลุ่ม
- () จากคำบอกกล่าวของผู้ที่เคยไปมาก่อน
- () เลือกจังหวัดที่ใหญ่มีประชากรอยู่มาก
- () เลือกจากจังหวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว
- () เลือกจากพื้นที่ ที่ใกล้ภูมิลำเนา
- () อื่นๆ.....

พิธีกรรมก่อนที่จะพาช้างออกเร่ร่อน

- () ไม่มี () มี
- ทำอะไรบ้าง.....

ในการเดินทางมีการขนย้ายช้างอย่างไร

- () รถกระบะ () รถ 6 ล้อ
- () รถ 10 ล้อ () เดินเท้า
- () อื่นๆ.....

ค่าใช้จ่ายในการขนย้ายช้างเดินทางเพื่อไปยังจุดหมาย

- () ต่ำกว่า 5,000 บาท () 5,000 – 10,000 บาท
- () 10,001 – 15,000 บาท () 15,001 – 20,000 บาท
- () 20,001 – 25,000 บาท () 25,000 บาท ขึ้นไป

การเลือกทำเลที่พักอาศัย

- () เลือกจากมีแหล่งอาหารช้างที่สมบูรณ์
- () เลือกจากมีแหล่งน้ำที่เพียงพอ
- () เลือกบริเวณพื้นที่ ที่เป็นที่รกร้าง ไม่มีคนพักอาศัย
- () เลือกทำเลที่ตั้งที่ใกล้บริเวณที่จะพาช้างเดินเร่ร่อน
- () อื่นๆ.....

ช่วงเวลาที่จะเริ่มพาช้างออกมาเร่ร่อน

- () มกราคม () กุมภาพันธ์ () มีนาคม () เมษายน () พฤษภาคม
- () มิถุนายน () กรกฎาคม () สิงหาคม () กันยายน () ตุลาคม
- () พฤศจิกายน () ธันวาคม

ระยะเวลา การพาข้างออกเร่ร้อน

() 1-2 เดือน () 3-4 เดือน () 5-6 เดือน () 7-8 เดือน

() 9-10 เดือน () 11-12 เดือน () 1 ปี ขึ้นไป

() อื่นๆ.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลทั่วไป

ข้าง 1 เชือก จะมีคนออกไปเร่ร้อนขายอาหารข้างร่วมกันทั้งหมดกี่คน

() 1 คน () 2 คน () 3 คน () 4 คน () 5 คน ขึ้นไป

อาหารของข้างนอกเหนือเวลาที่ข้างออกเร่ร้อน

() ญาติที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ ในบริเวณที่รกร้างต่างๆ

() มีการซื้อหญ้ามาให้ข้างกิน

() มีอาหารขบให้ข้างกินเสริม

() อื่นๆ.....

อาหารของข้าง ที่นำไปขายเพื่อเลี้ยงข้างเร่ร้อน

() ถั่ว () อ้อย () แดงกวา () มันแกว

() แดงโม () สับปะรด () อื่นๆ.....

อาหารข้างที่ขายมีราคาถุงละเท่าไร

() 10 บาท () 15 บาท () 20 บาท () 25 บาท () 30 บาท

() มากกว่า 30 บาท

ปริมาณอาหารข้างเฉลี่ยที่เร่ขายมีจำนวนที่ขายได้ต่อวันกี่ถุง

() ต่ำกว่า 50 ถุง () 50-100 ถุง () 101-150 ถุง

() 151-200 ถุง () 201-250 ถุง () มากกว่า 250 ถุง

รายได้ที่ได้จากการพาข้างเดินเร่ร้อนมีรายได้จากอะไรบ้าง

() ขายอาหารข้าง () แสดงข้างโชว์ () บริการนั่งข้าง

() ขายของที่ผลิตจากข้าง หรือหางข้าง () ขายเครื่องรางของขลัง

() บริการล่อท้องข้าง () บริการถ่ายรูปกับข้าง () อื่นๆ.....

แหล่งรายได้หลักในการพาข้างเดินเร่ร้อน

() ร้านค้า () ร้านอาหาร () ตลาด () บ้านคน () ผับ, บาร์

() แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ () คลองถม, ถนนคนเดิน () งานเลี้ยง,งานเทศกาล

() อื่นๆ.....

เวลาของการเริ่มพาช้างเดินเร่ร่อนในแต่ละวัน

- | | |
|--|--|
| ☐ เร็วกว่า 11.00 น. | ☐ 11.00 น. – 12.00 น. |
| ☐ 12.00 น. – 13.00 น. | ☐ 13.01 น. – 14.00 น. |
| ☐ 14.01 น. – 15.00 น. | ☐ 15.01 น. – 16.00 น. |
| ☐ 16.01 น. – 17.00 น. | ☐ 17.01 น. – 18.00 น. |
| ☐ 18.01 น. – 19.00 น. | ☐ หลังจาก 19.00 น. |

ช่วงระยะเวลาของการเดินเร่ร่อนในแต่ละวันกี่ชั่วโมง

- | | |
|---|--|
| ☐ น้อยกว่า 3 ชั่วโมง | ☐ 3 – 6 ชั่วโมง |
| ☐ 7 – 10 ชั่วโมง | ☐ 11 – 14 ชั่วโมง |
| ☐ 15 ชั่วโมงขึ้นไป | |

รายได้เฉลี่ยของการขายอาหารช้าง / ช้าง 1 เชือก ในแต่ละวัน

- | | |
|--|--|
| ☐ น้อยกว่า 500 บาท / วัน | ☐ 500 บาท – 1,000 บาท / วัน |
| ☐ 1,001 บาท – 1,500 บาท / วัน | ☐ 1,501 บาท – 2,000 บาท / วัน |
| ☐ 2,001 บาท – 2,500 บาท / วัน | ☐ 2,501 บาท – 3,000 บาท / วัน |
| ☐ 3,001 บาท – 3,500 บาท / วัน | ☐ 3,501 บาท – 4,000 บาท / วัน |
| ☐ 4,001 บาท – 4,500 บาท / วัน | ☐ มากกว่า 4,500 บาท / วัน |

การจัดการกับรายได้ที่ได้รับจากการขายอาหารช้าง

.....

.....

.....

.....

การจัดการดูแลช้างในแต่ละวัน

.....

.....

.....

.....

มีการติดต่อกันของคนภายในกลุ่มเลี้ยงช้างเร่ร่อนบ้างหรือไม่

- ☐ ไม่มี ☐ มี

ติดต่อกับเรื่องอะไรบ้าง.....

ตอนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและปัญหาของช้างเร่ร่อน

การเข้ามาสู่อาชีพเลี้ยงช้างเร่ร่อนสาเหตุหรือความคิดในการออกมาเร่ร่อน

- () ไม่มีงานทำ
- () ความยากจน
- () เห็นว่าการพาช้างออกเร่ร่อนมีรายได้ดี
- () มีการชักชวนจากบุคคลอื่นที่เคยไปเร่ร่อนมาก่อนแล้ว
- () ถูกจ้างให้ไปเร่ร่อน
- () อื่นๆ.....

ปัญหาที่เกิดขึ้นที่เร่ร่อน

ปัญหาทางด้านตัวช้าง - อารมณ์ช้าง (ความเครียด , อาการดกใจ)

- () ไม่มี
- () มี
 - () บุคคลที่แปลกหน้า
 - () รถที่มากมายตามท้องถนน
 - () แสงสีในตอนกลางคืน
 - () เสียงดัง
 - () อื่นๆ.....

วิธีการแก้ปัญหา คือ

.....

- อุบัติเหตุที่เกิดกับตัวช้าง

- () ไม่เคย
- () เคย
 - เคยเกิดอุบัติเหตุอะไรกับช้าง.....

มีการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาทางด้านอุบัติเหตุอย่างไรบ้าง.....

.....

- เรื่องช้างทำร้ายคนหรือพยายามจะทำร้ายคน

- () ไม่เคย
- () เคย
 - มีการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาทางด้านช้างทำร้ายคนหรือพยายามจะทำร้ายคนอย่างไรบ้าง

.....

- เรื่องช้างตกมัน

() ไม่เคย () เคย

มีการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาทางด้านช้างตกมันอย่างไรบ้าง.....

- ด้านสุขภาพและอาการบาดเจ็บของช้าง

() ไม่เคย () เคย

เคยมีอาการบาดเจ็บอะไรกับช้าง.....

มีการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาทางด้านสุขภาพและอาการบาดเจ็บของช้างอย่างไรบ้าง

ปัญหาทางด้านอาหารที่ท่านพบ

() ไม่มี () มี อะไรบ้าง.....

คิดอย่างไรกับการผลักดันไม่ให้ช้างเร่ร่อน.....

ผลกระทบจากการที่ถูกผลักดันไม่ให้ช้างเร่ร่อน

() ถูกตำรวจจับ () คนซื้ออาหารเลี้ยงช้างน้อยลง

() มีแหล่งเดินเร่ร่อนน้อยลง () อื่นๆ

คิดอย่างไรกับโครงการช้างคืนถิ่น

() เห็นด้วย () ไม่เห็นด้วย เนื่องจาก

() รายได้น้อย

() เป็นอาชีพที่ไม่มีความเป็นอิสระ

() อื่นๆ

ปัญหาด้านอื่นๆ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

แบบประเมิน

สถานที่พักของช่าง และการจัดการความเป็นอยู่ของช่างเร่ร่อน

ผู้วิจัยจะให้ระดับค่าคะแนนด้วยกันทั้งหมด 5 ระดับ เพื่อประเมินข้อมูลสถานที่พักของช่าง และการจัดการความเป็นอยู่ของช่างเร่ร่อน ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังต่อไปนี้

5 คะแนน = มากที่สุด

4 คะแนน = มาก

3 คะแนน = ปานกลาง

2 คะแนน = น้อย

1 คะแนน = น้อยที่สุด

ด้านที่พักอาศัย						
ลำดับ	รายการ	1	2	3	4	5
1.	พื้นที่ในบริเวณที่พักมีความสะอาด					
2.	พื้นที่ในบริเวณที่พักมีขนาดเหมาะสมกับช่างและความสูงช่าง					
3.	ที่พักของช่างอยู่ในบริเวณเดียวกับพื้นที่ที่ต้องเดินเร่ร่อนขายอาหารช่าง					
4.	บริเวณที่พักของช่างมีร่มเงาของต้นไม้เพียงพอเหมาะแก่การอาศัยของช่าง					
5.	ที่พักช่างมีบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้าน					
6.	ที่พักของช่างก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชน					

ด้านร่างกาย และสุขภาพอนามัยของช่าง						
ลำดับ	รายการ	1	2	3	4	5
1.	การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายช่าง					
2.	ความสูงช่างมีขาที่จำเป็นสำหรับปฐมพยาบาลให้กับช่างในเบื้องต้น					
3.	ในการทำงานและการดำรงชีพของช่าง ความสูงช่างจะยึดหลักความปลอดภัยของช่างเป็นสำคัญ					
4.	ความสูงช่างมีการดูแลเอาใจใส่ ตลอดจนมีความเข้าใจช่าง					
5.	ความสูงช่างมีการทำร้ายช่าง					
6.	ความสมบูรณ์ของร่างกายช่าง					

ด้านอาหาร						
ลำดับ	รายการ	1	2	3	4	5
1.	มีแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่เพียงพออยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย					
2.	มีแหล่งอาหารที่หลากหลายอยู่ในบริเวณที่ช้างอาศัย					
3.	มีน้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของช้าง					
4.	น้ำในการอุปโภคบริโภคมีความสะอาด					
5.	ช้างได้รับอาหารในปริมาณที่เหมาะสม กับความต้องการที่ได้รับ					

ด้านการจัดการของควาญช้าง						
ลำดับ	รายการ	1	2	3	4	5
1.	มีควาญช้างที่มีความสามารถและเพียงพอในการเลี้ยงช้าง					
2.	มีการจำกัดเวลาการทำงานของช้าง และมีกำหนดเวลาที่แน่นอน					
3.	มีวิธีการจัดการเกี่ยวกับมูลช้างที่ถูกสุขลักษณะ					
4.	ควาญช้างมีอุปกรณ์สำหรับควบคุมช้างในกรณีที่เกิดตกมันหรือช้างอาละวาด					
5.	การผูกมัดช้างมีความปลอดภัย					

แบบสอบถาม
ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารจากข้างเร่ร้อน

ผู้ซื้ออาหารเลียงข้างเร่ร้อน สถานที่สอบถาม จังหวัด
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ตอนที่ 1

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

2. อายุ ปี

3. การศึกษา

☐ ไม่ได้ศึกษา

☐ ประถมศึกษา - มัธยมศึกษา

☐ อนุปริญญา / ปริญญาตรี

☐ ปริญญาโท ขึ้นไป

4. อาชีพ

☐ กำลังศึกษา

☐ ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ

☐ รับจ้าง

☐ ค้าขาย

☐ บริษัทเอกชน

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2

ผู้วิจัยจะให้ระดับค่าคะแนนด้วยกันทั้งหมด 5 ระดับ เพื่อสอบถามข้อมูลความคิดเห็นของผู้ซื้ออาหารข้างกับการนำข้างมาเร่ร้อนของควาญข้าง ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังต่อไปนี้

5 คะแนน = มากที่สุด 4 คะแนน = มาก 3 คะแนน = ปานกลาง

2 คะแนน = น้อย 1 คะแนน = น้อยที่สุด

ลำดับ	รายการ	1	2	3	4	5
1.	ชอบให้มีการนำช้างมาเร่ร่อน					
2.	ท่านให้อาหารช้างเนื่องจาก สงสารช้าง					
3.	ท่านเห็นว่าการนำช้างมาเร่ร่อนเป็นการนำช้างมาทรมาน					
4.	ท่านอยากให้มีการปล่อยช้างกลับคืนสู่ธรรมชาติ					
5.	ท่านอยากให้มีการพาช้างกลับคืนสู่ภูมิลำเนา					
6.	ท่านเห็นว่าการซื้ออาหารจากการเร่ร่อนถือเป็นการช่วยช้างวิธีหนึ่ง					
7.	ท่านเห็นว่าช้างอาจได้รับอุบัติเหตุจากการเดินขายของในตอนกลางคืน					
8.	ท่านเห็นว่าการเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้เกิดท้องถนนเกิดความสกปรก					
9.	ท่านเห็นว่า การเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้เกิดแหล่งน้ำเกิดความสกปรก					
10.	ท่านเห็นว่าการเร่ร่อนของช้างมีส่วนทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด					
11.	ประชาชนเกิดความหวาดระแวงกลัวช้างทำร้าย					
12.	ท่านเห็นว่า ความรู้ช้างปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมกับช้าง					
13.	ท่านเห็นว่า ความเหมาะสมของอาหารที่ขายให้กับช้าง					
14.	ท่านเห็นว่าความเหมาะสมของระยะเวลาการทำงานของช้างเร่ร่อนในแต่ละวัน					
15.	ท่านเห็นว่าราคาของอาหารช้างที่ขายให้กับผู้ซื้อมีความเหมาะสมกับคุณภาพ					
16.	ความถี่ของการซื้ออาหารให้กับช้างเร่ร่อน					
17.	ช้างที่เดินเร่ร่อนส่งกระทบให้ท่าน					



ภาคผนวก ข

ภาพประกอบการวิจัย



ภาพผนวก 1 ภาพช้างและควาญช้างที่ได้ทำการสำรวจ 1



ภาพผนวก 2 ภาพช้างและควาญช้างที่ได้ทำการสำรวจ 2



ภาพผนวก 3 ภาพศูนย์คชศาสตร์ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของโครงการช้างคืนถิ่น



ภาพผนวก 4 ภาพภายในศูนย์คชศาสตร์ ซึ่งเป็นบริเวณทำกิจกรรมของช้างที่อยู่ภายในโครงการ



ภาพผนวก 5 ภาพสถานที่พักของควาญช้าง ที่ทำงานภายในโครงการช้างคืนถิ่น



ภาพผนวก 6 ภาพแปลงหญ้าอาหารช้าง ของโครงการช้างคืนถิ่น



ภาพผนวก 7 ภาพข้างเรร้อนที่กำลังขายอาหารข้าง 1



ภาพผนวก 8 ภาพข้างเรร้อนที่กำลังขายอาหารข้าง 2



ภาพผนวก 9 ภาพบริเวณที่พักควาญช้างเร่ร่อน 1



ภาพผนวก 10 ภาพบริเวณที่พักควาญช้างเร่ร่อน 2



ภาพผนวก 11 ภาพบริเวณที่ผูกช้างซึ่งเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารของช้างเร่ร่อน



ภาพผนวก 12 ภาพควาญช้างพาช้างไปกินน้ำ อาบน้ำ ก่อนพาช้างออกเร่ร่อน



ภาคผนวก ค

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	ไชยวัฒน์ ปัญญานิติกุล
เกิดเมื่อ	11 ตุลาคม 2526
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2538 ประถมศึกษา โรงเรียนอนุบาลสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2544 มัธยมศึกษา โรงเรียนสุรวิทยาคาร จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2548 วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาสัตวศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2545 นักศึกษาแผนกวิชาช่าง สาขาวิชาสัตวศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ พ.ศ. 2547 นักศึกษาฝึกงานโคเนื้อ ฟาร์ม R.J.RANCH จังหวัดเชียงใหม่